

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

Pravěká hradiště ve východních Čechách

Petra Svobodová

**Bakalářská práce
2011**

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 25. 2. 2011

Petra Svobodová

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pravěkými hradišti na území východních Čech. Jsou zde věnovány kapitoly dějinám archeologického výzkumu hradišť, třídění typů a poloh opevnění, vývoji opevněných poloh v jednotlivých obdobích pravěku. Jádrem práce je katalog pravěkých hradišť na sledovaném území. Z tohoto katalogu následně vychází chronologicko-geografická analýza. Výsledkem je rozpoznání obecnějších tendencí v budování hradišť ve východních Čechách.

Klíčová slova

Hradiště, východní Čechy, pravěk, opevnění, archeologie.

Annotation

This Bachelor thesis deals with prehistoric hillforts on the area of Eastern Bohemia. Some chapters of the thesis are devoted to the history of archaeological research of the hillforts, classification of the types and locations of the fortifications and to the development of fortified locations in particular periods of prehistory. Core of the work lies in the catalogue of prehistoric hillforts on the area studied. Consequently, chronological-geographical analysis draws on this catalogue. The result resides in recognition of general trends in prehistoric hillforts creation in Eastern Bohemia.

Key words

Hillforts, Eastern Bohemia, prehistory, fortification, archaeology.

Obsah

1. Úvod	1
2. Metoda a cíl práce	2
3. Geografické vymezení regionu východních Čech, vodstvo	4
4. Dějiny archeologického výzkumu hradišť, památková ochrana	6
4.1 Výzkum od první třetiny 19. století – do roku 1919	6
4.2 Výzkum v období první republiky, válečného a poválečného úseku dějin	8
4.3 Výzkum po druhé světové válce – do roku 1989	8
4.4. Výzkum po roce 1989	9
4.5. Památková ochrana hradišť	10
5. Třídění typů a poloh opevnění	11
6. Vývoj opevněných poloh v jednotlivých obdobích pravěku	13
6.1 Neolit (asi 5700/5500 až 4200 př. Kr.)	13
6.2 Eneolit (asi 4200 až 2000 př. Kr.)	13
6.3. Doba bronzová (asi 2000 až 750 př. Kr.)	14
6.4 Starší doba železná (halštatská, asi 750 až 420 př. Kr.)	16
6.5 Mladší doba železná (laténská, asi 420 až 35/25 př. Kr.)	17
7. Katalog pravěkých hradišť na území východních Čech	18
7.1 Nedatovaná hradiště	42
7.2. Oppidum	43
8. Analýza nashromážděných informací	45
8.1 Chronologické zařazení	45
8.2 Umístění a funkce	47
8.3. Rozloha a opevnění	48
9. Závěr	52
10. Seznam obrazových příloh	55
11. Obrazové přílohy	58
12. Přehled použité literatury a pramenů	96

1. Úvod

„...Existují místa, která od nepaměti lákají a přitahují pozornost, místa, do nichž člověk vložil nezměrné úsilí, aby je ochránil opevněním, místa představující vrchol všeho umu a snažení dávno mrtvých generací.“¹

Hradiště. Pozůstatky fortifikací jsou jedním z nejviditelnějších dokladů činnosti lidí žijících na našem území v dobách pravěku a raném středověku. Možná také proto jsem si vybrala toto téma bakalářské práce. S viditelnými pozůstatky opevnění pravěkých hradišť se můžeme setkat i v dnešních dobách v podobě valů – destruované hradby nebo náspu hradiště. Některé z lesních nebo polních cest jsou vlastně pozůstatkem pravěkého příkopu, obklopujícího tehdejší opevněnou lokalitu.

V archeologickém bádání je pojem hradiště nejčastěji užíván pro označení pravěkého a raně středověkého opevněného místa, prostorově i topograficky značně různorodého, datovaného na našem území přibližně od poslední třetiny 5. tisíciletí před Kr. do 12. století po Kr.² Hradiště také vykazují několik určitých znaků – je to zřetelnost místa, na kterém byla stavěna, mnohdy dominantní poloha v krajině a „těžké“ opevnění, tedy fortifikace sestávající nejméně z jednoho pásu příkopu a hradby. Ptáme-li se po funkci těchto hradišť, mohlo jít o správní, soudní i ekonomická centra, vojenské objekty nebo útočiště, které v době nebezpečí poskytovaly ochranu lidem ze širokého okolí. Mohlo se jednat také například o posvátná místa či sídla společenské elity.

Ve své bakalářské práci se snažím vysledovat obecnější tendence v budování hradišť a to na území východních Čech, jelikož z této oblasti přímo pocházím.

Úvodem bych chtěla také poděkovat doc. PhDr. Luboši Jiráňovi, CSc., PhDr. Vítu Vokolkovi a PhDr. Radko Sedláčkovi za cenné rady a věnovaný čas mé práci.

¹ Citovaný text je uveden v publikaci Encyklopedie hradišť v Čechách od Vladimíra Čtveráka a kol. (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, str. 7. ISBN 80-7277-174-4.)

² Tamtéž., str. 370.

2. Metoda a cíl práce

Bakalářská práce se tedy zabývá pravěkými hradišti na území východních Čech. Pro účely této práce jsem pojala vymezení oblasti východních Čech krajem Pardubickým a Královéhradeckým (*obr. 1, 2*). Pravěká hradiště jsou tu sledována od počátku jejich budování, od časného eneolitu až po dobu laténskou. Celá práce vychází z východočeského chronologického třídění Víta Vokolka.

V práci se dále zabývám geografickým vymezením a vodstvem zkoumané oblasti, dějinami archeologického výzkumu hradišť od první třetiny 19. století po současnost, jejich památkovou ochranou a také tříděním typů a poloh opevnění. Je zde sledován i vývoj budování opevněných poloh v jednotlivých obdobích pravěku, od neolitu po dobu laténskou.

Výchozími prameny, ze kterých vychází informace o pravěkých hradištích, jsou především *Encyklopedie hradišť v Čechách*³ od V. Čtveráka a kol. a *Počátky osídlení východních Čech*,⁴ od V. Vokolka. Informace v katalogu hradišť jsou čerpány především z jednotlivých publikovaných výzkumů či průzkumů, které jsou zveřejněné především ve Zpravodajích muzea vydávaných Muzeem východních Čech v Hradci Králové⁵ a také v publikaci vydávanou Archeologickým ústavem v Praze *Výzkumy v Čechách*. Bohužel problémem je, že spousta výzkumů není dosud publikována, proto informace o jednotlivých hradištích nejsou kompletní a mnohdy jsou zcela nedostačující.

Stěžejní kapitolou je vytvořený katalog hradišť na území východních Čech z dostupné literatury a odborných článků. Katalog je řazen abecedně a jednotlivá hradiště jsou v něm očíslována. Tyto čísla jsou pak zanesena do mnou vytvořené mapy (*obr. 3*), tak aby bylo možno sledovat rozmístění jednotlivých hradišť. Ke každému z hradišť (až na některé výjimky) je potom v obrazové příloze přiložen plánek hradiště či jeho fotografie. Pro kompletní informace jsem sem zařadila i dosud nedatovaná hradiště, která jsou zvláštní kapitolou umístěnou pod katalogem. V práci je zařazena také kapitola o oppidu v Českých Lhoticích u Nasavrku, které je zřejmě jediným oppidem na území východních Čech.

V poslední části bakalářské práce se zabývám analýzou nashromážděných informací. Sleduji zde chronologické zařazení hradišť (pro lepší přehlednost byla vytvořena časová schematická tabulka budování hradišť, ze které vycházím), jejich umístění na sledovaném

³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003. ISBN 80-7277-174-4.

⁴ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993.

⁵ *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* (do roku 1992 *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech*).

území (mapa, *obr. 3, 4*) a funkci, a také jejich rozlohu a opevnění. Cílem práce by mělo být vytvořit katalog hradišť a pokusit se interpretovat obecné tendence v budování pravěkých hradišť na území východních Čech.

3. Geografické vymezení regionu východních Čech, vodstvo.

Jak již bylo zmíněno, pro účely bakalářské práce jsem pojala vymezení východních Čech krajem Pardubickým a Královéhradeckým. Oba kraje tvoří dohromady území o rozloze přibližně 9278 km², z čehož kraj Pardubický má rozlohu 4519 km²,⁶ a kraj Královéhradecký 4 759 km².⁷

Na severu a severovýchodě se rozkládají pohoří Krkonoše, v nichž se nachází nejvyšší hora východočeské oblasti a zároveň celých Čech Sněžka (1602 m n. m.) a Orlické hory (Velká Deštná, 1115 m n. m.).⁸ Pohoří na jihu a jihozápadě přechází do úrodné Polabské nížiny, kde se nachází nejnižší bod oblasti východních Čech (202 m n. m.), v místech hladiny Labe. Krkonoše a Orlické hory jsou od sebe odděleny Broumovským výběžkem, který kdysi představoval plochou pánev mezi dvěma pohořími. Příroda zde vytvořila rozsáhlá skalní města – Teplické a Adršpašské skály, Broumovské stěny, Křížový vrch a Ostaš. Zcela na východě se rozkládá západní část úbočí masivu Králického Sněžníku (Králický Sněžník, 1423 m n. m.).⁹ Na jihovýchodě začíná Železnými horami (Vestec, 668 m n. m.)¹⁰ a Žďárskými vrchy (Devět skal, 836 m n. m.)¹¹ Českomoravská vysočina. Mezi touto oblastí a mohutným horstvem Sudet na severu se rozprostírá východní část Polabské křídové tabule, která je osídlována již od pravěku.¹²

Téměř celé území Královéhradeckého kraje náleží do povodí Labe, kde hlavními vodními toky jsou Labe, pramenící v Krkonoších a jeho přítoky Orlice a Metuje. Pouze okrajová část Broumovského výběžku náleží do povodí Odry. Nejdelší řekou v Pardubickém

⁶ PARDUBICKÝ KRAJ. *O kraji*. [cit. 2011-02-20] URL:

<<http://www.pardubickykraj.cz/index.asp?thema=2613&category=>>.

⁷ KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ. 16. 6. 2010 [cit. 2011-02-20] URL: <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>>.

⁸ WIKIPEDIE. *Orlické hory*. 30. 9. 2010 [cit. 2011-02-20] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Orlick%C3%A9_hory>.

⁹ WIKIPEDIE *Masiv Králického Sněžníku*. [cit. 2011-02-20] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masiv_Kr%C3%A1lick%C3%A9ho_Sn%C4%9B%C5%BEen%C3%ADku>.

¹⁰ SPRÁVA CHKO ŽELEZNÉ HORY. [cit. 2011-02-20] URL: <<http://www.zeleznehory.ochranaprirody.cz/>>.

¹¹ CHKO ŽĎÁRSKÉ VRCHY. *Žďárské vrchy*. [cit. 2011-02-20] URL: <<http://www.zdarskevrchy.cz/chko/>>.

¹² Tyto informace můžeme nalézt, mimo jiné, v Dějinách východních Čech od autorského kolektivu Františka Musíla a kol. (FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009, str. 12-13. ISBN 978-80-7422-003-6.) a také na webových stránkách Královéhradeckého kraje (URL: <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>> [cit. 2011-02-20]) a také na webových stránkách (WIKIPEDIE. *Pardubický kraj*. 27. 1. 2011 [cit. 2011-02-20] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubick%C3%BD_kraj>).

kraji je levobřežní labský přítok Chrudimka, pramenící ve Žďárských vrchách. Labe zde také odvodňuje větší část území, pouze část oblasti na Svitavsku odvodňuje řeka Svitava, která je přítokem řeky Moravy a na území kraje také pramení. Pardubickým krajem prochází hlavní evropské rozvodí mezi Severním a Černým mořem.¹³

¹³ URL: <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>> [cit. 2011-02-20]. URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubick%C3%BD_kraj> [cit. 2011-02-20].

4. Dějiny archeologického výzkumu hradišť, památková ochrana.

Hradiště, pravěké a slovanské opevněné lokality, patří k hojně vyhledávaným a zkoumaným místům od samých počátků archeologického bádání.

Zájem o hradiště obecně můžeme sledovat již od dob děkana pražské svatovítské kapituly Kosmase (?1045 – 1125), kterého zajímalo především stáří hradišť, jejich význam a příslušnost k jednotlivým kmenům nebo mocenským útvarům.¹⁴

V první třetině 19. století se potom začínají zabývat stářím hradišť šlechtici, kteří mají památku na svém panství. Necháávají zde kopat, aby získali předměty do svých sbírek. Pouze v některých případech byl pořízen plánek hradiště. Bohužel dnes jsou plány již nezvěstné.¹⁵

Od první třetiny 19. století se dějiny bádání o opevněných lokalitách dají rozdělit na několik fází.

4.1 Výzkum od první třetiny 19. století - do roku 1919

Nejstarší fáze začíná okolo první třetiny 19. století a trvá až do vzniku Státního archeologického ústavu na podzim roku 1919. Je charakterizována počínajícím zájmem amatérských badatelů a prvních profesionálních archeologů o hradiště.¹⁶

První vědecké poznatky, objevující se ve 30. letech 19. století, jsou protknuty převážně romantickými představami o významu jednotlivých lokalit a jsou spojovány s osobami bájného období českých dějin. Do tohoto romantického období je například uváděno působení archeologa Václava Krolmuse (1790 – 1861).¹⁷ Díky rytíři Matyášovi Kalinovi z Jäthensteina (1772 – 1848)¹⁸ mělo vzniknout i první archeologické dílo shrnující

¹⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 10. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Václav Krolmus (3. října 1790 Březinka u Bělé pod Bezdězem – 24. října 1861 Praha), český vlastenecký kněz, sběratel lidové slovesnosti, spisovatel a archeolog. Obohatil sbírky Národního muzea a řadu památek uchránil před zničením. (WIKIPEDIE. *Václav Krolmus*. 11. 9. 2010 [cit. 2011-01-24] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Krolmus>).

¹⁸ Matyáš Kalina z Jäthensteina, pražský advokát a sekretář Královské české společnosti nauk. (OBEC VŠERUBY. *Archeologie ve Všerubech*. [cit. 2011-01-24] URL: <<http://www.obec-vseruby.cz/historie/>>).

informace o českých „pohanských“ hradištích, práce však zůstala nedokončena, dnes je z ní známo jen torzo.¹⁹ To vše je postupně vystřídáno seriózní badatelskou prací.²⁰

V šedesátých letech 19. století se vyhledáváním hradišť, popisováním jejich fortifikačních prvků, plochy a v neposlední řadě pořizováním dokumentace a výzkumem zabývá celá řada archeologů i amatérů. Vznikají muzea a začínají se objevovat různé zprávy, články i knihy, které jsou doplněné plány. Tyto plány nám dokládají zcela jiný obraz krajiny, než jaký známe dnes. Je zde mnohem čitelnější terénní situace a lepší průchodnost terénem. Zachycují stav lokalit dnes již těžce poškozených nebo dokonce neexistujících. V průběhu druhé poloviny 19. století dochází k mnohým ztrátám informací o fortifikacích vlivem těžební, stavební a zemědělské činnosti. V této době také dochází k rozsáhlému rozkopávání archeologických lokalit za účelem zisku.²¹

V této první fázi vychází o problematice hradišť řada prací a článků. Je to například dvousvazkové dílo Jana Erazima Vocela *Pravěk země české* (1866, 1868), kde se mimo jiné zabývá keltskými ohradami na našem území a dále píše o hradištích z doby slovanské. Dále jsou to práce Františka Beneše, z mladších badatelů potom Břetislava Jelínka, Jana Nepomuka Woldřicha a Josefa Ladislava Piče, který vydával řadu článků o hradištích v *Památkách archeologických* a také jim věnoval rozsáhlé pasáže ve svém dílu *Starožitnosti země České*. V té době mu bylo známo na 166 hradišť.²²

V tomto období na území východních Čech působí Mořic Lüssner (1813 – 1891), komisař krajského soudu, který je činný nejprve na Chrudimsku a posléze v Hradci Králové. Jeho písemné poznámky jsou dodnes cenným pramenem pro poznání dávno zaniklých lokalit.²³ Dále zde působí vlastenecký kněz F. Petera Rohoznický (1798 – 1877) a také Ludvík Šnajdr (1839 – 1913), který v roce 1881 uveřejnil v Pardubicích soupis českých prehistorických lokalit. Jedná se o první podrobnější katalog východočeských nálezů.²⁴ Autorem dodnes používaného soupisu archeologických památek na Hradecku²⁵ je josefský obuvník Josef Duška, práce obsahuje i první barevnou archeologickou mapu v Čechách. Na

¹⁹ Název díla: "Böhmens heidnische Opferplätze, Gruber und Alterthümer" (Pohanská obětiště, hroby a starožitnosti v Čechách). (OBEC VŠERUBY. *Archeologie ve Všerubech*. [cit. 2011-01-24] URL: <<http://www.obec-vseruby.cz/historie/>>).

²⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 10. ISBN 80-7277-174-4.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ Např.: významně přispěl k záchraně tzv. hradeckých osmiček (nález zlatých předmětů v Hradci Králové náležejících kultuře lužické), zaznamenal přesně i polohu nálezu. (VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 5.)

²⁴ ŠNAJDR, L. *Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející*. Pardubice, 1881.

²⁵ DUŠKA, J. *Nálezy předhistorické v kraji Královéhradeckém*. Hradec Králové, 1898.

Pardubicku působí také V. Diviš – Čištecký (1842 – 1937), výsledky jeho archeologických výzkumů tvořily jádro sbírky muzea v Pardubicích.²⁶

4.2 Výzkum v období první republiky, válečného a poválečného úseku našich dějin

Druhá fáze bádání je spjata s výraznější činností profesionálních organizací a ústupem amatérských aktivit. S postupným cíleným výzkumem nastal posun v poznání jednotlivých fortifikačních prvků, jejich typů a konstrukce. Vytváří se názvosloví jednotlivých obranných prvků. Na pravěkých a raně středověkých hradištích se začínají rozbíhat větší plošné archeologické výzkumy.²⁷

Se vznikem Státního archeologického ústavu v Praze (1919), který měl za úkol řízení archeologických výzkumů, se ve vedení těchto výzkumů mnoho nezměnilo. Hlavními organizátory i nadále zůstávala muzea. Ve východních Čechách to byla hlavně muzea v Hradci Králové a Pardubicích. K předním organizátorům východočeských archeologických výzkumů patřil v této době hradecký muzejník Ludvík Domečka (1861 – 1937).²⁸

Po druhé světové válce nastoupila na univerzitu a poté do badatelské praxe řada mladých profesionálních archeologů. Zvýšení počtu odborníků umožnilo postupně zahájit několik programů výzkumu hradišť.²⁹

4.3 Výzkum po druhé světové válce - do roku 1989

Ve třetí etapě byly metodicky upřednostňovány velké systematické výzkumy hradišť, zaměřené především na lokality spojené s vyvrcholením pravěkého vývoje a s formováním prvních státních útvarů na našem území. Rozbíhají se rozsáhlé a dlouhodobé výzkumy starších slovanských hradišť, také výzkumy lokalit s těžištěm ve velkomoravském období i hradišť ležících v jádru přemyslovského panství. Z řady vedoucích výzkumů můžeme

²⁶ DIVIŠ – ČIŠTECKÝ, V. Pračov staré hradiště. In *Památky archeologické* 14, 1887, str. 45–50. FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009, str. 42. ISBN 978-80-7422-003-6. VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 5-6.

²⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 11. ISBN 80-7277-174-4.

²⁸ Např. píše o hradišti Habřina. (DOMEČKA, L. Chlomek a Prašivka. In *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 28, 1922, str. 32-41.) FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009, str. 43. ISBN 978-80-7422-003-6.

²⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 11. ISBN 80-7277-174-4.

například jmenovat – Ivana Borkovského, Jaroslava Kudrnáče, Miloše Šolla, Rudolfa Turka a další. Současně s výzkumem slovanským se rozbíhá také druhý projekt – zkoumání pozdně laténských lokalit. Mezi nimi také zkoumání oppida v Českých Lhoticích ve východních Čechách, kde vedl dlouhodobější výzkum Milan Princ. Cíleně byla zkoumána i hradiště z jiných pravěkých období. Na řadě těchto hradišť proběhl vynucený výzkum, který umožnil prozkoumat nejen vznik, vývoj a zánik vlastního opevnění, ale i úseky vnitřní plochy.³⁰

Po smrti L. Domečky v roce 1937 se archeologické výzkumy po nějaký čas ve východních Čechách zastavily. Až založením archeologického pracoviště v muzeu v Hradci Králové v r. 1959 byla zahájena nová etapa archeologického bádání regionu. Některé výzkumy se staly dlouhodobějšími a bylo možné je realizovat jen s velkou podporou Archeologického ústavu v Praze (např. Hradec Králové). V rámci regionu má v této době výjimečné postavení na poli archeologických výzkumů Muzeum východních Čech v Hradci Králové. Vydává Zpravodaj muzea,³¹ který pravidelně informuje o výsledcích archeologických výzkumů na východě Čech a také vytváří databázi archeologických nálezů z této oblasti. Výzkumy pravěkých hradišť ve východočeské oblasti se zabývají v této době především Vít Vokolek, Jiří Kalferst a Jiří Sigl, archeologové hradeckého muzea a dále např. Slavomil Vencl.³²

4.4 Výzkum po roce 1989

Po roce 1989 jsou prováděny téměř výlučně výzkumy vyvolané stavební aktivitou. Ve velké míře se používají nedestruktivní geofyzikální metody, využívá se povrchová a letecká archeologická prospekce, hradiště se geodeticky zaměřují téměř na celém území našeho státu. Dokumentace a vyhodnocení lokality s výskytem hradiště se stává nedílnou součástí mnohých projektů.³³ Velké systematické výzkumy hradišť se již neprovádí, tudíž v dnešních dobách výzkum hradišť víceméně stojí.

Postupně se začala rozvíjet archeologická výzkumná činnost v dalších regionálních východočeských muzeích, např. muzeum v Turnově (Jan Prostředník) nebo ve Vysokém Mýtě

³⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 11. ISBN 80-7277-174-4.

³¹ *Zpravodaj Krajského muzea v Hradci Králové* byl založen v roce 1974. Od roku 1992 nese název *Zpravodaj muzea v Hradci Králové*. (Muzeum východních Čech v Hradci Králové. *Zpravodaj muzea*. [cit. 2011-02-25]. URL: <<http://www.muzeumhk.cz/zpravodaj-muzea.html>>

³² FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009, str. 43. ISBN 978-80-7422-003-6. VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 6.

³³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 11. ISBN 80-7277-174-4.

(David Vích).³⁴ Výzkumem některých východočeských pravěkých hradišť se dále zabývali např. Jan Frolík, Karel Sklenář, Eva Ulrychová.

4.5 Památková ochrana hradišť

Hradiště, opevněné, většinou na povrchu viditelné lokality, patří k nejvýznamnějším, ale také k nejohroženějším archeologickým pramenům.

Česká republika v zájmu ochrany archeologických nalezišť a nálezů přistoupila v roce 2000 k mezinárodní *Úmluvě o ochraně archeologického dědictví Evropy*, která je známa pod názvem *Maltská konvence*. Cílem této úmluvy je především ochrana nemovitých památek v jejich původním prostředí a uložení. Územím s archeologickými nálezy je celá plocha státu, výjimkou jsou plochy vytěžené.

Přímou ochranu má však pouze památka, která byla za kulturní památku prohlášena a to ministerstvem kultury podle *Zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, v platném znění*, případně byla zapsána do státního seznamu kulturních památek podle předcházejícího *zákonu č. 22/1958 Sb., o kulturních památkách*. Ministerstvo kultury prohlásí nemovité nebo movité věci, případně jejich soubory za kulturní památky z vlastního nebo jiného podnětu, avšak návrh na prohlášení archeologické památky může podat pouze Akademie věd České republiky.

Nově rozpoznané objekty nebo jejich části nejsou pod žádnou oficiální památkovou ochranou až do doby, kdy je na ministerstvu kultury zahájen proces, který vede k jejich prohlášení. Navrhovatelé musí splnit řadu podmínek a soustředit řadu podkladů. Největším problémem jsou informace o vlastníku věci a jeho úplné aktuální adrese. Také pořízení snímku katastrální mapy, dokumentující rozsah středně velké nemovité památky (např. hradiště o rozloze 5 ha) nebývá snadnou a levnou záležitostí. Celá složka je po odborném posouzení postoupena na ministerstvo kultury. Tím to způsobem musí procházet i nová zjištění o rozsahu památek, které byly již dříve zapsány.³⁵

³⁴ FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009, str. 44. ISBN 978-80-7422-003-6.

³⁵ Informace v této kapitole jsou získány z Encyklopedie hradišť v Čechách. (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 23. ISBN 80-7277-174-4).

5. Třídění poloh a typů opevnění

Již od poloviny 19. století badatelé rozeznávali hradiště podle převládajícího materiálu použitého k výstavbě hradeb (valy kamenné,³⁶ hliněné,³⁷ spečené³⁸) a také podle umístění v terénu (hradiště ostrožná³⁹, výšinná, rovinná, blatná).

Po druhé světové válce rostl počet zkoumaných hradišť a jiných opevněných poloh a proto bylo zahájeno jejich třídění.

Tyto polohy a hradiště jsou tříděna podle typu opevnění, přičemž za základní lze považovat rozdělení podle druhu, na fortifikaci lineární a bodovou. Lineární opevnění dokládají celkové uchopení krajiny a snaží se zabezpečit proti vnějším vlivům. Bodové fortifikace mají konkrétní požadavek na zabezpečení menšího prostoru pro určitý počet lidí. Bodová opevnění jsou dále členěna například podle kritéria geomorfologického. Toto členění poukazuje na výběr plochy k založení obrany a dokládá tak záměr stavitelů.

Hradiště jsou dělena také podle umístění v krajině, na výšinné a nížinné polohy. Výšinné jsou dále tříděny např. podle velikosti plochy a tvaru chráněného hradbami.

Opevněné polohy se můžou nacházet na:

- izolovaných kopcích s výrazným převýšením
- izolovaných kopcích s relativně malým převýšením
- ostrožnách a terasách kopců
- nepravých výšinách
- ostrožnách vymodelovaných v rovinnatém reliéfu krajiny roklemi s potoky nebo říčkami

³⁶ Původně hradba s pravděpodobně smíšenou konstrukcí s dřevěnými prvky, která zanikla přirozeným nebo násilným způsobem a rozpadla se do dnešní podoby. (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 376. ISBN 80-7277-174-4).

³⁷ Rozpadlé vnitřní těleso hradeb nebo násypů, které bylo z obou stran držené dřevěnými nebo jinými prvky. (Tamtéž). Rekonstrukce dřevohlinité hradby viz. obr. 7.

³⁸ Starší výzkum předpokládal úmyslné založení požáru, jehož účelem bylo zvýšení pevnosti fortifikace spečením kamenů, zeminy a písku. Později bylo prokázáno, že jde o stopy požáru organických částí hradby, které jsou zapříčiněné vnějšími nebo vnitřními vlivy a mají destruktční účinky. Dnes je tento pojem používán pro dosud blíže nespecifikované, rozvalením zaniklé nadzemní části opevnění, které pod destruovaným povrchem skrývají relikty přirozeně nebo násilně rozpadlé hradby, několika hradeb nebo násypů. „*Jde o destruktční nepravidelný trojúhelník, jehož jedno rameno mohlo také částečně nebo zcela zaplnit příkop před hradbou nebo násypem.*“ (Tamtéž).

³⁹ Ostrožna (obr. 6) – „*Jazykovitý terénní útvar na obou stranách ohraničený svahy, vybíhající nejčastěji z planiny, hřbetu nebo hřebene a ukončený v zadní části opyší. Poloha využívána pro pravěké, raně středověké i vrcholně středověké fortifikace.*“ (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 373. ISBN 80-7277-174-4).

- rozeklaných okrajích rozlehlých planin nebo tabulí nad níže položeným terénem
- okrajích nebo dlouhých liniích vrcholových partií hřbetů nad soutěskami a průsmyky
- terénních blocích
- ostrožnách, terasách nebo plošinách vymodelovaných v plochem reliéfu krajiny tokem meandrující řeky

Přičemž v pravěkých dobách se pro opevněné polohy využívaly místa, jejichž výhodou bylo převýšení nad okolním terénem a strmost svahů. Nížinná pravěká opevnění, která využívala pro svou ochranu jako hlavní přirozenou překážku vodu a bažinatý terén, jsou v Čechách objevovány minimálně.

Podle výběru tvaru polohy byl určen způsob stavění fortifikace, vedení obranných linií a rozložení jednotlivých obranných prvků. Na výrazných ostrožnách se opevnění budovalo jako přepažující, na kopcích se zpravidla budovaly obvodové obranné prvky, kdy do fortifikace mohla být zapojena přirozená opevnění, jako jsou skalky, propojené umělou fortifikací a skalní bloky.⁴⁰

⁴⁰ Informace v této kapitole jsou získány z Encyklopedie hradišť v Čechách. (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 13. ISBN 80-7277-174-4).

6. Vývoj opevněných poloh v jednotlivých obdobích pravěku.

6.1 Neolit (asi 5700/5500 až 4200 př. Kr.)

Již ve starších neolitických kulturách byly známy jednoduché ochranné prvky jako jsou příkop, palisáda zapuštěná přímo nebo do základového žlabu a jednoduchý násep bez vnitřní konstrukce.⁴¹ V této době se objevují kruhové příkopové areály, označované jako rondely. Rondely mohou být podle počtu hrotitých příkopů jednoduché až trojitě, regionálně se mohou lišit konstrukčními detaily a velikostí (*obr. 5*).⁴² Obvykle mají 4 vstupy z hlavních světových stran a jsou umístěny na mírných svazích v otevřené a snadno přístupné krajině. Nemají charakter pevností, zřejmě tedy sloužila ke kultovním obřadům.⁴³ Ve východních Čechách je znám rondel z Lochenic (okr. Hradec Králové).

V závěru neolitu pronikají na naše území nové kulturní vlivy lengyelského okruhu.⁴⁴ V pozdní lengyelské kultuře, na území východních Čech vznikají první výšinná opevněná sídliště s příkopy a dřevěnými palisádami, která vypovídají o napjatých vztazích mezi příchozími a původními obyvateli.⁴⁵

6.2 Eneolit (asi 4200 až 2000 př. Kr.)

Z této doby jsou známa první prokazatelná hradiště. Nejstarší z nich jsou zakládána na výšinách, které jsou ze stran chráněné strmými svahy a údolími s vodními toky. Nejčastěji opevněné polohy jsou ostrožny a terénní bloky. Opevnění se většinou skládalo z příkopu lichoběžníkovitého nebo trojúhelníkovitého profilu a palisády, která byla vztyčena za jeho vnitřním okrajem. Z počátku eneolitu jsou z východních Čech známa dvě pozdně lengyelská

⁴¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 15. ISBN 80-7277-174-4.

⁴² PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno, 2006, str. 81.

⁴³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 15. ISBN 80-7277-174-4.

⁴⁴ Lengyelský kulturní okruh, výšinné sídliště Lengyel v Maďarsku. (Podborský, V. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno, 2006.)

⁴⁵ VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 23.

hradiště Chrudim-Pumberka a Topol (obě okr. Chrudim). Hradiště byla pouze částečně prozkoumána. Jedná se o jedny z nejstarších výšinných opevněných lokalit v Čechách.⁴⁶

Lokality se složitější fortifikací nebyly dosud prozkoumány nebo jen v malém rozsahu. Některé opevněné výšinné lokality jsou považovány za emporia, opevněné obchodní stanice na hlavních tazích tehdejších komunikačních koridorů.⁴⁷

Z období nálevkovitých pohárů (starší eneolit, asi 3900 až 3500 př. Kr.) je známo i hradiště vybudované na návrší dnešního starého města Hradce Králové. Opevněná osada zůstávala dlouho skryta pod několikametrovými vrstvami pozdějšího středověkého osídlení. Fortifikaci tvořila jednoduchá palisádová hradba.⁴⁸

6.3 Doba bronzová (asi 2000 až 750 př. Kr.)

V období starší doby bronzové opevňovali svá sídliště ve vyšších polohách lidé z mladší fáze únětické kultury (asi 2000 – 1550 př. Kr.). Tyto fortifikace se, ale podařilo zachytit jen zřídka a velmi poškozené stavbami mladších opevnění.⁴⁹

Další vlna výstavby fortifikací je až v závěru následných mohylových kultur⁵⁰ střední doby bronzové (1550-1200 př. Kr.). Opevněno bylo nejnáze přístupné místo, přičemž byl vyhlouben příkop, za kterým byla vztyčena dřevěná nebo kamenná hradba nebo případně vybudován násep. Hradba byla složena z paralelně probíhajících palisád vyplněných hlínou nebo byla kamenná doplněná dřevěnou konstrukcí.⁵¹

V mladší a pozdní době bronzové (1200-750 př. Kr.) se na našem území objevuje lid s kulturou popelnicových polí. Dochází k výraznějšímu oddělení lokálních skupin. V severní a východní části země je to kultura lužická⁵² (1200 – 900 př. Kr.), která v pozdní době bronzové přechází ve východních Čechách do slezskoplatěnického stupně (900 – 750).⁵³

⁴⁶ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 15. ISBN 80-7277-174-4. FROLÍK, J. – SIGL, J. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998.

⁴⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 15. ISBN 80-7277-174-4.

⁴⁸ VOKOLEK, Vít. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 28.

⁴⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 16. ISBN 80-7277-174-4.

⁵⁰ Česko-falcká mohylová kultura, Středodunajská mohylová kultura.

⁵¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 16. ISBN 80-7277-174-4.

⁵² Podle Lužice, poprvé charakterizována roku 1880. (VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 45.)

⁵³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 16. ISBN 80-7277-174-4.

Osídlení našeho území lidem popelnicových polí představuje vrcholnou kapitolu východočeského pravěku. Východní Čechy náleží do severního okruhu této kultury, který zaujímá celou východní polovinu Čech, objevuje se však i v severních a severovýchodních Čechách, na východní Moravě, západním Slovensku, ve Slezsku a Lužici.⁵⁴

Hradiště mladší doby bronzové byla zkoumána jen v omezené míře. O vlastních fortifikačních konstrukcích v jednotlivých kulturách je k dispozici jen malé množství informací.⁵⁵

V lužické kultuře jsou hradiště výraznou, ale tedy nejméně prozkoumanou složkou sídelní kultury. Jejich existence je prokázána již od středního stupně (HA, 1200-1000 př. Kr.) Opevněné polohy nejsou rozlehlé (s výjimkou hradiště v Hradci Králové). Tomuto období náleží např. hradiště v Běstovicích (okr. Ústí nad Orlicí), Praseku (okr. Hradec Králové) a Velké Ledské (okr. Rychnov nad Kněžnou).

Hradiště zde neměla jen význam strategický. Jejich budování znamenalo soustředování většího počtu lidí, což předpokládá dokonalou organizaci a někoho, kdo tyto práce nařídí a vede. V blízkosti hradišť nebo přímo na nich se kumulují depoty (v Hradci Králové byly nalezeny nejméně 4 depoty, další byly v předhradí, v okolí hradiště v Běstovicích – Hemže, Bošín). Zajímavostí v lužické kultuře jsou také hromadné nálezy zlatých předmětů. Zlato se v mladší době bronzové získávalo patrně rýžováním. S předpokládaným rýžováním zlata je spojován vznik lužického hradiště v Mělčanech.⁵⁶ Exploatace zlata dosáhla v lužické kultuře svého vrcholu, v mladších obdobích lidu popelnicových polí se již se zlatými předměty téměř nesetkáváme.⁵⁷

V pozdní době bronzové (1000 – 750 př. Kr.) je zaznamenán nový příliv obyvatelstva ze Slezska. Nové obyvatelstvo pokračuje zcela v tradicích lužické kultury. Ve východních Čechách je nová kultura označována jako kultura slezskoplatěnická (1000 – 750 př. Kr.). Ta představuje plynulý přechod lidu popelnicových polí z pozdní doby bronzové v plnou dobu železnou a její konec představuje až vpád historických Keltů.⁵⁸ Počet opevněných lokalit v této době vzrůstá. Zkoumaná hradiště této starší fáze slezskoplatěnické kultury se vyskytují spíše v okrajových regionech. Částečně byla prozkoumána např. hradiště u Kalu (okr. Jičín), v

⁵⁴ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 45.

⁵⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 16. ISBN 80-7277-174-4.

⁵⁶ NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006., str. 225-229.

⁵⁷ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 50, 54-55, 57-58.

⁵⁸ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 59.

Zárecké Lhotě (okr. Ústí nad Orlicí) a v Prachovských skalách (okr. Jičín). Některá pravěká hradiště jsou skryta pod pozdějším slovanským opevněním, např. Češov (okr. Jičín), Holovousy (okr. Jičín), Hradíšťko (okr. Jičín).⁵⁹

6.4 Starší doba železná (halštatská, asi 750 až 420 př. Kr.)

Ve východních Čechách se vyvíjí druhá, mladší etapa slezskoplatěnické kultury, která náleží již plně době železné (7. – 6. století př. Kr.). Tato kulturní oblast, která ležela na okraji zóny bohatých, tzv. knížecích hrobů objevujících se v kultuře bylanské, pozvolna přijímala nové společenské impulsy a i zde se začíná v této době utvářet vrstva požívající vyššího sociálního statusu. Hradiště se stávají centry vládnoucích elit. Na vznik těchto elit také ukazují malá hradiště s hlinitou hradbou s dřevěnou palisádou na vrcholu, nepřesahující plochu 1, 5 ha (např. Topol), která mohla být předlohou pro vesnické prostředí.⁶⁰

V tomto období byla budována také například hradiště v Konecchlumí (okr. Jičín), dále jsem můžeme zařadit hradiště na vyvýšené stolovité poloze Prašivka u Habřiny (okr. Hradec Králové). Na západní hranici s bylanskou kulturou vzniklo hradiště v Lišicích, (okr. Hradec Králové). V Chrudimi – Pumberkách na místě lengyelského opevnění vzniká hradiště slezskoplatěnické.⁶¹

Vývoj této společnosti a obchodní sítě, které spojovaly tuto oblast s jižními centry, byly v 6. století př. Kr. přerušeny vojenským vpádem cizích skupin.⁶² Místní hradiště byla dobytá, spálena a nebyla již obnovena.⁶³ Důsledkem těchto zásahů je značná periferizace zdejší krajiny. Díky přerušení obchodních cest se sem již nedostávají honosné šperky, hlavně spony, které pomáhají při rozlišování jednotlivých časových úseků.⁶⁴

Zřejmě ve spojení s výraznou ekonomickou změnou dochází ve vrcholné a pozdní době halštatské k nové éře stavby hradišť. Ty jsou zakládána na místech velkých opevněných

⁵⁹ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 61 – 62.

⁶⁰ VOKOLEK, V. – SEDLÁČEK, R. Halštatský dvorec a urbanistická struktura sídliště Opatovice nad Labem, okr. Pardubice, Čechy. In *Popolnicové polia a doba halštatská*. Nitra, 2010, str. 353-364.

⁶¹ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 67, 69-70.

⁶² Vít Vokolek píše: „Polští badatelé se domnívají, že původcem těchto pohrom byli Skýtové, ale ti na naše území nikdy nepronikli.“ (VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 74).

⁶³ Dokladem toho je situace, která byla odkryta v Topolu poblíž Chrudimi (VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 74).

⁶⁴ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 74, 76.

plach pozdně bronzového období, ale také na nových, většinou menších polohách dominujících relativně malému zázemí.⁶⁵

6.5 Mladší doba železná (laténská, asi 420 až 35/25 př. Kr.)

Tato doba je reprezentována Kelty,⁶⁶ kteří se rozšířili ze svého původního území⁶⁷ do značné části evropského kontinentu.

Zhruba od roku 180 př. Kr. vznikají na našem území keltská opevněná centra, zvaná oppida,⁶⁸ které tak to nazývá Gaius Iulius Caesar⁶⁹ ve svém díle „*Zápisky o válce galské*“. Oppida bývají považována za správní centra menších či větších přilehlých území,⁷⁰ přičemž plnila funkci politických, výrobních, obchodních a případně i náboženských center.⁷¹

Charakteristickým znakem českých oppid je jejich nenápadnost v krajině. Byla zakládána v polohách nad vodními toky a jejich rozloha se pohybuje od desítek hektarů až po více než stohektarové areály. Některá oppida jsou vnitřně členěna na centrální část, podhradí a často i neopevněné předhradí. Ve východních Čechách je známo oppidum v Českých Lhoticích u Nasavrk.⁷²

Na většině oppid byly prováděny archeologické výzkumy, které postihly část fortifikačního systému a sídelní plochy. V průběhu posledního století dosáhla na našem území pravěká fortifikační technika svého vrcholu.⁷³

Hradiště této doby se stávají na dlouhou dobu posledními výraznými fortifikačními díly budovanými na našem území, další vyrůstají až v průběhu raného středověku.⁷⁴

⁶⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 17. ISBN 80-7277-174-4.

⁶⁶ S názvem Keltoi, Celtae se lze setkat v antice již od konce 6 století př. Kr. (PODBORSKÝ, V. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*, Brno, 2006, str. 202.)

⁶⁷ Území vzniku Keltů je možno ohraničit Alpami na jižní straně, dále pak jižním Německem, východní Francií, Bavorskem a jižními Čechami. (VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 79.)

⁶⁸ Patrně z latinského „ob pedes“, tj. uzavřené místo, které bylo třeba obcházet; v latině též opevněné místo nebo venkovské město (PODBORSKÝ, V. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*, Brno, 2006, str. 205).

⁶⁹ Gaius Julius Caesar (12./13. července 100 př. n. l. – 15. března 44 př. n. l. ,Řím.), římský vojevůdce a politik. WIKIPEDIE. *Julius Caesar*. 2. 3. 2011 [cit. 2011-01-24] URL: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Julius_Caesar>

⁷⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 17. ISBN 80-7277-174-4.

⁷¹ PODBORSKÝ, V. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno, 2006, str. 202.

⁷² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 17. ISBN 80-7277-174-4.

⁷³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 17. ISBN 80-7277-174-4.

⁷⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003, s. 18. ISBN 80-7277-174-4.

7. Katalog pravěkých hradišť na území východních Čech

V této části bakalářské práce popisují jednotlivá pravěká hradiště na území Pardubického a Královéhradeckého kraje, která byla dosud prozkoumána. Hradiště jsem seřadila pro lepší přehlednost abecedně a očíslovala, čísla jsou zanesená v příložené mapě (obr. 3). Pokud byly k jednotlivým hradištím dostupné informace, je zde zaznamenáno kulturní zařazení hradiště, jeho umístění a další obecné informace. Dále zde popisují konstrukci opevnění hradišť a případné archeologické výzkumy či povrchové sběry a jejich výsledky. Ke každému hradišti je přiložena obrazová příloha. Výjimkou jsou hradiště v Biskupicích, Habřine II, Dolní Olešnici, Mělčanech, Pěšicích a Skalici a nedatovaná hradiště, ke kterým se mi obrazový materiál nepodařilo dohledat. Zvláštní podkapitolou jsou dosud nedatovaná hradiště, u kterých nebyl nalezen žádný (nebo minimální) datovací materiál. O hradištích se zde spíše jen uvažuje. Na konci této kapitoly je zařazeno také oppidum v Českých Lhoticích u Nasavrk.

1) Běstovice, okres Ústí nad Orlicí⁷⁵

Hradiště s nálezy lužické a slezskoplatěnické kultury a také z mladší doby hradištní. Rozkládá se na ostrožně nad osadou Darebnicí, na katastrálních územích Běstovic a Chocně, v nadmořské výšce 334 metru. V literatuře bylo uvedeno S. Venclem pod názvem Hlavačov,⁷⁶ s označením katastrálního území Chocně a Újezd u Chocně.⁷⁷

Hradiště je položeno na výběžku zalesněného návrší, kde na východní straně hrana návrší prudce spadá k levému břehu Tiché Orlice. Strmé strany jsou také na severní a západní straně. Na jižní straně je umístěna úzká přístupová šjíje, zde proto bylo vybudováno nejsilnější opevnění. Ostrožna byla chráněna jedním pásem opevnění složeným z příkopu a valu. Rozloha hradiště je 1,7 ha a náleží mezi drobná opevnění. Původní vchod do hradiště se zřejmě nacházel v severovýchodním rohu, v místech dnešní přístupové cesty od Darebnice. Cesta vede po spádnicí na okraji návrší od severu a po pravé ruce sleduje opevnění. Je zde zachován nízký val, který zřejmě naznačuje existenci brány.⁷⁸

⁷⁵ Obr. 9-11.

⁷⁶ Hlavačov je označení pro část polejí, ale především se váže ke středověkému hrádku, který se rozkládá několik set metrů jižně od pravěkého hradiště. (VOKOLEK, Vít. *Výzkum lužického hradiště v Běstovicích*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové, 19, 1993, str. 49).

⁷⁷ VENCLE, S. Hradiště Hlavačov a Hrádníky. In *Listy Orlického muzea* 6, 1971, str. 17–32. VOKOLEK, Vít. *Výzkum lužického hradiště v Běstovicích*. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, str. 49.

⁷⁸ VOKOLEK, Vít. *Výzkum lužického hradiště v Běstovicích*. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, str. 49-50.

V roce 1992 byl proveden zjišťovací výzkum hradiště, který řešil datování opevnění. Sonda I byla položena tak, aby protнула val i příkop, sonda II zkoumala vnitřní prostor. Bylo zjištěno, že opevnění náleží kultuře lužické a to mladší fázi středního stupně (HA 1). Fortifikační systém se skládal z příkopu, který byl 7 m široký a 150 cm hluboký, za ním byla na úzké bermě postavena hradba. Hradba, široká 6 m, měla dnes již neznatelnou dřevěnou konstrukci a to jak v čele, tak v místech vnitřní paty hradby. Původní výška hradby byla okolo 3-4 m, od dna příkopu 5-6 m. Těleso bylo vysypáno štěrkopískem a zajištěno palisádou na vrcholu. Hradba byla destruována nenásilnou cestou. Hradiště bylo osídleno ještě ve III. stupni slezskoplatěnické kultury (HC), kdy byla vybudována palisáda s nevelkým příkopem.

Osídlení přiléhalo k vnitřní straně opevnění. Ze sondy II byly patrné hustě zahloubené objekty především slezskoplatěnické, zachycena byla i část polozemnice.⁷⁹

2) Biskupice, okres Svitavy

Valové opevnění bylo postavené nejspíše v době lužických popelnicových polí. Hradiště je postaveno na zalesněném návrší zvaném *Hrubé kolo* nad Biskupicemi, které jsou nyní části Jevíčka. Opevnění chrání dále nečleněnou plochu o rozloze 0,7 ha. Proběhlo zde jen několik povrchových výzkumů, při nichž byl získán nevýrazný datovací materiál.⁸⁰

3) Češov, okres Jičín⁸¹

Snad hradiště z mladší či pozdní doby bronzové, doby halštatské, mladší a pozdní doby laténské či z raného středověku a snad i polní opevnění z třicetileté války. Hradiště leží na mírném návrší jihozápadně od obce, zbudovaném ve výšce 320 m n. m., na počátku opukového hřbetu tzv. Češovských vrchů. Komplex je nejčastěji označován jako Češovské valy, ale jsou známy i další názvy jako Valy, Na Valech, Hradiště, V Hradištích, Žižkův tábor, Žižkovy šance.⁸²

Celková plocha areálu je 48,1 ha, z čehož využitelná vnitřní plocha areálu dosahuje 35,01 ha, opevnění sestávající z valů a příkopů, které je tvořeno nejmohutnějšími valy v Čechách, má rozlohu 13,09 ha. Hradiště je rozčleněno pásy příkopů a valů na čtyři prostory. Jednotlivé části nebo místa komplexu jsou označeny vlastními traťovými názvy

⁷⁹ VOKOLEK, Vít. Výzkum lužického hradiště v Běstovicích. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 19, 1993, str. 51.

⁸⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 39. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol., *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 43.

⁸¹ Obr. 12-17.

⁸² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 59, 61. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol., *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 61.

(obr. 16 A). Plocha A⁸³ nese traťový název „V hradištích“, rozkládá se mezi první a druhou fortifikační linií a dosahuje 10,9040 ha. Vnitřní plocha B a D tvoří 22,84 ha. Do plochy B je přístup východní a severní klešťovitou bránou. Cesta, která vede směrem východ-západ, je označována jako „Hraběččina procházka“ a plocha jižně od ní jako „Hraběččino mýto“. Rozloha této plochy je 18,7410 ha. Plocha D je poloha s názvem „Na Hradě“ a je vymezena vnitřním obloukovým opevněním 3. linie, jižním obloukovým opevněním 2. linie a valem, který odděluje plochu od plochy C. Tato plocha dosahuje velikosti 4,1010 ha. Místní název „Prasečí rynek“ nebo „V prasečím rynku“ má plocha C, která měří 1,2640 ha a ohrazuje prameniště, které odtud vytéká směrem k západu.⁸⁴

První fortifikační linii tvoří vnější opevnění od severozápadu po jihovýchod. Před opevněním je patrný příkop, který navazuje přímo na valové těleso, dosahuje hloubky 2,2 – 3,2 m a délky 1360 m. Mezi příkopem a opevněním nebyla zachycena berma. Hlavní linie opevnění je orientovaná k východu, dosahuje délky 490 m, výšky, od dna příkopu po korunu valu, až 8,5 m a je na dvou místech přerušena vstupy. Stáčí se k jihu a vytváří 200 m dlouhou linii, která se napojuje na obloukové obvodové opevnění. Dochovaná severní linie kopíruje druhou fortifikační linii, na kterou se vnější opevnění na severozápadě a jihovýchodě napojuje. Celková délka vnějšího opevnění dosahovala původně asi 1470 m. Část severního křídla však byla rozvezena v 70. letech 19. století.⁸⁵

Obloukové obvodové opevnění druhé fortifikační linie je tvořeno valem a příkopem, není zde opět patrná berma. Celková délka příkopu dosahuje 2040 m. Výška valu se mění, na západní straně dosahuje 6,1 m, na východním oblouku potom až 10,5 m. Opevnění je přerušeno na pěti místech vstupy, ale pouze dva z nich jsou původní – severní a východní klešťovitá brána do vnitřní plochy. Hrotitý výběžek na jihozápadní a západní části opevnění byl patrně vystavěn tak, aby se dostal pod kontrolu vodní zdroj.⁸⁶

Západní val, který odděluje plochy B a D od plochy C, je v celém komplexu jediný, před kterým nebyl vyhlouben příkop. Na jižní a západní straně je integrován do druhé

⁸³ Pro označení a popis jednotlivých částí komplexu jsem použila označení, s kterými pracují Vladimír Čtverák a Eva Ulrychová ve své publikaci *Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii?*, které převzali z Filipova plánu, viz. obr. 14. (ČTVERÁK, V. – ULRÝCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 365 - 404)

⁸⁴ ČTVERÁK, V. – ULRÝCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 376 – 380.

⁸⁵ ČTVERÁK, V. – ULRÝCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 376.

⁸⁶ ČTVERÁK, V. – ULRÝCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 378.

fortifikační linie a je rozdělen průchodem na dvě nestejněměrné části. Jižní část dosahuje délky 100 m, kratší severní rameno 60 m.⁸⁷

Třetí fortifikační linie vnitřního obloukového opevnění je v západní části napojena na val, tak aby oddělovala vnitřní areál od prameniště. Před opevněním je veden příkop s plochým dnem, který je v terénu viditelný jako mělká široká deprese. V severní části dosahuje hloubek od 0,6 m do 1,5 m, východní část má průměrnou hloubku 1,5 m. Celková délka vnitřního opevnění je 380 m. Na třech místech je přerušeno vstupem. Dochovaná výška valu, měřená ze dna příkopu činí 1,8 m.⁸⁸

Drtivá většina nálezů z areálu valů pochází z druhé linie opevnění. Další jsou pak z plochy uvnitř nebo vně areálu. Nejvíce nálezů tvoří keramika. Bylo získáno zhruba 30 zlomků keramiky období popelnicových polí, okolo 50 zlomků keramiky LT C – LT D1 a více jak 230 kusů z různých fází raného středověku. Dlouhodobější průzkum a sběry v celé ploše hradiště provedl v letech 1960 – 1970 V. Moucha, kdy na severozápadním okraji areálu, na ploše mezi první a druhou fortifikační linií, našel pravěkou keramiku (LT C) a keramiku raného středověku. V předhradí bylo provedeno také několik povrchových sběrů. Byla zde sebrána keramika období lidu popelnicových polí, latěnu, raného středověku a doby hradištní.⁸⁹ Tyto nálezy svým charakterem představují směsku, která vznikla odkopáváním a přemísťováním kulturních vrstev spolu s jinou zeminou a následným deponováním na jiném místě, v tomto případě na druhou linii opevnění. V roce 1995 byly češovské valy komplexně zaměřeny. Hradiště zmapoval pracovník Muzea východních Čech, J. Kalferst.⁹⁰

Za nejstarší zprávu o hradišti jako „velkém ležení Táboritů“ je považován vyplněný dotazník Kopidlanského panství. Děkan z Kopidlna, F. A. Vacek, je objevitelem a zřejmě i prvním průzkumníkem fortifikačního systému. Později byla lokalita považována mimo jiné za avarský hrink, což bylo již v roce 1855 odmítnuto.⁹¹ Opevněný areál byl dále interpretován také jako keltské oppidum⁹² či slovanské hradiště. Zřejmě se však jedná o pravěké či raně

⁸⁷ ČTVERÁK, V. – ULRYCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 378.

⁸⁸ ČTVERÁK, V. – ULRYCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 380.

⁸⁹ Povrchový průzkum předhradí provedl například J. Sigl v roce 1972. (SIGL, J. Češov, okr. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1972, 1975a*, str. 30)

⁹⁰ ČTVERÁK, V. – ULRYCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 369-370, 386. WALDHAUSER, J. Laténské sběry dr. V. Mouchy na opevnění u Jičína. In *Pojizerský sborník* 3, 1996a, str. 91 – 93.

⁹¹ Tuto domněnku vyvrací A. V. Maloch ve své publikaci: „Slovo o předhistorických náspech v Čechách“. (MALOCH, A.V. *Slovo o předhistorických náspech v Čechách*. 1855).

⁹² Jako „keltickou ohradu“ označuje Češovské valy již J.E. Vocel v roce 1865. (VOCEL, J.E. Keltické ohrady. In *Památky archeologické* 6, 1865).

středověké hradiště, jehož vnější opevnění se nalézá pod valy druhé fortifikační linie, vnitřní členění zajišťoval val a příkop zachovaný uvnitř této plochy (*obr. 15 A,B*). Nelze vyloučit ani opakované využití ve více obdobích. Pravděpodobně v průběhu třicetileté války vznikla dnešní podoba celého komplexu. Roku 1639 za vpádu generála Banéra do Čech měla vzniknout vnější fortifikace a nedaleké obdélné plošiny, které mohou být interpretovány jako dělostřelecké reduty.⁹³

4) Dolní Olešnice, okres Trutnov

Snad hradiště z pozdní doby bronzové s nálezy slezskoplatěnické kultury. Nachází se v místě středověkého hrádku z 2. poloviny 13. století na kopci Bradlo (dřívější název Pradelberg), v nadmořské výšce 519 metrů nad pravým břehem Labe.

Opevnění se skládá z příkopů a valů. Keramické nálezy slezskoplatěnické kultury byly získány povrchovým sběrem na opevněné ploše v roce 1947. V letech 1966 až 1968 byl proveden archeologický výzkum, který prokázal výstavbu a osídlení středověkého hrádku. Z výzkumu ovšem nejsou známy žádné nálezy z pravěkého období a to ani ze sond, které byly umístěny v místě opevnění i ve vnitřní ploše hradiště. Nebyla zachycena žádná vnitřní konstrukce valů.⁹⁴

Je zajímavé, že tato opevněná lokalita se nachází daleko od osídleného území slezskoplatěnické kultury, ale nachází se v blízkosti výskytu měděných rud v okolí Dolní Kalné (okr. Trutnov).⁹⁵

5) Habřina I, okres Hradec Králové⁹⁶

Slezskoplatěnické hradiště z období mladšího halštatu HC. Tabulovité návrší zvané Prašivka, vystupuje z rovinatého labského pravobřeží východně od obce Habřina. Hradiště je v nadmořské výšce 301 metrů. Severněji od něho je druhé výraznější návrší nazývané Chlomek, které již z části leží na katastru Holohlav.

Vnitřní chráněná plocha Prašivky dosahovala rozlohy asi 2,5 ha. Přičemž opevnění zřetelné ještě v 19. století, není už dnes zachováno.

⁹³ ČTVERÁK, V. – ULRÝCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 368, 372, 386.

⁹⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s.71. ISBN 80-7277-174-4. VENCL, S. Dolní Olešnice. In *Výzkumy v Čechách 1970, 1973*, str. 27.

⁹⁵ NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006., str. 225-229.

⁹⁶ Obr. 18-23.

V roce 1978 byl proveden zjišťovací výzkum,⁹⁷ jehož úkolem bylo zjistit zda se jedná o hradiště. Výzkum probíhal na východním okraji návrší, kde byly v 19. století patrné valy. V sondách nebyly zjištěny stopy po valu, patrně byl zcela rozvlečen při intenzivní zemědělské činnosti. Byl zjištěn žlab, který představuje buď jednoduché opevnění palisádou nebo pouze součást hradby. Sonda byla položena i uvnitř chráněné plochy, kde byla zachycena část sídlištního pravěkého objektu. Nalezený keramický materiál lze zařadit do III. stupně slezskoplatěnické kultury.

K hradišti náleží žárové pohřebiště, které je umístěno na jižnějším návrší Chlomek. Nálezy z pohřebiště taktéž spadají do III. stupně slezskoplatěnické kultury.⁹⁸

6) Habřina II, okres Hradec Králové

Hradiště lužické kultury, bylo založeno na podlouhlé úzké ostrožně, která je součástí Neznášovského kopce severozápadně od Habřiny. Hradiště se nachází v předpolí středověkého hrádku Rotemberk. Maximální nadmořská výška ostrožny je 305 m. Rozkládá se nad levým břehem Hustířanského potoka, položena je ve směru severozápad – jihovýchod, přičemž na jihovýchodním konci je ukončena úzkou šíjí, která byla přepažena nízkým valem.

V roce 1992 zde byl proveden krátký zjišťovací výzkum. Sonda I protínala terénní vlnu v místech příchodu na ostrožnu. Nebyl proveden celý řez valem a příkopem. Situace však ukazuje, že zde bylo vybudováno jednoduché opevnění – nízký val, na kterém stála palisáda z kolmých a zešikmených podpurných kůlů. Nálezy ze sondy můžeme zařadit do lužické kultury, nejspíše do mladší fáze středního stupně (IIb) východočeské skupiny. Vnitřní zástavba je porušena výstavbou středověkého hrádku a další lidskou činností.⁹⁹

7) Holohlavy, okres Hradec Králové¹⁰⁰

Lužické hradiště, případně opevněné rovinné sídliště. Nachází se na severovýchodním okraji obce, v nadmořské výšce 260 m. Záchranným archeologickým výzkumem při stavbě vodojemu v letech 1971, 1975 a 1976 a přilehlých průkopech pro vodovod se podařilo prokázat mimo jiné průběh příkopu. Měl by být dochovanou částí fortifikace, jejíž val nebo

⁹⁷ Zjišťovací výzkum proběhl pod vedením V. Vokolka. (Vokolek, Vít. Slezskoplatěnické hradiště v Habřině. In *Archeologické rozhledy* 37, 1985, str. 607 – 614.)

⁹⁸ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 79. ISBN 80-7277-174-4. DOMEČKA, L. Chlomek a Prašivka. In *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 28, 1922, str. 32 – 41. SKLENÁŘ a kol., *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 77. Vokolek, Vít. Slezskoplatěnické hradiště v Habřině. In *Archeologické rozhledy* 37, 1985, str. 607 – 614.

⁹⁹ VOKOLEK, Vít. Nové lužické hradiště v Habřině. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 1997a, str. 77 – 81.

¹⁰⁰ Obr. 24.

valy byly v průběhu věků sneseny. Opevnění náleží do starší fáze středního stupně východočeské lužické kultury.¹⁰¹

8) Holovousy, okres Jičín¹⁰²

Snad slezskoplatěnické hradiště, hradiště z raného středověku. Rozkládá se na ostrožně, která vybíhá z hřebenu Chlumu, severně od obce Holovousy, v oboře Na Šancích. Ve starší literatuře¹⁰³ je uváděno jako hradiště chodovické.¹⁰⁴

Obvodové opevnění je na severozápadní, severní a východní straně znásobeno místy dvěma až třemi pásy opevnění. Příkop je vyhlouben před vnější a střední linií opevnění. Na severní vstupní straně hradiště byla vybudována nejmohutnější fortifikace tvořená třemi pásy valů a dvěma příkopy. Tato část je nejvíce poškozena recentními zásahy – vnější val se dochoval ve zbytcích, střední val místy dosahuje výšky až 4 metrů, vnitřní val je vysoký 1 až 1, 5 metru. Na ploše byl zjištěn uměle vybudovaný příčný val, dlouhý až 136 metrů. Vnitřní plocha hradiště dosahuje rozlohy 3, 3 ha.¹⁰⁵

Výzkum opevnění byl proveden v letech 1982 a 1983 J. Siglem a V. Vokolkem. Mimo jiné byly sondou prozkoumány tři pásy opevnění západního obvodu hradiště. Destruované vnější opevnění byl tvořeno čelní kamennou zdí a jílovitopísčítým náspem, střední val je tvořen destruovanou hradbou s čelní kamennou zdí a zadní dřevěnou stěnou zpevňující jílovitopísčítý násep. Příkop byl zjištěn před vnitřní hradbou a byl zachován do metrové hloubky. Vnitřní hradba měla čelní kamennou zeď, která byla původně vysoká asi 5 metrů. Komunikace v šíři 250-270 cm byla zjištěna mezi vnitřní a střední hradbou. Výzkumem byly dále zachyceny jámy, kúlové jamky, žlab a zahloubený objekt s datovacím materiálem. Byly získány nálezy datovatelné do období pozdní doby bronzové (HB, kultura slezskoplatěnická) a do raného středověku. V destrukci čelní hradby byla nalezena raně středověká keramika. Prozkoumaná fortifikace tudíž nejspíše spadá až do raného středověku (přelom 8. a 9. století), ale původní slezskoplatěnické opevnění se nedá vyloučit.¹⁰⁶

¹⁰¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 82. ISBN 80-7277-174-4. VOKOLEK, V. Nálezy při stavbě vodojemu v Holohlavech. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 12, 1985a, str. 40-64.

¹⁰² Obr. 25-26.

¹⁰³ Např. NIEDERLE, L. (NOVOTNÝ, L.). Hradiště chodovické u Hořic. In *Český lid* 1. 1892a., str. 192-193.

¹⁰⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 82-83. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁰⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 82-83. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁰⁶ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 82-83. ISBN 80-7277-174-4. SIGL, J. – VOKOLEK, V. Chronologické a kulturní zařazení hradiště u Holovous (o. Jičín). Zpráva o zjišťovacím výzkumu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 10, 1983, str. 37-40. SIGL, J. – VOKOLEK, V. Pokračování výzkumu

9) Hradec Králové, okres Hradec Králové¹⁰⁷

Eneolitické výšinné sídliště z období nálevkovitých pohárů, lužické hradiště, raně a středověké hradiště, přemyslovské správní centrum. Rozkládá se na návrší severovýchodně od soutoku Labe a Orlice, v místě nynějšího starého města. Návrší převyšuje okolní terén o 10 až 15 metrů.

V době nálevkovitých pohárů zde bylo rozsáhlé výšinné sídliště. Pod zlomem okraje návrší byla zapuštěna jednoduchá, zřejmě palisádová hradba. Z této doby jsou sledovány první terénní úpravy povrchu, zachované sídlištní vrstvy a zahloubené objekty. Později, v mladé době bronzové, zde bylo vybudováno mohutné lužické hradiště, které je považováno za centrální hradiště lužické kultury. Rozloha opevněné plochy byla okolo 12 ha. Fortifikace byla složena z příkopu a valu, na němž byla umístěna palisáda z kolmých a zešikmených podpůrných kůlů. Prozkoumané opevnění bylo široké 8 až 10 metrů a vysoké 2 metry. Mohutná, dobře zachovalá sídlištní vrstva v místech náměstí, poskytla hojný střeponý materiál. Byla zde také nalezena část bronzového depotu – spirálovitých náramků, dále jsou tu nálezy zlatých svitků, známých jako „hradecké osmičky“. Kumulace těchto zlatých pokladů (představující v součtu několik kg váhy) ukazuje na soubory určené ke směně v místech centrálního opevněného hradiště.¹⁰⁸ Ve střední době hradištní zde vzniká v rozsahu lužického opevněného areálu slovanské hradiště.¹⁰⁹

10) Hradištko, k.ú. Žeretice, okres Jičín¹¹⁰

Slezskoplatěnická kultura, raný středověk. Hradiště se rozkládalo na návrší nad levým břehem Cidliny, z části přímo v areálu obce. Zasahuje především do jižní a východní části intravilánu obce a na pole jižně a jihovýchodní od ní. Ze starší literatury je známo také jako Hradištko u Vysokého Veselí.

F. Petera-Rohoznický zde jako první provedl sběry a pořídil popis valů i pláněk. Dále zde byly prováděny povrchové průzkumy v pozdějších letech archeology královéhradeckého

slovanského hradiště u Holovous (okr. Jičín) v roce 1983. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11/1, 1984, str. 58 – 61.

¹⁰⁷ Obr. 27.

¹⁰⁸ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 57.

¹⁰⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 87-88. ISBN 80-7277-174-4. RICHTER, M. – VOKOLEK, V. První etapa výzkumu v Hradci Králové. In *Archeologické rozhledy* 23, 1971, str. 605 – 617. SIGL, J. Hradec Králové. In *Výzkumy v Čechách 1990 – 1992*, 1995, str. 93. SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchraný výzkum na průkopu kanalizace v Hradci Králové na Velkém Náměstí. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 18, 1991-1992, str. 55-58.

¹¹⁰ Obr. 28.

a jičínského muzea. Celý areál hradiště mohl dosahovat rozlohy okolo 15 ha, z čehož vnitřní využitelná plocha byla přibližně 13,3 ha. Původní fortifikace byla z části zničena výstavbou a orbou. Severní, výše položená část hradiště o rozloze necelých 5 ha byla poškozena výstavbou vsi Velké Hradištko. Zbylé části valu a příkopu vnitřního hradiště jsou viditelné v zahradách. Jižní část hradiště, snad jeho předhradí, s rozlohou okolo 10 ha je zemědělsky obdělávána. Povrchové nálezy spadají do období slezskoplatěnické kultury a raného středověku. Hradby měly vzniknout až v raném středověku. Konstrukce hradby měla v líci kamennou zeď vyskládanou nasucho z opuky, která byla dřevěnou vnitřní konstrukcí spojena s náspem za ní.¹¹¹

11) Chrudim, okres Chrudim¹¹²

Slezskoplatěnické hradiště, zbudované na ostrožně v zákrutu Chrudimky nad jejím pravým břehem - dnes v historickém centru města.

Archeologické výzkumy zde prováděl Mořic Lüssner již v 50. a 60. letech 19. století. Ve druhé polovině 20. století zde výzkumy vedl V. Vokolek a od 80. let potom J. Sigl a J. Frolík, kteří zde provádějí záchrannou a výzkumnou činnost při hloubení inženýrských sítí, opravách a různých novostavbách v jádru města.

Patrně nejstarší opevnění chrudimské ostrožny lze klást již do období kultury nálevkovitých pohárů. Doklady této kultury jsou po celé ploše ostrožny, často ale v druhotném uložení. Četné nálezy slezskoplatěnické kultury jsou hlavně z prostoru Resselova náměstí a ukazují na značnou intenzitu osídlení v tomto období. Dále z tohoto období pocházejí nálezy ve Štěpánkově ulici, v č. p. 83/I-91/I, na okraji ostrožny, kde jsou lépe zachované pravěké vrstvy a situace, protože nebyly odstraněny terénními úpravami při založení středověkého města. Dle těchto nálezů je hradiště datováno do 3. stupně slezskoplatěnické kultury.¹¹³

¹¹¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 95. ISBN 80-7277-174-4. SIGL, J. Hradištko, k. o. Žeretice, o. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1970, 1973*, str. 39. SIGL, J. Hradištko, k. o. Žeretice, o. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1972, 1975b*, str. 59. ULRYSCHOVÁ, E. Hradištko, o. Žeretice, okr. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1990 – 1992, 1995*, str. 94.

¹¹² Obr. 29.

¹¹³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 112. ISBN 80-7277-174-4. FROLÍK, J. – SIGL, J. Záchranné výzkumy v Chrudimi v roce 1984. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové* 12/1, 1985, str. 91-97. FROLÍK, J. – SIGL, J. Pokračování zjišťovacího výzkumu ve Štěpánkově ulici čp. 85 v Chrudimi v roce 1990. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 18, 1991-92a, str. 69-72. FROLÍK, J. – SIGL, J. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998.

12) Chrudim - Pumberka, okres Chrudim¹¹⁴

Z období pozdně lengyelské kultury a slezskoplatěnické kultury patrně ze III. stupně (HC). Rozkládá se na návrší Pumberka (z německého Baumberge), 290 m n. m., v poloze Švédské šance asi 1,5 km východně od centra města.¹¹⁵

Větší část hradiště byla zničena těžbou písku v minulém století. Ale především díky zápiskům M. Lüssnera, bylo možno hradiště rekonstruovat. Hradiště mělo val na východní, severní a jižní části, v západní části byl prudký sráz. Již za doby M. Lüssnera (kolem roku 1859) byla viditelná část valu, v té době dlouhá asi 300 kroků, zničena pískovnou. Dochoval se pouze příkop na jižní straně, který byl používán jako jediná přístupová cesta na Pumberka.

V letech 1985 a 1986 byly provedeny předstihové výzkumy na budoucím staveništi Stromovka, pod vedením V. Vokolka. Výzkum byl v obou případech proveden metodou sondáže neboť nebylo možno provést skrývku nadložní zeminy mechanizací. Zkoumaná plocha se dlouhodobě využívala jako sad. Bylo zjištěno, že jižní cíp návrší byl poprvé opevněn v období pozdně lengyelské kultury. V této době, zde byl vybudován mohutný příkop 5 – 6 m široký a cca 150 cm hluboký. Příkop chránil lokalitu na přístupné severní straně. Prostor jím vymezený je zhruba 100 m dlouhý a 130 m široký. Vstupy do vnitřního prostoru je možné předpokládat na západní straně, kde byl příkop přerušen a snad i na straně východní. Nelze vyloučit ani existenci palisády před příkopem. Následné využití v době halštatské, kdy byl vybudován mladší příkop a současný stav porušeného terénu, nedovoluje přesnější rekonstrukci fortifikační linie, včetně polohy valu. Další opevnění návrší vzniklo tedy v době období kultury slezskoplatěnické. Byl využit lengyelský příkop, do kterého byl vyhlouben užší, maximálně 400 cm široký příkop slezskoplatěnický. Před příkopem byla zřejmě hradba, jejíž kamenná destrukce místy spadla do příkopu a jejíž hlinitý násep pozvolna destruoval nebo byl splavován. Již ve středověku byl val rozvezen a příkop zanesen, což ukazují objekty na jeho povrchu. Ani z jednoho období nejsou na vnitřní ploše hradiště jednoznačně datované objekty.¹¹⁶

¹¹⁴ Obr. 30-31.

¹¹⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 114. ISBN 80-7277-174-4.

¹¹⁶ FROLÍK, J. – SIGL, J. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998. LÜSSNER, M. Archeologické zprávy z Chrudimy. In *Památky archeologické* 3, 1858, str. 44-45. VOKOLEK, V. Výzkum v Chrudimi-Pumberkách. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986, str. 50-55. VOKOLEK, V. Archeologický výzkum v Chrudimi-Pumberkách v roce 1986. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 14/1, 1987, str. 30-37. VOKOLEK, V. – ZÁPOTOCKÝ, M. Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura. In *Archeologie ve středních Čechách* 13, 2009, str. 567-654.

13) Kal, okres Jičín¹¹⁷

Hradiště z období popelnicových polí a raného středověku, je umístěno na výrazném návrší v poloze Vala (Valy), severozápadně od Vřesníku, na katastru obce Kal. Nachází se v nadmořské výšce 489 m. Návrší obtéká na východní straně potok Bystrý a na západní straně jeho přítok. Na jižní, západní a východní straně jsou svahy příkré, převýšení tu činí až 100 m. Prostor je přístupnější pouze na severní straně, zde se dá tudíž předpokládat přístupová cesta do hradiště. Na severní straně bylo hradiště opevněno mohutnou fortifikací. Rozloha samotného hradiště činí asi 7,1 ha.¹¹⁸

Severně od polohy Vala se nachází další poloha s názvem Hradiště. Je však dosud málo známá, stopy po opevnění nejsou zřetelně zachovány. Jen v západní části jsou viditelné stopy po dvojitěm pásu opevnění patrné jako výrazná terénní hrana. Např. J. L. Píč uvádí, že se mohlo jednat o předhradí vnitřního hradiště Vala.¹¹⁹ V dnešní odborné literatuře je však poloha Vala uváděna jako samotné hradiště.¹²⁰

Lokalita byla poprvé zkoumána R. Turkem v roce 1954 a to úzkou sondou protínající plochu hradiště. Další výzkumy proběhly v letech 1985 a 1988 pod vedením Jiřího Kalferstra z archeologického oddělení muzea v Hradci Králové. V roce 1985 byl proveden první výzkum opevnění a v roce 1988 byly poznatky o opevnění hradiště doplněny.¹²¹

Při prvním výzkumu byla zkoumána severní část opevnění u přístupové cesty, kdy byly položeny dvě sondy sledující hlavní a předsunutě opevnění. Třetí sonda byla umístěna do vnitřního areálu hradiště. Podařilo se charakterizovat opevnění s čelní kamennou plentou, roštovou konstrukcí a předsunutým příkopem. Avšak při výzkumu valu nebyl získán žádný průkazný datovací materiál. Proto výzkum pokračoval v roce 1988 na jiném místě. V jihovýchodním cípu hradiště bylo prozkoumáno sedm sond. Roštová konstrukce hlavního valu s dřevěnou zadní stěnou je datována do raně středověkého období, kdy byl val doplněn o čelní kamennou plentu a zadní kamennou plentu v prostoru brány. V sondě VII, umístěné na severní straně opevnění, byly zjištěny minimálně tři fáze budování hlavní (vnitřní) hradby.

¹¹⁷ Obr. 32-35.

¹¹⁸ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 120-121. ISBN 80-7277-174-4. KALFERST, J. – SIGL, J. – VOKOLEK, V. Archeologický výzkum hradiště v poloze Vala na k.ú. Kal (okr. Jičín) v roce 1985. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986, str. 59–66.

¹¹⁹ PÍČ, J. L. *Starožitnosti země České. Díl III. Čechy z doby knížecí. Sv. 1. Část archeologická*. Praha, 1909, str. 373-374.

¹²⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 120-121. ISBN 80-7277-174-4. KALFERST, J. – SIGL, J. – VOKOLEK, V. Archeologický výzkum hradiště v poloze Vala na k.ú. Kal (okr. Jičín) v roce 1985. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986, str. 59–66.

¹²¹ KALFERST, J. – PROFANTOVÁ, N. Nové poznatky o hradišti Kal, okr. Jičín. In *Archeologie ve středních Čechách* 3, 1999, str. 293–335.

První fázi budování hradby představuje násyp z období popelnicových polí a k té byl ještě v pravěku přisypán vyšší násep ze žlutohnědé hlíny s kameny. Později k němu v rané středověku byla připojena roštová dřevěná konstrukce. Sběrem byla získána keramika z přelomu neolitu a eneolitu, keramika a kovové předměty období popelnicových polí doby bronzové, starší doby železné, z doby laténské a raného středověku.¹²²

Základní opevnění hradiště vzniklo v období slezskoplatěnické kultury mladší a pozdní doby bronzové. V rané středověku byla fortifikace využita, doplněna a přebudována.¹²³

14) Konecchlumí, okres Jičín¹²⁴

Hradiště slezskoplatěnické kultury, z její mladší fáze (HC – LTA1). Leží na západním konci Hořického hřbetu v poloze Konecchlumská hůra nebo Hůra.

S. Vencl a V. Vokolek zde provedli povrchový průzkum v letech 1968 a 1972. Předpokládali dvě hradiště postavená vedle sebe. Hradiště I mělo ležet západněji a mělo mít plochu přes 2,5 ha chráněnou obloukovitým valem. Hradiště II umístěné 60 m východněji, mělo být menší, dosahující velikosti 0,75 ha. Hradba hradiště měla mít kamennou čelní zeď a dřevěnou konstrukci. Předpokládali také požár opevnění, které zanechalo stopy na pískovcových kamenech. V pozdějších letech byl proveden další povrchový průzkum. Ten prokázal, že pískovce jsou červeně zbarvené díky přítomnosti železa v celé jejich struktuře. Tyto pískovce můžeme nalézt po celé délce západní části Hořického hřbetu. Bylo také zjištěno, že hradiště je tu ve skutečnosti jenom jedno. A to hradiště menší o rozloze 0,75 ha s příkopem a dobře dochovanou fortifikací v podobě valu. Předpokládané druhé větší hradiště, je pouze pozůstatkem po lavicovitém dobývání pískovce. Dochovaný val je nejlépe viditelný na severovýchodním nároží a na východě a jihovýchodě, kde dosahuje výšky až 1,5 m. Stopy původního vstupu zjištěny nebyly. Velká část plochy je poškozena dobýváním pískovce. Díky povrchovým nálezům je hradiště datováno do mladší etapy slezskoplatěnické kultury.¹²⁵

¹²² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 120-121. ISBN 80-7277-174-4. KALFERST, J. – PROFANTOVÁ, N. Nové poznatky o hradišti Kal, okr. Jičín. In *Archeologie ve středních Čechách* 3, 1999, str. 293–335.

¹²³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 120-121. ISBN 80-7277-174-4.

¹²⁴ Obr. 36-38.

¹²⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 130-131. ISBN 80-7277-174-4. VENCL, S – VOKOLEK, V. Slezskoplatěnické hradiště v Konecchlumí, okr. Jičín. In *Archeologické rozhledy* 26, 1974, str. 339-347, 421-424. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 107. ULRYCHOVÁ, E. Dvě halštatská hradiště na Jičínsku (Konecchlumí, Sedlišť/Hřměnín). In *Sborník Miroslavu Buchvaldkovi*. Most, 261–263.

15) Lišice, okres Hradec Králové¹²⁶

Slezskoplatěnické hradiště v poloze Vyšehrad. Byl zde proveden pouze povrchový průzkum. Zbytky valu obklopují nepravidelně oválnou plochu. Západně od nich je další obloukovitý zbytek opevnění. Souběžně s ním je místy dochována také třetí linie opevnění. Na jižní straně se patrně podařilo zachytit základový žlab palisády. Keramika, která byla získána povrchovými sběry je datována do mladší etapy slezskoplatěnické kultury (HC – LTA1). Značná část hradiště byla zničena nekontrolovatelnými armádními aktivitami.¹²⁷

16) Mělčany u Dobrušky, okres Rychnov nad Kněžnou

Lužické hradiště doby bronzové s přítomností halštatských nálezů. Ostrožna nad soutokem dvou potoků, návrší Chlum. Ve starší literatuře je hradiště uváděno pod názvem Chlum u Dobrušky nebo Semechnice. Jihovýchodní konec návrší přetínají dvě souběžné linie opevnění, v podobě příkopů a nízkých valů. Hradiště mělo rozlohu nejvýše 2 ha. Na severu je porušeno lomem. Byl zde proveden povrchový průzkum, ze kterého byly získány zlomky hlavně lužické keramiky. Vznik hradiště je spojován s předpokládaným rýžováním zlata v okolí zlatonosného Zlatého potoka.¹²⁸

17) Moravská Třebová, okres Svitavy¹²⁹

Snad hradiště z pozdní doby bronzové, kultura slezskoplatěnická. Areál zámku.

V roce 1997 zde byl proveden záchranný archeologický výzkum, jehož cílem bylo zdokumentovat všechny části renesančního zámku a středověkého příkopu, které byly narušeny výkopy pro kanalizaci. V oblasti severního křídla byly nalezeny vrchní zásypové vrstvy pravěkého příkopu, datovaného na základě nálezů do pozdní doby bronzové, kultury slezskoplatěnické. Nálezy z této doby byly objeveny také na celém nádvoří zámku a to jak keramika, tak zahlobené objekty.¹³⁰

¹²⁶ Obr. 39.

¹²⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 184. ISBN 80-7277-174-4.

¹²⁸ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 199. ISBN 80-7277-174-4. NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006., str. 225-229. VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 50. VOKOLEK, Vít. Nové lužické hradiště v Habřině. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 1997a, str. 77–81.

¹²⁹ Obr. 40-41.

¹³⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 206. ISBN 80-7277-174-4. HUDEC, J. Záchranný archeologický výzkum na nádvoří zámku v Moravské Třebové. In *Pomezí Čech a Moravy* 2, 1998, str. 247-257.

18) Nové Město nad Metují, okres Náchod¹³¹

Hradiště slezskoplatěnické kultury. Je položeno na výrazné ostrohu východně od města. Ostroh je na severní straně ohraničen levým břehem řeky Metuje a na jižní straně Libcheňským potokem. Na severní, západní a jižní straně je strmý svah. Hradiště má celkovou výměru 1,8 ha a jeho maximální výška ve střední části je 366 m n. m.

Na východní straně, v místech, kde se ostrožna zužuje, byl vybudován val. Ten je dnes z vnitřní strany znatelný jen jako nízká terénní vlna, asi 150 cm vysoká. Je dochován v délce 30,5 m. Z vnější strany je dobře znatelný, ve výšce 6 m. Před valem byl vybudován příkop, který je dnes 60 – 70 cm hluboký a 650 cm široký. Opevnění mělo složitější konstrukci, v podobě opukové zdi a jádra valu zpevněného dřevěnou konstrukcí. Bylo zničeno požárem.

V roce 1981 proběhl menší zjišťovací výzkum, který vedl V. Vokolek. Byly získány nálezy, především zlomky nádob, z celé vnitřní plochy hradiště, většina z nich je datována do slezskoplatěnické kultury a to do jejího I. stupně (HB 1). Hradiště se rozkládalo na samém okraji východočeského osídlení lidu popelnicových polí. Existence hradiště zde, může souviset se zdroji nerostných surovin v podhůří Orlických hor, důkazy pro jejich exploataci však chybí.¹³² Prostor byl zřejmě osídlen i v době laténské, podle ojedinělých nálezů z této doby. Fortifikace hradiště zatím nebyla zkoumána.¹³³

Na ostrožně 0,5 km východně od této polohy, se rozkládá dnešní Nové Město nad Metují. Výzkumy¹³⁴ zde bylo objeveno slezskoplatěnické osídlení pozdní doby bronzové (HB), ale případné pravěké opevnění zde nalezeno nebylo.¹³⁵

19) Osek/Sekeřice, okres Nymburk/okr. Jičín¹³⁶

Hradiště z mladší doby halštatské. Ostrožna obdélníkového půdorysu vyběhající z výrazného terénního stupně starých labských teras v nadmořské výšce 298,5 m. Opevněná plocha je umístěna v severozápadní části oseckého katastru, v poloze Na Kosteletě nebo Kostelík.

¹³¹ Obr. 42-43.

¹³² NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006., str. 225-229.

¹³³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 219. ISBN 80-7277-174-4. VOKOLEK, V. Hradiště slezskoplatěnické kultury v Novém Městě nad Metují. In *Archeologické rozhledy* 41, 1989, str. 379-385.

¹³⁴ Např. výzkum v roce 2009 vedený M. Bekovou. Byla zde mimo jiné objevena prakticky souvislá zástavba (kúlové stavby) a kulturní vrstva z období popelnicových polí. Tuto informaci mi poskytla přímo paní doktorka Martina Beková, archeoložka Muzea a galerie Orlických hor, se sídlem v Rychnově nad Kněžnou.

¹³⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 219-220. ISBN 80-7277-174-4.

¹³⁶ Obr. 44.

Na severní, západní a jižní straně se ostrožna příkře svažuje. Zde je fortifikační systém složený z vnějšího valu, za ním vyhloubeného příkopu, který se dochoval až do šíře 10 metrů a obvodového valu, širokého až 15 m, kolem vrcholové plošiny. Poloha je přístupná z východní strany, proto je zde chráněna nejmohutnější, šíjovou fortifikací. Obvodové opevnění je dochováno do výše 2,5 až 4 metry, v některých místech tvoří pouze výraznou terénní hranu. Vnější linii opevnění tvoří rozsáhlé předhradí, které se nachází dnes na území obce Sekeřice (okres Jičín). Vnější val se obloukovitě stáčí směrem k obvodovému opevnění. Vnitřní hradiště má rozlohu zhruba 3 ha.

Při výkopu pedologické sondy v roce 1973 byl narušen sídlištní objekt s nálezy střepů a mazanice, proto proběhl v roce 1974 záchranný archeologický výzkum. Pedologická sonda byla rozšířena na území 4 x 4 metry. Byla zachycena část sídelního objektu, který byl náhle zničen požárem. Z objektu a dalších tří malých sond ve vnitřním areálu hradiště, byly získány nálezy z pozdní doby kamenné a především z doby halštatské, kdy došlo k vybudování z části dochovaného opevnění.¹³⁷

20) Pěšice, okres Chrudim

Snad pravěké a raně středověké hradiště, rozkládající se na výrazné ostrožně nad Řepnickým potokem, jihozápadně od obce.

Opevnění tvoří dvojice příkopů a mohutných valů, kterými je ostroh přepažen. Jsou orientovány zhruba ve směru západ – východ. Příkopy se zachovaly do hloubky okolo dvou metrů. Vnitřní val je vysoký také zhruba dva metry, vnější val je výrazně nižší a směrem k obci je částečně snesen nebo snad nebyl dostavěn. Na vnitřní ploše hradiště byly povrchovými sběry získány zlomky keramiky datované do slezskoplatěnické kultury a do raného středověku.¹³⁸

21) Potštejn, okres Rychnov nad Kněžnou¹³⁹

Areál středověkého hradu. Nálezy keramiky z lužické kultury doby bronzové a z mladší fáze slezskoplatěnické kultury starší doby železné (HC – LTA 1). Pravěké hradiště bylo porušeno či zaniklo při výstavbě středověkého hradu.¹⁴⁰

¹³⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 226. ISBN 80-7277-174-4. PLESL, E. – SEDLÁČKOVÁ, H. Osek, okr. Nymburk. In *Výzkumy v Čechách 1974, 1977a*, str. 135. SEDLÁČKOVÁ, H. Pravěké hradiště u Oseka, okr. Nymburk. In *Polabí 16*, 1976, str. 111–115.

¹³⁸ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 236. ISBN 80-7277-174-4. VOKOLEK, V. Pěšice, okr. Chrudim. In *Výzkumy v Čechách 1970, 1973*, str. 104.

¹³⁹ Obr. 45.

22) Práčov, okres Chrudim¹⁴¹

Hradiště slezskoplatěnické bylo vybudováno na skalnatém ostrohu nad ústím potoka do řeky Chrudimky, ve výšce 80 m nad její hladinou. Nachází se v areálu obce.

Skalní srázy chrání tuto polohu ze severní, východní a jižní strany. Přístup ze strany západní chránil polokruhový val s kamennou konstrukcí. Jeho zbytky se dochovaly na severozápadní straně vsi ve výšce 2 metrů. Hradiště mělo celkovou plochu 3,3 ha. Bylo členěno na dvě části. Akropole, která tvořila nevelký prostor (asi 100 x 55 m), se nalézala severně od dnešního kostela. Byla opevněna valem, který dosahoval výšky až 4 metrů a příkopem místy až 8 metrů širokým.

Hradiště je datováno na základě povrchových nálezů do slezskoplatěnické kultury pozdní doby bronzové (HB).¹⁴²

23) Prachovské skály, katastrální území obcí Prachov, Pařezská Lhota a Zámostí, okres Jičín¹⁴³

Hradiště neobvyklého typu, které vzniklo propojením terénních útvarů a bloků pískovcových skal soustavou valů. Mnohdy je charakterizováno jako typ refugiálního, útočištného hradiště. Rozkládá se ve střední části Prachovské pahorkatiny na rozvodí řek Jizery a Cidliny. Nejvyšší bod soustavy se nalézal na opevněné náhorní plošině Starý Hrádek v nadmořské výšce 457 m n. m. Areál se skládá z řady lokalit s místními názvy, např. již zmíněný Starý Hrádek, Nový Hrádek, Nad Fortnou, Bukovina a další (*obr. 47*). Do systému opevnění byla zapojena kromě opevněných výšin a přirozené ochrany skal i údolí, která měla zřejmě fungovat jako útočiště, uzavřená izolovanými příčnými valy a záseky. Lze zde najít i několik samostatných opevněných ploch.¹⁴⁴

První archeologický průzkum oblasti byl proveden již v roce 1868. Další výzkumy proběhly ve 30. a 40. letech 20. století. V této době zde zkoumali J. Haken, J. Böhm a R. Turek. V roce 1941 zde provedlo Národní muzeum rozsáhlou sondáž. Výzkumy byly

¹⁴⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 245. ISBN 80-7277-174-4. VOKOLEK, V. *Nové lužické hradiště v Habřině*. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 1997, str. 78.

¹⁴¹ Obr. 46.

¹⁴² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 306. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 175.

¹⁴³ Obr. 47-58.

¹⁴⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261-263. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 181-182. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

soustředěny hlavně na poznání opevnění. Bylo zde identifikováno osm větších fortifikací a další menší opevnění dosahující délky zhruba 5 kilometrů (*obr. 48, 49*).¹⁴⁵

Nejlépe přístupné místo na jihovýchodní straně hradiště bylo přehrazeno třemi liniemi opevnění, podle některých badatelů postavenými snad až ve střední době hradištní (*obr. 50*). Dnes stojí na katastrálním území dnešního Prachova mezi Přivýšinou a skaliskem při západním okraji sedla. Toto první opevnění uzavírala přístup do Prachovský skal od jihu. Proběhl zde výzkum v roce 1941, kdy byla zachycena hradba v čele se zdí z pískovcových kamenů kladených nasucho. Na vnější straně byla dřevěná konstrukce z podélných trámů, na vnitřní straně byl hliněný ochoz opět s dřevěnou konstrukcí. Původně je šířka hradby odhadována na 4 až 5 metrů. Z fortifikace pocházejí zlomky keramiky mladší doby bronzové.¹⁴⁶

Druhý pás opevnění je situován na území Pařezské Lhoty (*obr. 51*). Přepažovala přístupový prostor k cestě na Starý Hrádek. Jižní a střední část hradby byla složena z kamenné zdi a dřevohlinitého jádra. V tomto prostoru byla předpokládána brána, ale výzkumem nebyla prokázána. Z jižní strany byl k východnímu úseku hradby přistavěn taras, který byl tvořen ze zdi z pískovcových kamenů postavené na jílovitém stupni. Jižně a severně od tarasu byly vybudovány dva kratší valy, které snad měly vést příchozího do brány.¹⁴⁷

Třetí val, který přetíná údolí Přední Točenice, vybíhá po jeho bocích a na jižním okraji se připojuje k cestě na Starý Hrádek (*obr. 52*). Opevnění se zde skládá z kamenné zdi postavené do mělkého příkopu, za níž stála hradba s kamennou zdí v líci a s dřevohlinitým jádrem. Jeskyňka, která je u vnitřního okraje třetího valu, je R. Turkem považována za jakousi strážnici (*obr. 53*).¹⁴⁸

Čtvrtá hradba chránící západní okraj skalního komplexu, byla tvořena kamennou zdí v líci, do níž byla propojena dřevěná konstrukce ukotvená na vnitřní straně opět do kamenné zdi. Mezi těmito konstrukcemi byl hlinitý zásyp, který byl na vrcholu upraven jako ochoz.¹⁴⁹

Severní strana byla chráněna pátou hradbou, v poloze na Kozím hřbetu, na okraji výrazného terénního zlomu (*obr. 54, 55*). Západní úsek opevnění se skládal z příkopu, za nímž byl nasypán val. Východní část byla zdvojena, každá linie opevnění měla jinou

¹⁴⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261-263. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁴⁶ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261-263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁴⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁴⁸ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁴⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

konstrukci. Vnější linii tvořila hradba postavená v podobě zdí z lícovaných pískovcových kamenů na vnější i vnitřní straně. Vnitřní linie byla zkonstruována na skalní lavici. V čele stála zřejmě kamenná zeď, za níž byl navržen násyp. Šestý val je pokračování fortifikace směrem na západ.¹⁵⁰

Další fortifikace byla zkoumána v poloze Pod Krkavinami. Sestávala se z příkopu, na který navazovala hradba z kamenné zdi. V osmém opevnění byla odkryta severovýchodní část brány, která byla tvořena soustavou dvou až tří kamenných zdí. Jihozápadní část byl zcela zničena novodobou cestou.¹⁵¹

V prostoru mezi fortifikacemi zaujímá centrální místo poloha Starý Hrádek (*obr. 56, 57*). Tato plošina se rozkládá ve výměře asi 2 ha. V těchto místech bylo zřejmě vybudováno slezskoplatěnické hradiště. Starý hrádek byl pro osídlení využíván tedy v pozdní době bronzové a později v raném středověku.¹⁵²

Velké množství keramických nálezů z prostoru Prachovský skal pochází z mladší doby bronzové a starší doby železné, kultura lužická a slezskoplatěnická. Ale takto staré opevnění zde dosud nebylo prokázáno.¹⁵³

24) Prasek, okres Hradec Králové¹⁵⁴

Lužické hradiště. Vrch Chlum v nadmořské výšce 284 m, nad údolím Ohnišťanského potoka.

V roce 1971 zde byl proveden zjišťovací průzkum V. Vokolkem a J. Siglem. Hradiště je z velké části zničeno pískovnou, ale valy zůstaly zachovány. Plocha hradiště nepřesahovala rozlohu 2 ha. Hradiště tvořilo jeden pás opevnění. Na koruně valu byla palisáda z mohutných kůlů. Byl zachycen i val s plotem, někdy vzepřeným šikmými kůly. Z průzkumu v roce 1971 byly získány lužické střepy.¹⁵⁵

¹⁵⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261-263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁵¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁵² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4. TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.

¹⁵³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 261 - 263. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁵⁴ Obr. 59.

¹⁵⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 263. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 182. VOKOLEK, V. Prasek, okr. Hradec Králové. In *Výzkumy v Čechách 1971, 1975*, str. 124.

25) Sedliště/Hřmenín, okres Jičín¹⁵⁶

Z mladší doby bronzové až pozdní doby halštatské. Jazykovitá ostrožna rozkládající se nad údolím Hřmenínského a Libáňského potoka.

Podle výsledků z leteckého průzkumu a následného terénního průzkumu byla ostrožna pravděpodobně přepažena dvojicí příkopů a valů. Ty jsou dnes téměř rozorány. Jsou rozpoznatelné pouze v mělkých prohlubních a nízkých terénních vlnách. Vnitřní opevnění se zřejmě stáčelo ke krajům ostrožny, zde jejich jedinou stopou jsou ostré hrany a meze. Plocha hradiště tvořila nejspíše jeden celek o rozloze 8 ha. Z povrchového průzkumu v roce 1999 byla získána keramika lužické kultury mladší doby bronzové, slezskoplatěnická keramika pozdní doby bronzové a keramika pozdní doby halštatské.¹⁵⁷

26) Skalice, okres Hradec Králové

Slezskoplatěnické hradiště známé jako „Pardědub“, leží v nadmořské výšce 258 m nad ústím Malostranského potoka, na levém břehu Labe.

Stopy opevnění jsou dnes téměř sneseny orbou. Zbytek valu a příkopu je sledovatelný pouze v severovýchodní části jako nevýrazná terénní vlna. V roce 1977 při povrchovém sběru byly při severním obvodu hradiště nalezeny střepy z rozhraní III. a IV. stupně slezskoplatěnické kultury.¹⁵⁸

27) Topol, okres Chrudim¹⁵⁹

Opevněné výšinné sídliště z pozdní lengyelské kultury a slezskoplatěnické hradiště. Rozkládá se na ostrožně, zvané „Na hradě“, v nadmořské výšce 286,97 m, nad pravým břehem Chrudimky.

Ostrožna má strmé svahy na severní, západní a východní straně, na jižní straně navazuje na plošinu, která se mírně svažuje směrem k obci Topol. Plocha má rozlohu zhruba 1 ha, ve směru Z-V je to 110 m a ve směru S-J 130 m. V západní části hradiště byla pískovna, která téměř z poloviny zničila jeho povrch, ten byl v těchto místech snížen o 1,5 až 2 m. Opevnění se dochovalo v jihovýchodní části v podobě nevysoké terénní vlny s příkopem. Západní konec valu byl zachycen v břehu pískovny.

¹⁵⁶ Obr. 60.

¹⁵⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 283. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁵⁸ SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchrané výzkumy a další terénní akce AO K MVČ provedené v roce 1977. In *Zpravodaj muzea východních Čech* 5/1, 1978, str. 9. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 194.

¹⁵⁹ Obr. 61-62.

Fortifikaci této lokality poprvé identifikoval V. Vokolek v roce 1956. Zjišťovací výzkum, který vedl M. Vávra a V. Vokolek, probíhal v letech 1977 až 1983.

První fáze osídlení náleží do pozdní lengyelské kultury, kdy výšinné sídliště chránila nejprve palisádová hradba a následně val s valounovou destrukcí. Jedná se zde o jedno z nejstarších hrazených výšinných sídlišť objevených v Čechách. Později na místech staršího lengyelského opevnění vyrůstá hradiště slezskoplatěnické kultury (HD 1-2). Opevnění v této době bylo tvořeno hradbou, před kterou se nalézal mělký, ale značně široký příkop (šířka 9 m, maximální hloubka 134 cm od dnešního povrchu). Mezi hradbou a příkopem byla úzká, asi 2 m široká berma. Val byl původně široký zhruba 7 m. V současné době je silně poškozen orbou a dosahuje tak šířky až 14 m. Konstrukce hradby byla tvořena z vodorovně ložených trámů, zřejmě roštové konstrukce s jílovitopísčítým jádrem. Z vnější strany byla vrstva těžkého jílu a palisáda z mohutných kůlů doplněná vsunutou prkennou zábranou o nestejně výšce a košatinovou omazanou konstrukcí se vzpěrami. Vnitřní pata hradby byla upevněna vodorovnými trámy se svislými vzpěrami. Vnitřní stěna byla tvořena vodorovně nad sebe kladenými břevny. Byly opevněny i boky ostrožny a to nízkým valem s palisádou.

U vnitřní konstrukce valu byla zjištěna cesta, široká 3 – 4 m. Na této cestě, která lemuje patrně celý val, byly postaveny v řadě, v podstatě souběžně s valem, nádoby, většinou zásobnice s koflíky. Byly pravděpodobně sneseny k valu a použity k uložení zásob a vody. Mezi nádobami byly nahromaděny záměrně otlučené kameny a nepoužívaná drtidla, které zřejmě sloužily k obraně. Celá tato situace se zachovala díky okamžitému zakrytí destrukcí spálené hradby z vrcholu valu a jednoznačně ukazuje na válečný konflikt, kdy došlo ke zničení celého hradiště požárem a již nebylo obnoveno.

Ihned za okružní cestou byla hustá zástavba chat s kůlovou konstrukcí. Husté lengyelské a slezskoplatěnické osídlení bylo prokázáno také ve vnitřní části hradiště a šlo až k samému okraji ostrožny. Ve vnitřní zástavbě nebyly nalezeny hluboké zásobní jámy, je proto možné, že zde stály nadzemní sýpky.¹⁶⁰

¹⁶⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 320-321. ISBN 80-7277-174-4. VÁVRA, M. Zjišťovací výzkum v Topolu v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 6/1, 1979, str. 12–16. VÁVRA, M. – VOKOLEK, V. Výzkum hradiště v Topolu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11/1, 1984, str. 40–43. VOKOLEK, V. Výzkum slezskoplatěnického hradiště v Topolu v roce 1981. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 9/1, 1982, str. 24–29. VOKOLEK, V. – SIGL, J. Zjišťovací výzkum hradiště Topolu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 5/1, 1978, str. 22–26. VOKOLEK, V. – VÁVRA, M. Výzkum hradiště v Topolu v r. 1982. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 10/1, 1983, str. 19–23.

28) Velká Ledská, okres Rychnov nad Kněžnou¹⁶¹

Hradiště kultury lužické vystavěné na ostrožně nad údolím Bělé a Olešnickým potokem. Úzká šíje ostrožny je na východní straně opevněna dvěma příčnými valy, které dosahují výšky až 1,5 m. Rozloha hradiště je okolo 2 ha. V jihozápadní části jsou valy porušeny cestou. Je datováno do starších fází lužické kultury.¹⁶²

29) Velký Vřešťov, okres Trutnov¹⁶³

Hradiště slezskoplatěnické kultury. Malá ostrožna nad potokem Trotinou, v poloze Bílý kopec, východně od obce.

Areál je opevněný na jihovýchodě, kde se napojuje na okolní terén, příčným valem, který po vnější straně doplňuje příkop. Val je dlouhý asi 100 metrů a jeho výška dosahuje až 2,5 m. Ve valu jsou stopy požáru dřevěné hradební konstrukce.¹⁶⁴

30) Vesec u Sobotky, okres Jičín¹⁶⁵

Hradiště patrně z lužického a pozdně halštatského období. Je umístěno na ostrožně v poloze Poráň (též Šance nebo Na Šancích), 322 m n. m. Ostrožna se rozkládá nad soutokem Klenice a Veseckého potoka, převyšuje údolí Plakánku o 30 až 40 m.

Ostroh je ze severní, západní a jižní strany chráněn strmými skalnatými srázy vedoucími do kaňonovitého, bažinatého údolí. Snadný přístup na ostrožnu byl pouze na východní straně, zde proto byla opevněna dvojím příčným valem a příkopem.

Vnější pás fortifikace doložilo pouze letecké snímkování, v délce asi 110 m. V terénu je patrný pouze vnitřní příkop a val. Příkop před vnitřní valem dosahuje šířky asi 6 m. Vnitřní obloukovitý val je dlouhý okolo 100 m, vysoký 2 až 3 m a jeho destruovaná šířka kolísá mezi 12 až 14 m. Šestimetrový prostor, který je mezi hranou údolí a zachovanou fortifikací, je považován za vstup do hradiště. Vnitřní plocha hradiště má rozlohu asi 1,4 ha, celková plocha včetně valů a příkopů kolem 2 ha.

¹⁶¹ Obr. 63.

¹⁶² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 336. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol., *Archeologické památky*, 1993, str. 228.

¹⁶³ Obr. 64.

¹⁶⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 338. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 229. SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchranné výzkumy a jiné akce v terénu provedené v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 6/1, 1979, str. 8.

¹⁶⁵ Obr. 65-66.

Zjišťovací výzkum, který zde probíhal v roce 1965 pod vedením Z. Drenka, potvrdil zánik opevnění požárem. Na vnitřní straně valu byla zachycena destrukce pískovcových a čedičových kamenů, spálené dřevo a hlinitopísčité násep hradby, která nebyla blíže datována.

Ostrožna byla osídlena již v mladší a pozdní době kamenné. Patrně první opevnění polohy bylo již v období lužické kultury mladší doby bronzové a zřejmě následně v pozdní době halštatské.¹⁶⁶

31) Vraclav, okres Ústí nad Orlicí¹⁶⁷

Ostrožna byla osídlena již v neolitu a ve starší době železné lidem s kulturou slezskoplatěnickou, později zde bylo vybudováno mladohradištní hradiště. Nachází se severovýchodně od obce Vraclav nad kostelem a osadou Svatý Mikuláš, v nadmořské výšce 332 m. Ostrožna nese místní název Hradisko.

Akropole, která je jedinou jednoznačně vymezenou částí hradiště, byla vybudována v severní části přibližně obdélníkové ostrožny, kterou ze tří stran chrání příkré svahy. Zaujímá plochu asi 0,8 ha. Na jihovýchodě, kde bylo hradiště snadno přístupné, byla vybudována mohutná hradba. Dnes je zachována v podobě obloukovitého valu, který dosahuje výšky 4 až 6 metrů a měla obsahovat kamennou zeď. Před valem je dochován předsunutý příkop asi 25-30 m široký.¹⁶⁸ Jižně a jihovýchodně od akropole terén pozvolna klesá k silnici Vraclav-Vysoké Mýto. Zde na tuto část hradiště navazuje jedno, případně dvě předhradí. První předhradí bylo opevněné valem a příkopem. Chybí jednoznačné stopy po opevnění, proto není možné určit jejich rozlohu.

Výkopové práce zde vedl na přelomu 19. a 20 století především J. L. Píč. Nejvíce poznatků o akropoli však přinesly až výzkumy vedené L. Hrdličkou a L. Skružným v letech 1961 a 1962. Byly zde odkryty pravěké sídlištní objekty ze slezskoplatěnické kultury a srubové i zahloubené stavby z mladší doby hradištní. V předhradí bylo zjištěno intenzivní osídlení, sídlištní objekty byly odkryty až ve vzdálenosti 300 m od příčného valu.¹⁶⁹

¹⁶⁶ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 338-339. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 230–231.

¹⁶⁷ Obr. 67.

¹⁶⁸ Podle odhadu Ludvíka Skružného, který zde vedl výzkum na začátku 60. let minulého století. (SKRUŽNÝ, L. *Dějiny vraclavského hradiska*. In *Zprávy východočeského muzea*. Pardubice, 1962, str. 8.)

¹⁶⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 346. ISBN 80-7277-174-4. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 235. SKRUŽNÝ, L. *Dějiny vraclavského hradiska*. In *Zprávy východočeského muzea*. Pardubice, 1962, str. 8-13.

32) Zářecká Lhota, okres Ústí nad Orlicí¹⁷⁰

Lužické a slezskoplatěnické hradiště. Ostrožna nad soutokem Tiché Orlice a Ostrovského potoka, poloha s názvem Hrádníky. Nachází se ve výšce asi 330 až 340 m n. m.¹⁷¹

Hradiště nepravidelné elipsy má přibližné rozměry 600 x 230 m, s delší osou ve směru severozápad – jihovýchod. Na jižní, jihozápadní a západní straně se svahy ostrohu příkře svažují, na severu klesá terén pozvolněji. Nejsnadněji přístupná část na ostrožnu je přes úzkou šíji na jihovýchodní straně, kde byla přepažena mohutnou příčnou fortifikací v podobě příkopu a valu, vybudovanou mezi dvěma skalními bloky. Celková plocha opevnění je 8,5 ha.¹⁷²

Příčný val dosahuje délky asi 86,5 m, výšky na vnější straně 7 m a na straně vnitřní 4 m. Přírodní deprese na severní straně byla částečně upravena a využita pro příkop. Na přístupnější severní straně je patrné obvodové opevnění, které dnes tvoří výraznou terénní hranu, pouze na severovýchodním a severozápadním okraji je dochován až do výšky 5 m. Severní val navazuje na nepřístupný skalní sráz, který uzavírá východní část obvodu až k severnímu konci jižního valu. Jen na necelé polovině obvodu bylo třeba terén výrazněji uměle upravovat. V severozápadní části ostrožny byla později zbudována tvrz s příkopem, která silně poškodila terén a nejspíše i opevnění pravěkého hradiště v těchto místech.¹⁷³

První povrchový průzkum hradiště provedl S. Vencl v roce 1971, kdy byl objekt i podrobně zaměřen. V roce 1989 proběhl zjišťovací výzkum pod vedením V. Vokolka, kdy byly položeny dvě sondy uvnitř plochy hradiště a jedna sonda přes opevnění.¹⁷⁴

Bylo doloženo, že nejstarší opevnění ostrožny náleží mladému stupni lužické kultury (fáze III B), kdy vyrostlo šíjové opevnění. Druhá fáze opevňovacích prací spadá do slezskoplatěnické kultury (HB 1), kdy byla vystavěna obvodová hradba. Opevnění bylo zkoumáno na východní straně hradiště. Hradba slezskoplatěnické kultury byla tvořena vnější a vnitřní zdí, postavenou z deskovitého pískovce, celková šíře činila 6 m. Vnější zeď dosahovala šířky 80 cm a vnitřní 120 cm, prostor mezi nimi byl vyplněn soudržnou vrstvou

¹⁷⁰ Obr. 68-70.

¹⁷¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 355 - 356. ISBN 80-7277-174-4. VENCL, S. Hradiště Hlavačov a Hrádníky. In *Listy Orlického muzea* 6, 1971, str. 17-32.

¹⁷² NYGRÍN, J. „Hrádníky“ – pravěké hradiště mezi Brandýsem nad Orlicí a Chocní. In *Od Trstenické stezky* 24, 1948-1949, str. 153. VENCL, S. Hradiště Hlavačov a Hrádníky. In *Listy Orlického muzea* 6, 1971, str. 17-32. VOKOLEK, V. Hradiště lidu popelnicových polí v Zářecké Lhotě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 17/1, 1990, str. 54-59.

¹⁷³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 355 - 356. ISBN 80-7277-174-4. VENCL, S. Hradiště Hlavačov a Hrádníky. In *Listy Orlického muzea* 6, 1971, str. 17-32.

¹⁷⁴ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 355 - 356. ISBN 80-7277-174-4.

zeminy bez vnitřní dřevěné konstrukce. Na základě několika kamenů, které nesou stopy opálení a snad spadly z povrchu hradby, se uvažuje o povrchové dřevěné hradební nástavbě. Bylo zachyceno i lužické opevnění. Čelní stěna hradby, téměř svislá, nesla stopy vodorovných břevien čelního obložení, které bylo zřejmě vloženo mezi dvojice kůlů. Byla zde nejspíše palisáda, která vyčnívala nad valové těleso, z vnitřní strany byla podpírána šikmými vzpěrami. Val byl nasypán na 20 cm mocnou vrstvu volně ložených kamenů, těleso bylo patrně proloženo krátkými dřevěnými rošty.¹⁷⁵

Sondou ve vnitřním prostoru bylo zjištěno pouze osídlení slezskoplatěnické kultury, kůlové chaty, hospodářské objekty. Objekty z lužické kultury nebyly zjištěny a to ani sběry.¹⁷⁶

Mezi oběma fázemi fortifikace není velký časový rozdíl, na lužickém valu nejsou stopy destrukce. Vlastní funkce slezskoplatěnického hradiště neměla také dlouhého trvání. Ještě v témže stupni slezskoplatěnické kultury vzniká na místě sídlištních objektů pohřebiště. Dle nálezů keramiky, lze počítat s dobou trvání hradiště 50 až 60 let.¹⁷⁷

33) Železnice I, okres Jičín¹⁷⁸

Hradiště z mladší doby bronzové a raného středověku, na jehož místě později vyrůstá středověký hrad. Z dálky viditelný čedičový vrch Železný se rozléhá jižně od městečka. První průzkum zde provedl F. Petera-Rohoznický v roce 1861. V severovýchodní části bylo návrší poškozeno cestou a odtěženo při lámání kamene. Ve 14. století zde byl postaven hrádek, který patrně zničil nejvýše položenou část pravěkého a raně středověkého hradiště. Ze středověkého hradu se dnes zachoval příkop a val. Vnitřní plocha hrádku měří méně než půl hektaru.¹⁷⁹

¹⁷⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 355 - 356. ISBN 80-7277-174-4.

VOKOLEK, V. Hradiště lidu popelnicových polí v Zářecké Lhotě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 17/1, 1990, str. 54-59.

¹⁷⁶ VOKOLEK, V. Hradiště lidu popelnicových polí v Zářecké Lhotě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 17/1, 1990, str. 54-59.

¹⁷⁷ VOKOLEK, V. Hradiště lidu popelnicových polí v Zářecké Lhotě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 17/1, 1990, str. 54-59.

¹⁷⁸ Obr. 71.

¹⁷⁹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 365. ISBN 80-7277-174-4.

7.1 Nedatovaná hradiště

34) Čistá, okres Svitavy

Nedatované opevnění, snad hradiště. Je umístěno na levém břehu Trstenického potoka, v poloze Zemanovy stráně nad Jiráskovým údolím, v nadmořské výšce 376 – 382 metry.

Val, který se zachoval, nese název Velké hradiště. V roce 1995 byly při povrchovém sběru z valu získány hrudky mazanice. Jiný archeologický materiál, který by opevnění datoval, znám není. Fortifikace mohla být lineárním opevněním, které vedlo podél trstenické stezky, středověké spojnice mezi Čechy a Moravou. Na základě toho, je výstavba opevnění kladena spíše do středověku.¹⁸⁰

35) Horní Přím, okres Hradec Králové

Opevnění ve tvaru nepravidelného kruhu, v poloze Na Valech. Představuje spíše destrukci středověké tvrze nebo hrádku.¹⁸¹

36) Rytířova Lhota, okres Jičín

Hradiště na úzké ostrožně severně od osady Malá Lhota. Nachází se nad levým břehem potoka Žehrovka, v poloze Stará hrada nebo Na Starých hradech.

Dnes jsou viditelné pouze dva pásy příčných příkopů. Valy byly v 19. století silně poškozeny a rozvezeny. Uvažuje se spíše o raně středověkém původu. Průzkumem zde byly zachyceny zbytky středověkého skalního hrádku.¹⁸²

37) Zálesí, okres Trutnov

V deníku F. Petery-Rohoznického se hovoří pouze o jakýchsi valech, jejichž zbytky byly rozkopávány na svahu k severní stráni již před rokem 1868.¹⁸³

¹⁸⁰ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 61. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁸¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 84. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁸² ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 278. ISBN 80-7277-174-4.

¹⁸³ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 353. ISBN 80-7277-174-4.

7.2 Oppidum

38) České Lhotice, okr. Chrudim¹⁸⁴

Keltské oppidum leží na katastrálním území obce Hradiště, je nazýváno podle sousední větší obce České Lhotice. Rozkládá se na široké ostrožně, na východním konci Železných hor, nad původně hluboce zaříznutým meandrem Chrudimky (dnes je to nad pravým břehem Křižanovické přehradní nádrže). Převážná část plochy leží v nadmořské výšce 450 až 455 m.

První odborný průzkum lokality byl proveden v roce 1943 I. Borkovským. V letech 1971 – 1987 zde byl veden výzkum M. Princem, který přinesl základní poznatky o oppidu. V pozdějších letech zde probíhaly drobnější záchranné výzkumy vyvolané stavbami inženýrských přípojek.

K centrální části oppida, která má rozlohu asi 20 ha, přiléhá jedním valem opevněné předhradí o rozloze 10 ha. Hlavní přístup do areálu je z východní strany. Šíje je přepažena dvojitými a trojitými valy v místech, kde centrální část navazuje na předhradí. Opevnění zde tvoří dnes jenom z části zachovalé příčné valy s předsunutými příkopy, patrné v délce 500 m. Nejmhutnější je vnitřní val na východní straně akropole, probíhající ve směru od severu k jihu a dochovaný do výšky 4 – 8 m. Podle archeologických výzkumů prošel až čtyřmi stavebními fázemi. Nejstarší opevnění bylo dřevěné. Následné opevnění, zbudované technikou „Pfostenschlitzmauer“ (obr. 8), bylo vystavěno z kůlů uspořádanými do řady mezi nimiž a za nimi byla vyskládána lícovaná kamenná zeď. Tento celek byl spojen se střední a zadní částí hradby vodorovnými trámy nebo kmeny. Hradba byla opravována a přestavována, což ukazuje řada přistavěných zdí. Poslední byla vystavěna kamenná čelní zeď, mohutná 100 – 120 cm, prokládaná v lící ploše kolmými dřevěnými trámy. Před touto hradbou stála ještě dvojitá palisáda. V jihozápadní části oppida byla výzkumem zachycena část vstupního prostoru v podobě klešťovité brány s rameny hradby vztaženými dovnitř. Tato část byla v 19. století silně poškozena stavbou modlitebny, silnice a hřbitova. V prostoru brány byla zřejmě i dřevěná věž. Opevnění se stáčí k jihu, kde jsou dva pásy valů, které jdou souběžně vedle sebe ve stometrové vzdálenosti dolů po svahu k řece. Před vnitřním valem je doložen příkop. V ostatních částech oppida je patrná jen jedna linie fortifikace. V západní část hradiště je mírně zvýšená akropole vymezena skalkami, doplněnými zčásti fortifikací. V pozdní době

¹⁸⁴ Obr. 72-73.

halštatské tu bylo navrženo několik mohyl, které se později rozebraly. Povrchovými sběry byl na ploše oppida sebrán i eneolitický a pozdně halštatský materiál.

Obytné a hospodářské stavby, převážně kulové konstrukce, byly postaveny podél vnitřní strany hradby. Jedna z těchto staveb je považována za kovárnu. Na svazích, zejména na severní a západní straně, které prudce klesají k řece, jsou místy patrné terasové úpravy terénu. Na terase na západní straně, jižně od akropole, byl objeven oválný, údajně kultovní okrsek, na němž měly stát kamenné stély. Stály tu i domy, hospodářské objekty a jiná sídlištní zařízení. V řadě objektů byly nalezeny celé nebo rozlomené žernovy, které pocházejí z dílen pod Kunětickou horou. Je možné, že obyvatelé oppida působili jako zprostředkovatelé nebo obchodníci s rotačními mlýny-žernovy, které se prokazatelně distribuovaly také na Staré Hradisko (okr. Prostějov). Jednou z možností proč zde bylo oppidum vybudováno je, že kontrolovalo jednu z odboček z jantarové stezky, v jejíž blízkosti stálo také Staré Hradisko. Další možností je využívání nerostných surovin jako je tuha, zlato, měď a železo, jejichž ložiska se zde nacházejí. Využití nerostných surovin nebylo zatím jednoznačně prokázáno.

Hradiště vzniklo ve 2. století př. Kr. a zřejmě bylo pokojně opuštěno někdy po polovině 1. století př. Kr. Bylo vyhlášeno státní památkovou rezervací v roce 1965, kvůli rekreační a hospodářské výstavbě, která ho ohrožovala. Jedná se o jediné prokázané oppidum ve východních Čechách.¹⁸⁵

¹⁸⁵ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 57-58. ISBN 80-7277-174-4. DANIELISOVÁ, A. – MANGEL, T. *České Lhotice. Keltské oppidum na úpatí Železných hor*. Nasavrky, 2008. ISBN 978-80-254-3577-9. PRINC, M. Tři roky archeologického výzkumu v Hradišti u Lhotic. In *Chrudimsko 1974, 1974b*, str. 17 – 25. PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 6/1, 1979*, str. 22 – 25. PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1979. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 8/1, 1981a*, str. 5-8. PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1980. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 8/1, 1981b*, str. 9-11. PRINC, M. Výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1981. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 9/1, 1982*, str. 30-32. PRINC, M. Výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1982. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 10/1, 1983*, str. 29-30. PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1983. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 11/1, 1984*, str. 52-54. PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1984. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 12/1, 1985*, str. 73-77. PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1985. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 13/1, 1986a*, 56-58. PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1986. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 14/1, 1987*, str. 52-55. PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1987. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech 15/1, 1988*, str. 77-79. SKLENÁŘ a kol. *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993, str. 60-61. Waldhauser, J. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha, 2001, str. 182-183, 549. ISBN 80-7277-053-5.

8. Analýza nashromážděných informací

V této části práce se snažím hradiště rozdělit podle chronologického zařazení (vycházím z mnou vytvořené časové schematické tabulky umístěné pod textem), dále podle umístění (byla vytvořena mapa rozmístění hradišť, která je přiložena v obrazové příloze, *obr. 3*) a druhu opevnění. Sleduji zde také jejich funkci.

8.1 Chronologické zařazení

Jediný spolehlivý prvek datování hradišť je současnost fortifikace a osídlení vnitřního prostoru. Bohužel, na velkém počtu lokalit však byly provedeny pouze povrchové sběry (*viz. graf*), ze kterých byl získán nejčastěji keramický materiál, který nemusí vypovídat nic o vlastním stáří fortifikace. Získaný archeologický materiál navíc zpravidla obsahuje zlomky keramiky z více období, z mladší a pozdní doby bronzové, doby halštatské až časně doby laténské a také raného středověku. Bez řádného archeologického výzkumu tudíž nelze bezpečně stanovit stáří opevněné lokality.

Pravěká hradiště na území východních Čech byla budována především lidem kultury popelnicových polí a to v mladší době bronzové lidem lužické kultury ve středním stupni (HA), pozdní době bronzové (HB) a starší době halštatské (HC), lidem kultury slezskoplatěnické. Období kultury slezskoplatěnické se vyznačuje populační explozí,¹⁸⁶ v tomto období tudíž narůstá i výstavba hradišť ve východních Čechách. Výjimku ve výstavbě hradišť na území východních Čech tvoří nejstarší hradiště na území České republiky, která byla vybudovaná na počátku eneolitu v kultuře pozdního lengyelu v Chrudimi-Pumberkách a v Topolu, a také výšinné opevněné sídliště z období kultury nálevkovitých pohárů v Hradci Králové. Z mladší doby halštatské je zatím prozkoumáno na sledovaném území jen hradiště z Oseku/Sekeřic a přestavěné slezskoplatěnické hradiště v Topolu. V pozdní době halštatské bylo zřejmě přestavěno starší lužické hradiště ve Vesci u Sobotky.

Je tedy vidět, že výstavba hradišť je typická jen pro určitá období pravěku. Nebyla budována v závěru pozdní doby kamenné a v počínající době bronzové. Tento jev platí pro

¹⁸⁶ VOKOLEK, V. Hradiště slezskoplatěnické kultury v Novém Městě nad Metují. In *Archeologické rozhledy* 41, 1989, str. 383.

celé území Čech.¹⁸⁷ V oblasti východočeské nejsou známa hradiště ani ze střední doby bronzové.

Časové zařazení jednotlivých východočeských pravěkých hradišť je uvedeno v příložené schematické tabulce. Hradiště jsem zde rozdělila na ty, u kterých proběhl archeologický výzkum opevnění a případně i vnitřní plochy a mohly být bezpečně zařazeny do určitého kulturního stupně – Hradiště I. Hradiště II jsou ty, u kterých proběhly buď pouze povrchové sběry a jsou datovány jen dle nalezené keramiky a nebo byl uskutečněn archeologický výzkum, ale opevnění hradiště v něm nebylo prokázáno a datováno. Některá hradiště byla přestavěna a využita pro osídlení v pozdějším období, proto se v tabulce objevují vícekrát.

Časová schematická tabulka budování hradišť na území východních Čech.

Doba	Fáze	Kultura	Časový úsek	Hradiště I	Hradiště II
ENEOLIT	raný	lengyelská	-4400	Chrudim-Pumberka, Topol	
	starší	nálevkovitých pohárů	-3900	Hradec Králové	
BRONZOVÁ	mladší	HA, lužická	-1200	Běstovice, Habřina II, Holohlavy, Hradec Králové, Prasek, Zářecká Lhota	Biskupice, Češov (HA-LTD1-2), Mělčany, Potštejn?, Velká Ledská, Vesec u Sobotky, Sedliště/Hřmenín (HA-LTA1), Železnice I
	pozdní	HB, slezskoplatěnická	-1000	Kal, Nové Město nad Metují, Práčov, Zářecká Lhota	Dolní Olešnice, Hradištko, Holovousy, Moravská Třebová, Pěšice, Velký Vřeštov
HALŠTATSKÁ	starší	HC, slezskoplatěnická	-750	Běstovice, Habřina I, Chrudim, Chrudim-Pumberka, Vraclav	Konecchlumí (HC-LTA1), Lišice (HC-LTA1), Prachovské skály-Starý Hrádek, Potštejn (HC-LTA1), Skalice (HC/HD)
		HD1, slezskoplatěnická	-600	Topol (HD1-HD2)	
	mladší	HD2, slezskoplatěnická	-550	Osek/Sekeřice	
	pozdní	HD2-3-LTA1	-480 až -420		Vesec u Sobotky
LATÉNSKÁ	pozdní	LTD1-2	-130	České Lhotice?	

¹⁸⁷ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 8. ISBN 80-7277-174-4.

8.2 Umístění a funkce

V období lidu popelnicových polí byla ke stavbě hradišť využívána téměř každá strategická poloha. Lužická i slezskoplatěnická hradiště byla budována především na vyvýšených ostrožnách („nepravých výšinách“), které byly na bocích chráněny strmými srázy a byly většinou obtékány vodními toky. Dále se s nimi můžeme setkat na vrcholcích kopců (např. Dolní Olešnice, 519 m n.m.), okrajích a hřbetech horských pásem (např. Konecchlumí, ?.). Zvláštním případem je hradiště v Prachovských skalách vzniklé propojením terénních útvarů a bloků pískovcových skal.

Opevněná výšinná sídliště lengyelská a sídliště kultury nálevkovitých pohárů byla budována rovněž buď na ostrožně, kterou chránily srázy (Topol) nebo také na návrších (Chrudim-Pumberka, Hradec Králové).

Nížinná hradiště jsou dosud málo známa. Bylo objeveno nížinné opevněné místo v Holohlavech (206 m n. m.), díky záchrannému archeologickému výzkumu, ale stopy po fortifikaci byly zcela sneseny. Těchto opevněných poloh je na našem území jistě více. Dnes se pro objevení takto skrytých míst využívá letecká archeologie.

Některá opevnění jsou skryta pod středověkými hrady (Dolní Olešnice, Habřina II, Kunětice, Potštejn, Vraclav, Železnice I), tvrzí (Zářecká Lhota) nebo třeba renesančním zámkem (Moravská Třebová). Některá jsou porušena výstavbou středověkých měst (Hradec Králové, Chrudim) nebo obcí (Hradištko). Tato novodobější výstavba porušuje starší vnitřní zástavbu pravěkých hradišť a také jejich fortifikaci. Některá pravěká hradiště pod touto zástavbou téměř zanikla (např. Potštejn), u některých byla porušena jen jejich část (např. Habřina II, Hradištko, Zářecká Lhota).

Hradiště byla budována vždy v blízkosti vody. Vlastní zdroj vody umožňoval hradišti, aby plnilo svou funkci i v dobách ohrožení. Opevněné polohy v daném regionu byly stavěny jak v blízkosti řek (Labe, Chrudimka, Tichá Orlice, Cidlina, Metuje), tak mnohdy u menších potoků či říček.

Můžeme si povšimnout, že zkoumaná hradiště starší fáze slezskoplatěnické kultury (HB) se rozkládají v okrajových regionech a to nikoliv proti cizímu etniku středočeské oblasti (štitarské kultuře), ale jako by proti původnímu centru (Slezsko).¹⁸⁸

¹⁸⁸ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 62.

Hradiště zřejmě plnila funkci obchodních či ekonomicko-správních center a funkci center náboženských. Byla budována při obchodních stezkách a v okolí zdrojů nerostných surovin (Nové Město nad Metují, Dolní Olešnice). V okolí zlatonosného Zlatého potoka u Dobrušky bylo vybudováno lužické hradiště v Mělčanech. Také horní tok Labe byl zlatonosný. Na čilý obchodní ruch s kovovými předměty v době lužické kultury ukazují také časté depoty, které se soustředí v okolí hradišť nebo i přímo na nich. Někdy se poukazuje na skutečnost, že depoty byly zakopávány v neklidných dobách, které můžeme spojit s válečnými událostmi. Ale zdá se, že tomu tak není – v nejistých dobách mladší doby železné depoty zcela mizí.¹⁸⁹ V období popelnicových polí také můžeme zřejmě počítat s dálkovou obchodní trasou spojující Čechy se Slezskem, která procházela nejspíše prostorem tzv. zemské branky. Trasa by vedla od Jaroměře proti proudu řeky Úpy až k dnešní České Skalici. Zde by se odklonila od toku Úpy a pokračovala dále východním směrem k Náchodu. Mezi obcí Vysokov a Náchodem by tato trasa překonávala průsmyk – zemskou branku (*obr. 74*). Na doklady této trasy dálkového obchodu mimo jiné ukazuje i nález drobného jantarového korálku z hrobu číslo 94 na pohřebišti v Jaroměři – Čáslavkách. Koncentrace opevněných areálů jižně a jihozápadně od Jaroměře zřejmě souvisí s ochranou nebo případně kontrolou obchodu na dálkové trase (*viz. mapa, obr. 3*).¹⁹⁰ Hradiště v mladším stupni slezskoplatěnické kultury byla již také sídlem vládnoucí vrstvy. Jednotícím prvkem všech hradišť je jejich obranný, defenzivní charakter.¹⁹¹

8.3 Rozloha a opevnění

Na některých lokalitách byly provedeny archeologické výzkumy. Prováděly se výzkumy zjišťovací, kdy se zkoumalo opevnění – jeho datování a konstrukce (Běstovice, Kal, Topol, Zářecká Lhota) nebo zda-li je poloha vůbec hradištěm (Habřina I, Nové Město nad Metují 1). Záchranné archeologické výzkumy se prováděly většinou na hradištích, které jsou skryté pod dnešními městy (Chrudim, Hradec Králové), kdy bylo potřeba zasáhnout buď při rekonstrukci náměstí, nebo třeba v průkopech pro kanalizaci atp. Záchranný výzkum byl

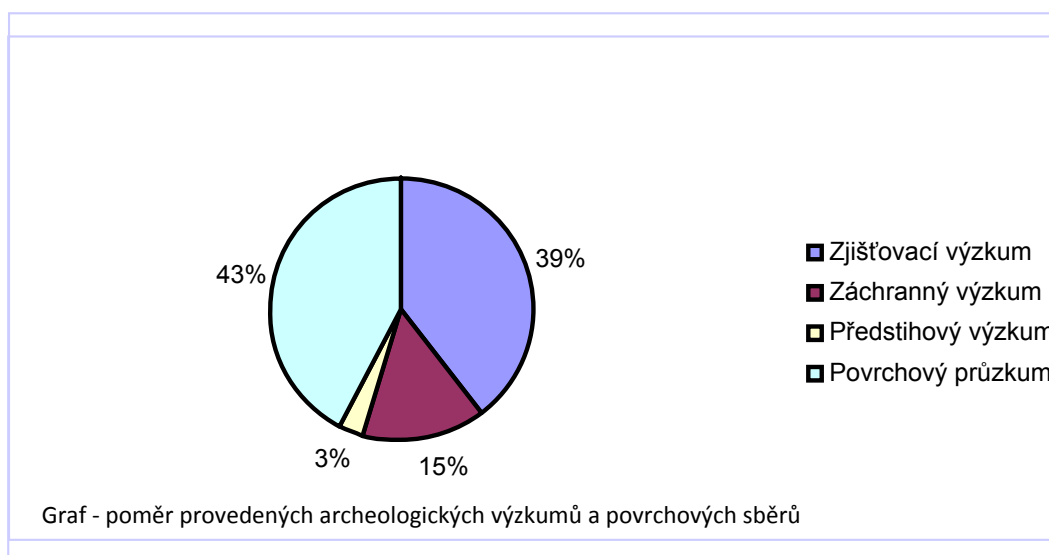
¹⁸⁹ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 54.

¹⁹⁰ O tezi dálkové obchodní cesty v publikaci: NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006., str. 225-229.

¹⁹¹ ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*, 2003, s. 7. ISBN 80-7277-174-4.

proveden také v Holohlavech, Moravské Třebové či v Oseku/Sekeřicích. Předstihový archeologický výzkum byl proveden pouze v Chrudimi-Pumberkách.

Na grafu níže je porovnán poměr jednotlivých druhů provedených archeologických výzkumů a povrchových průzkumů na hradištích. Do hodnot nejsou započítány nedatovaná hradiště a oppidum.

Z grafu je patrné, že nejčastějším typem provedených archeologických výzkumů jsou výzkumy zjišťovací, které se na lokalitách prováděly většinou pomocí sondáže. Tyto výzkumy byly vedeny především v období od šedesátých do devadesátých let minulého století. Je zde také vidět, že velká část hradišť nebyla archeologickému výzkumu podrobena vůbec, byly zde provedeny pouze povrchové sběry. Žádné z pravěkých hradišť na východočeském území nebylo dosud prozkoumáno v celém svém rozsahu. Na většině lokalitách byly zachyceny pouze části opevnění či vnitřní plochy hradiště.

Jak již bylo napsáno některá z hradišť byla porušena novodobou výstavbou. Opevnění či vnitřní zástavba mohla být, a také u většiny hradišť je, porušena další lidskou činností jako například těžbou písku (Chrudim-Pumberka, Prasek, Topol), lomem (Konecchlumí), novodobou cestou (Velká Ledská), armádními aktivitami (Lišice), ale hlavně intenzivní zemědělskou činností, kdy byly části valů (nebo i valy celé – Habřina I, Holohlavy) rozvlečeny či úplně rozorány (např. Chrudim-Pumberka, Sedliště/Hřmenín). Opevnění se v lepším stavu dochovalo na plochách, které jsou zalesněné a tedy nejsou zemědělsky obdělávané.

Opevnění lužických hradišť

Lužická hradiště ve východních Čechách nejsou rozlehlá, jejich rozloha většinou nepřesahuje 2 ha. Výjimkou je centrální hradiště lužické kultury v Hradci Králové, které má rozlohu 12 ha.

Pro lužickou kulturu jsou typická drobná opevnění. Nejvíce přístupná místa na ostrožně byla chráněna příčnou hradbou a příkopem. Původní hradba měla čelní dřevěnou konstrukci, hlavní hliněné těleso, které bylo někdy zpevněno vodorovnými trámy a na povrchu mělo palisádu z kolmých a zešikmených podpůrných kůlů (Běstovice, Habřina II, Hradec Králové, Prasek, Zářecká Lhota). Méně ohrožená místa na okrajích strmých boků ostrožny chránil nízký val, který měl na vrcholu plot, někdy vzepřený šikmými kůly (Prasek). Hradiště byla chráněna většinou jen jedním pásem valů (např. Běstovice, Prasek), ale objevují se i pásy dva (Mělčany, Velká Ledská). Vchod do hradiště je umístěn spíše na boku (Běstovice), kde je předpokládána brána. U některých hradišť byla vnitřní plocha zpravidla v blízkosti opevnění hustě zastavěna obytnými budovami.¹⁹² Zkoumaná opevněná místa nebyla dále členěná.

Opevnění hradišť slezskoplatěnických

Hradiště slezskoplatěnické kultury mají různou rozlohu. Od hradišť malých (např. Konechlumí 0,75 ha) po hradiště rozlehlá (např. Zářecká Lhota, 8,5 ha).

Opevnění probíhalo taktéž v přístupové linii (přepažením úzké šíje ostrožny). Hradba byla vybudována z čelní kamenné zdi, zadní kamenná plenta byla většinou také z kamene a nebo ze dřeva (Kal). Prostor mezi tím byl vyplněn jílovitopísčitou hlínou, která byla často prokládána dřevěnými vodorovnými trámy. Před hradbou byl vybudován příkop (Nové Město nad Metují, Kal) nebo byla využita přírodní deprese (Zářecká Lhota). Hradiště byla opevněna opět většinou jedním pásem fortifikace, některá však i dvěma pásy (Pěšice) nebo třemi (Lišice). Vchody byly umístěny na okrajích ostrožny, přístupová cesta k bráně sledovala hradbu tak, aby ji měl příchozí po pravé ruce.¹⁹³ Vnitřní osídlení bylo rovněž intenzivní poblíž opevnění. Některá hradiště této kultury mají vnitřní prostor rozčleněn na akropoli a předhradí (např. Práčov, Hradišťko, Vraclav). Některá opevnění nesou stopy po požáru hradební konstrukce (Nové Město nad Metují, Velký Vřešťov). Jistě na válečný konflikt ukazuje pouze situace odhalená u slezskoplatěnického hradiště v Topolu.

¹⁹² VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 50.

¹⁹³ VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993, str. 62.

Opevnění starších eneolitických výšinných sídlišť se obvykle skládalo z příkopu, za kterým byla vztyčena palisádová hradba. Na těchto lokalitách vznikají později hradiště popelnicových polí, která využila starší fortifikaci, jako například v Chrudimi-Pumberkách, kdy byl využit lengyelský příkop pro vyhloubení užšího slezskoplatěnického.

9. Závěr

Výzkum hradišť je dlouhodobou záležitostí. Opevněná místa byla zkoumána již od první třetiny 19. století, kdy se o tyto polohy začínají zajímat nejprve amatérští badatelé, později se k nim přidávají první profesionální archeologové. V této době také vznikají první muzea, která se stávají hlavními organizátory archeologických výzkumů. Zřejmě nejdůležitější etapou pro výzkum hradišť je období po druhé světové válce, kdy se rozjíždí řada velkých systematických výzkumů a to již s velkou podporou Státního archeologického ústavu v Praze. Významnou archeologickou událostí pro oblast východních Čech je založení archeologického pracoviště v muzeu v Hradci Králové v roce 1959. V této době se rozbíhá nejvíce výzkumů hradišť a některá se stávají také dlouhodobějšími. Velkou záslužnou činnost má na objevení a prozkoumání mnohých opevněných lokalit ve východočeské oblasti V. Vokolek, toho času archeolog královéhradeckého muzea. Po roce 1989 se provádí výlučně výzkumy, které jsou vyvolány stavební aktivitou. V dnešních dobách můžeme říci, že systematické výzkumy hradišť se již neprovádí a výzkumná činnost se na těchto místech téměř zastavila.

Bohužel velká část hradišť nebyla podrobena archeologickým výzkumům, ale pouze povrchovým sběrům, ze kterých je získán pouze povrchový keramický materiál. Také mnoho výzkumů není dosud publikováno. Žádné z pravěkých východočeských hradišť není prozkoumáno v celém svém rozsahu. Přesto můžeme říci, že pravěká hradiště na sledovaném území byla hojně stavěna v dobách kultury popelnicových polí, kulturou lužickou a slezskoplatěnickou. Byla budována především na vyvýšených ostrožnách, které obklopovaly vodní toky. Některá hradiště v této oblasti se vyskytují u obchodních cest a zdrojů nerostných surovin. Sloužila tedy zřejmě jako obchodní a náboženská centra, některá byla jistě i sídlem vládnoucí elity. Vždy měla obranný charakter. Hradiště tohoto období byla opevněna většinou v přístupové linii přepažením úzké šíje ostrožny. Opevnění se skládalo z příkopu za nímž byla vybudována hradba, mnohdy s palisádou z mohutných kůlů na vrcholu. Konstrukce hradby byla buď kamenná, dřevěná nebo smíšená, měla hlavní hliněné těleso, které bylo někdy proložené vodorovnými dřevěnými trámy. Opevnění mohlo být znásobeno.

V bakalářské práci se mi podařilo shromáždit veškerá známá pravěká hradiště na území východních Čech v katalogu, z něhož byly následně vyvozeny obecné tendence v budování hradišť na tomto území. Tento katalog může sloužit k další podrobnější analýze.

Ta však naráží na neutěšený stav výzkumů tohoto typu archeologických lokalit a následně na nízký počet publikovaných výstupů v odborné literatuře.

Abstract

Bachelor thesis deals with prehistoric camps in the area of Eastern Bohemia. The result of the paper should lie in recognition of general trends in camps creation in Eastern Bohemia. The area of Eastern Bohemia is in the paper delineated by the Pardubice and Hradec Kralove regions. Prehistoric camps are studied here from the early Eneolithic till the La Tene period.

I deal with the history of the archaeological research of the camps and also with the development of fortifications in particular periods of prehistory. Core of the work lies in the catalogue of the prehistoric camps in Eastern Bohemia area created from available literature and professional articles. The catalogue is sorted alphabetically and individual camps included in it are numbered. These numbers are then sorted into a map created by the author of this thesis so that the position of individual camps could be examined. In the picture attachment, camps are enclosed by layout or photography. Special chapter of the catalogue is made by undated camps and by information about oppidum in Ceske Lhotice by Nasavrky. In the last part of the Bachelor thesis, I am concerned with the analysis of the gathered pieces of information where I observe chronological classification of the camps, their location, function, area and fortification.

Research of the camps is a long-term matter. Fortified places have been studied since 19th century when initially amateur researchers began to be interested in these localities, followed by the first professional archaeologists. The most important phase of the camps research is the period after the WWII when many of great systematic researches were launched. Nowadays, such systematic researches are no longer carried out and that is why research activity at these places has been almost stopped. Prehistoric camps were predominantly built in the area of Eastern Bohemia in the times of the Urnfield culture by the Lusatian and Slezskoplatenicka culture. Camps were mostly built on elevated promontories that surrounded watercourses. They functioned as trade and religion centres, some of them were definitely residence of the ruling elite. They always had a defence character. The camps of this period were largely fortified in the access line by partition of narrow isthmus of promontory. Fortification was made from fosse behind which there was a wall built, frequently from palisade from massive stakes on the top.

More accurate and detailed pieces of information would be possible to present after release of never-published researches and, primarily, on the basis of further execution of archaeological studies.

10. Seznam obrazových příloh

- Obr. 1. Mapa ČR. Růžově vyznačena zkoumaná oblast.
- Obr. 2. Mapa Královéhradeckého a Pardubického kraje s vyznačením bývalých okresů. (URL: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vychodoceskykraj.PNG>.> [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 3. Mapa bývalého Východočeského kraje. Rozmístění hradišť na území dnešního Pardubického a Královéhradeckého kraje. Hradiště jsou zde očíslována.
- Obr. 4. Mapa s rozmístěním hradišť na území Pardubického a Královéhradeckého kraje. (ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003. ISBN 80-7277-174-4.)
- Obr. 5. Půdorysy rondelů lidu lengyelské kultury. 1 - Hornsburg, Rakousko. 2 – Těšetice-Kyjovice, Morava. 3, 4 – Bučany a Svodín, Slovensko. 5 – Lochenice, Čechy. 6 – Friebritz – Rakousko. (PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno, 2006, str. 81.)
- Obr. 6. Náčrt ostrožného hradiště. (Podle J. Waldhausera).
- Obr. 7. Rekonstrukce dřevohlinité hradby opevnění. (Kresba R. Sedláček).
- Obr. 8. Technika „Pfostenschlitzmauer“.
- Obr. 9. Běstovice. Poloha hradiště nad osadou Darebnicí a pohřebiště s mohylou. Obr. 10. Běstovice. A – vlastní hradiště. B – nálezy keramiky (pohřebiště?)
- Obr. 11. Běstovice. Průřez valem hradiště lužické kultury.
- Obr. 12. Češov. Detailní zaměření z roku 1995. (Podle V. Čtveráka a E. Ulrychové)
- Obr. 13. Češov. Plán vyhotoven Památkovým ústavem Pardubice v roce 1995. Originál pořízený v měřítku 1:1000. (ČTVERÁK, V. – ULRYCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 365 - 404)
- Obr. 14. Češov. Označení jednotlivých sekcí A-D. Tamtéž.
- Obr. 15. Češov. A, B – variantní pokusy o rekonstrukci tvaru hradiště postaveného v pravěku až raném středověku, C – úpravy opevnění a dostavba zřejmě v průběhu třicetileté války. Tamtéž.
- Obr. 16. Češov. A – náčrt s místními názvy přiložený k dotazníkové akci v roce 1941, B – plán z muzea v Kopidlně, C – ze schémat českých oppid, D – patrně nejmladší vyobrazení tvaru hradiště. Tamtéž.
- Obr. 17. Letecká fotografie Češovských valů. (URL: < <http://www.cesov.wz.cz/>> [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 18. Habřina I. (Podle V. Vokolka)
- Obr. 19. Habřina I. Sonda I.
- Obr. 20. Habřina I. Sonda II.
- Obr. 21. Habřina I. Sonda II, od JZ. (Foto V. Vokolek)
- Obr. 22. Habřina I. Sonda III od J na ploše hradiště. (Foto V. Vokolek)
- Obr. 23. Habřina I. Chlomek a Prašivka.
- Obr. 24. Holohlavy. (URL: <<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Holohlavy/Big/zzzHolohlavyortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 25. Holovousy.
- Obr. 26. Holovousy. (URL: <<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Holovousy/Big/zzzHolovouslyortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 27. Hradec Králové. (URL: <<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Hradec%20Kralove/Big/zzzHradec%20Kraloveo rtofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)

- Obr. 28. Hradištko. (URL: <http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Hradistko/Big/zzzHradistkoortof.jpg>) [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 29. Chrudim. Vrstevnicová rekonstrukce podoby ostrožny, na níž leží historické jádro města. (Podle J. Frolíka).
- Obr. 30. Chrudim-Pumberka. Plán hradiště na návrší Pumberka. (Podle V. Vokolka).
- Obr. 31. Chrudim-Pumberka. Celkový pohled na lokalitu od JZ. (Foto V. Vokolek).
- Obr. 32. Kal. Plán hradiště Vala z roku 1988.
- Obr. 33. Kal. Areál hradiště na mapě Stabilního katastru.
- Obr. 34. Katastrální mapa polohy Vala.
- Obr. 35. Kal. Letecký snímek.
- Obr. 36. Konecchlumí. Plán hradiště. (Podle S. Vencla a V. Vokolka).
- Obr. 37. Konecchlumí.
- Obr. 38. Konecchlumí. Východní opevnění. (Foto V. Čtverák).
- Obr. 39. Lišice.
- Obr. 40. Moravská Třebová. Sonda I, profil E, F, se zachycenými vrstvami pravěkého příkopu.
- Obr. 41. Moravská Třebová. Severní kanalizační šachta s dobře viditelnou nálezovou vrstvou z pravěku.
- Obr. 42. Nové Město nad Metují.
- Obr. 43. Nové Město nad Metují. (Podle V. Vokolka).
- Obr. 44. Osek/Sekeřice.
- Obr. 45. Potštejn. Areál středověkého hradu. (URL: http://www.potstejn.com/hrad/hrad_1.2.html) [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 46. Práčov.
- Obr. 47. Prachovské skály.
- Obr. 48. Prachovské skály.
- Obr. 49. Prachovské skály. Situační skica hradištních objektů.
- Obr. 50. Prachovské skály. Situace a řez sondy v prvním valu.
- Obr. 51. Prachovské skály. Situace u druhého valu za Lepařovým památníkem a staré cesty před ním.
- Obr. 52. Prachovské skály. Řez třetím valem.
- Obr. 53. Prachovské skály. Jeskyňka při třetím valu.
- Obr. 54. Prachovské skály. Řez východním zbytkem valu na Kozím hřbetě.
- Obr. 55. Prachovské skály. Zbytky opevnění na Kozím hřbetě.
- Obr. 56. Plán Starého Hrádku. Zakreslená hlavní sonda z roku 1941.
- Obr. 57. Prachovské skály. Hlavní sonda z roku 1941 na Starém Hrádku.
- Obr. 58. Prachovské skály.
- Obr. 59. Prasek.
- Obr. 60. Sedliště/Hřmenín. (URL: http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradiste&object=Sedliste,%20Hrmeni) [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 61. Topol. Plán hradiště. (Podle V. Vokolka)
- Obr. 62. Topol. Sonda 11/82. Lengyelská palisáda a situace nálezů nádob a kamenů u slezskoplatěnického valu. Pohled od severu. (Foto Lebeda).
- Obr. 63. Velká Ledská. (URL: <http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Velka%20Ledska/Big/zzzVelka%20Ledskaortof.jpg>) [cit. 2011-02-15].)
- Obr. 64. Velký Vřešťov.

(URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Velky%20Vrestov/Big/zzzVelky%20Vrestovortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)

Obr. 65. Vesec.

Obr. 66. Vesec. Letecký snímek.

Obr. 67. Vraclav. Plán hradiště. (Podle J. L. Píče).

Obr. 68. Zářecká Lhota. Plán hradiště. (Podle S. Vencla).

Obr. 69. Zářecká Lhota. Pohled na severní závěr východního valu z jihu.

Obr. 70. Zářecká Lhota. Pohled na destrukci severního valu ze SV.

Obr. 71. Železnice I. (URL:

<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Zeleznice%20I/Big/zzzZelezniceortofo.jpg> [cit. 2011-02-15].)

Obr. 72. České Lhotice.

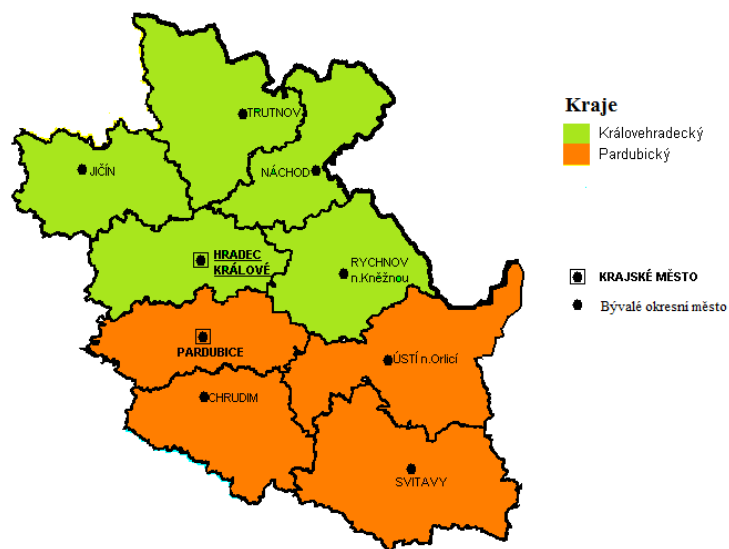
Obr. 73. České Lhotice.

Obr. 74. Profil variant komunikace mezi Čechami a Slezskem. (Podle M. Nováka).

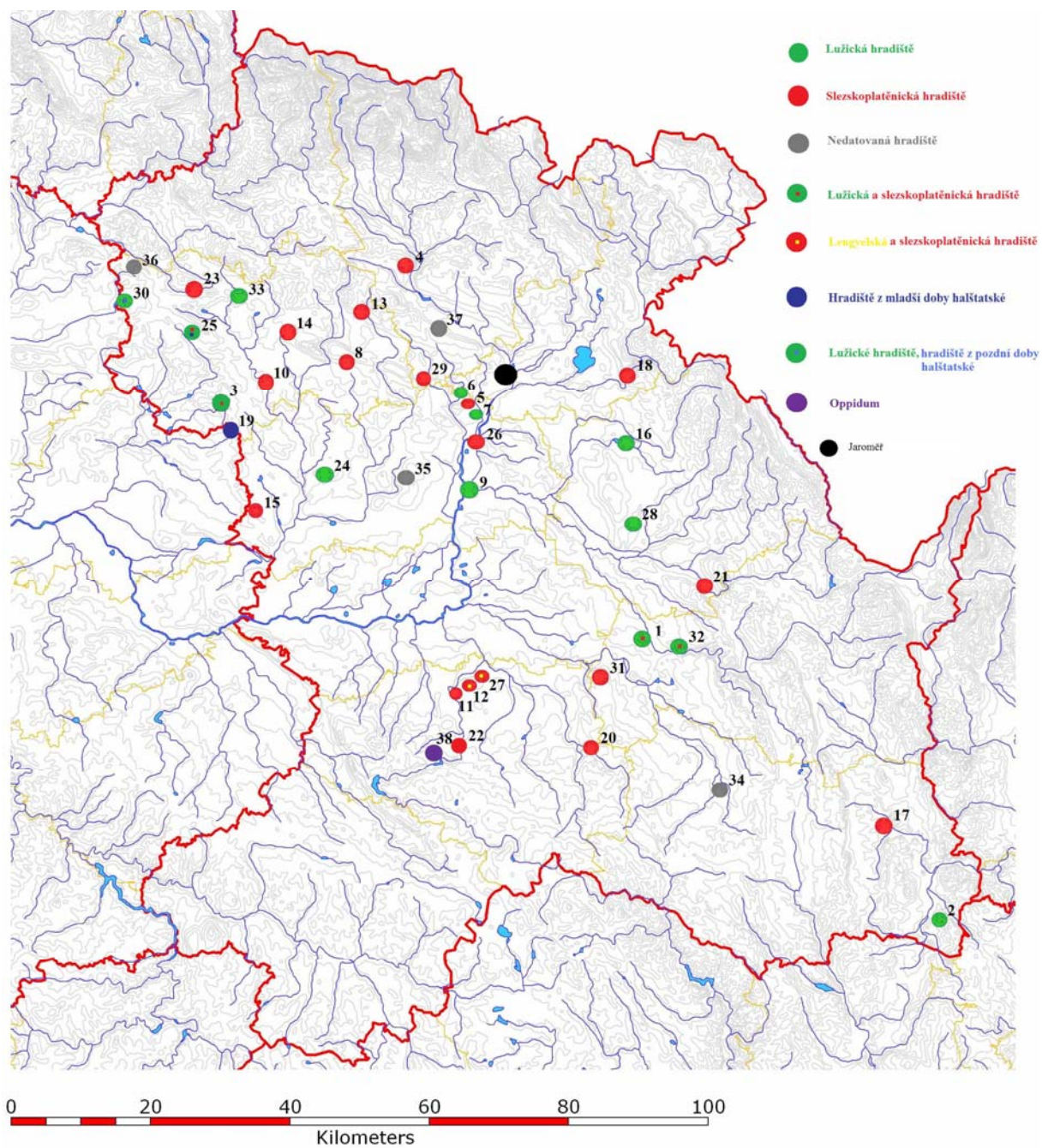
11. Obrazová příloha

Obr. 1. Mapa ČR. Růžově vyznačena zkoumaná oblast.

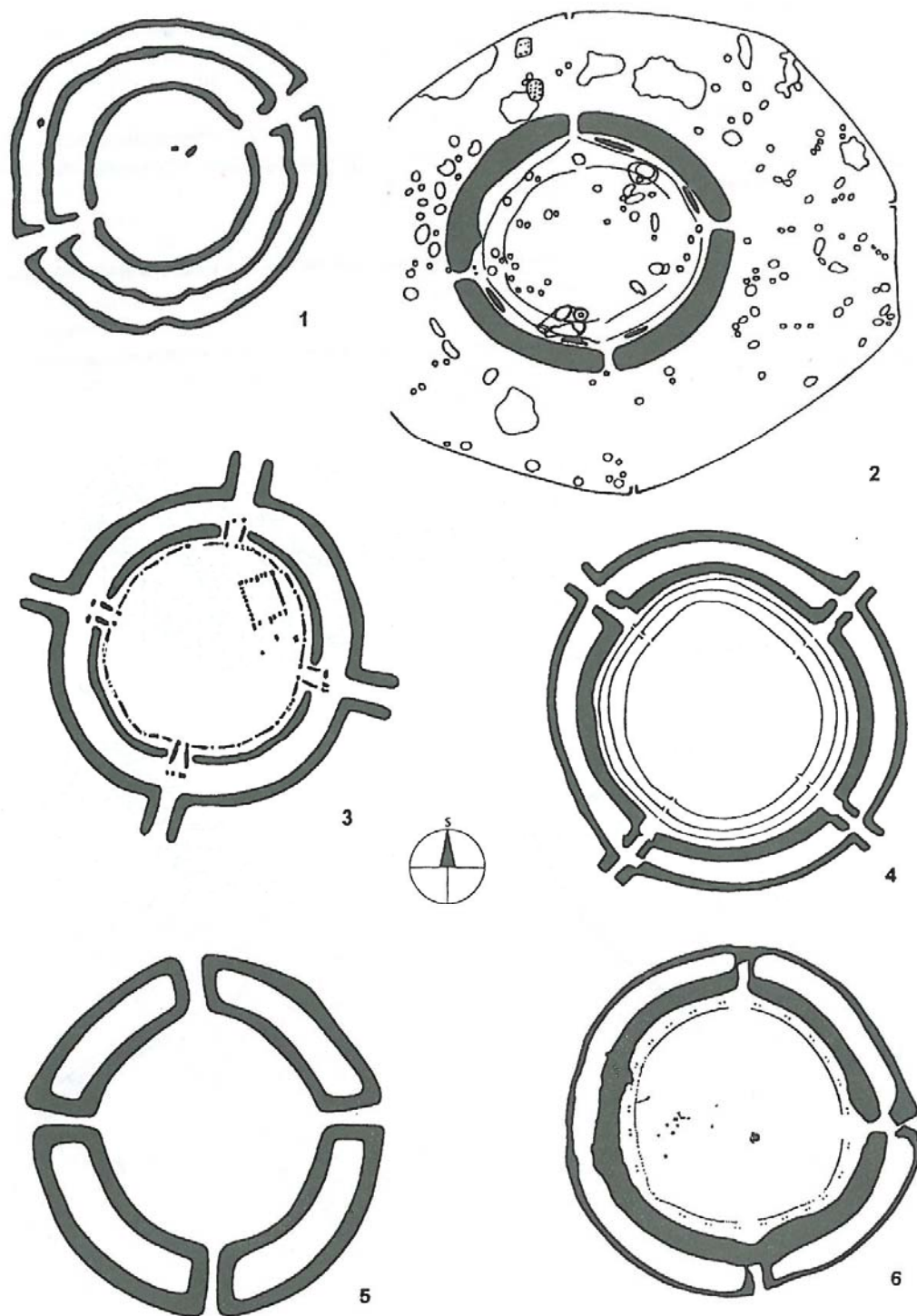
Obr. 2. Mapa Královéhradeckého a Pardubického kraje s vyznačením bývalých okresů.

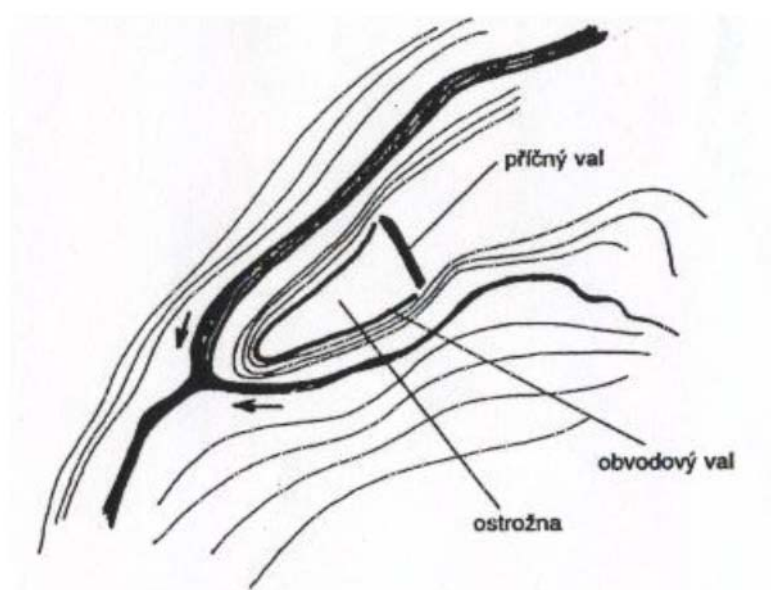
Obr. 3. Mapa bývalého Východočeského kraje. Rozmístění hradíšť na území dnešního Pardubického a Královéhradeckého kraje. Hradíště jsou zde očíslována.

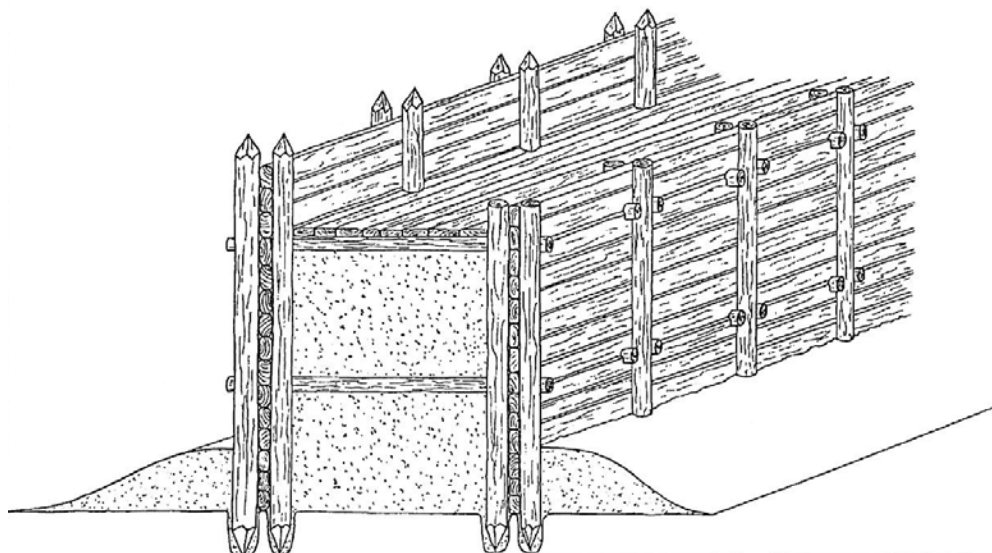
Obr. 4. Mapa s rozmístěním hradišť na území Pardubického a Královéhradeckého kraje.

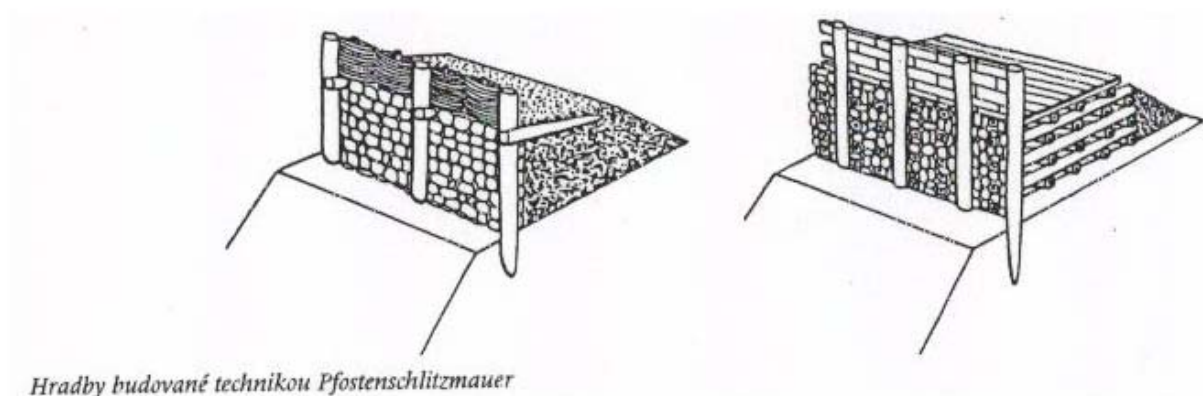
Obr. 5. Půdorysy rondelů lidu lengyelské kultury. 1 - Hornsburg, Rakousko. 2 – Těšetice-Kyjovice, Morava. 3, 4 – Bučany a Svodín, Slovensko. 5 – Lochenice, Čechy. 6 – Friebritz – Rakousko.

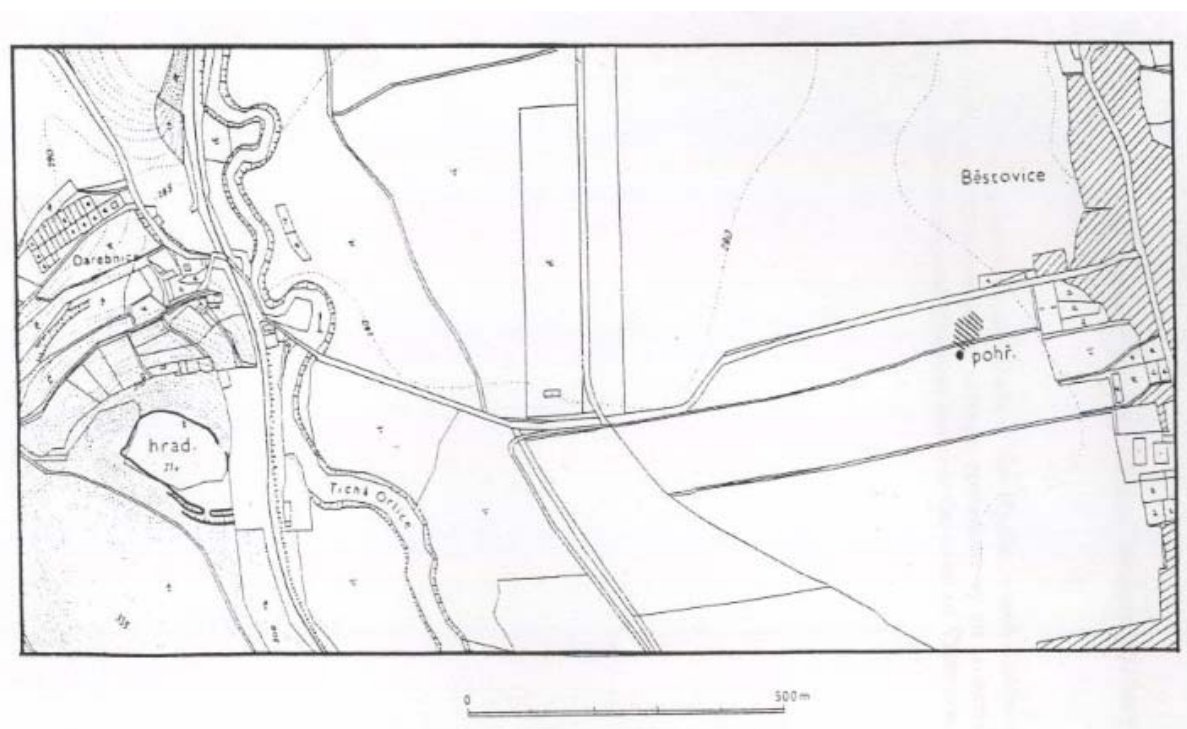
Obr. 6. Nákres ostrožného hradiště.

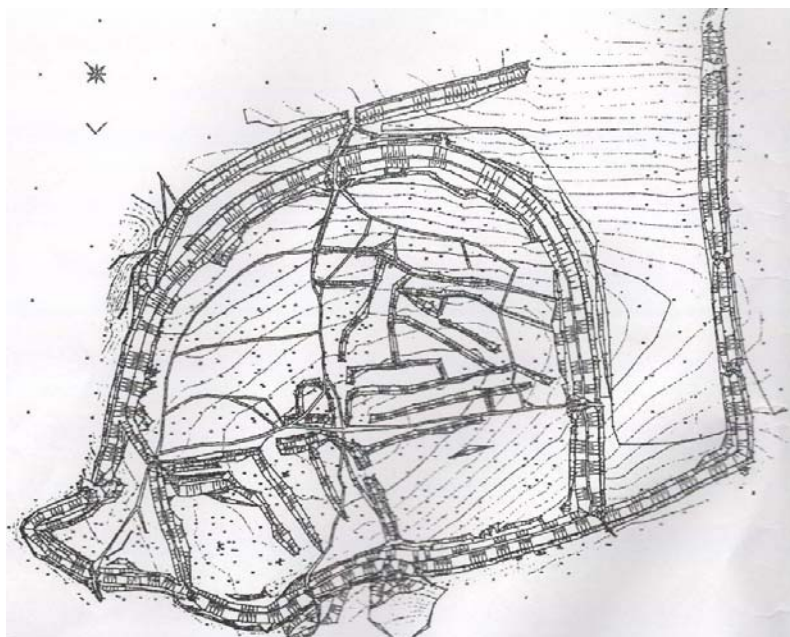
Obr. 7. Rekonstrukce dřevohlinité hradby opevnění.

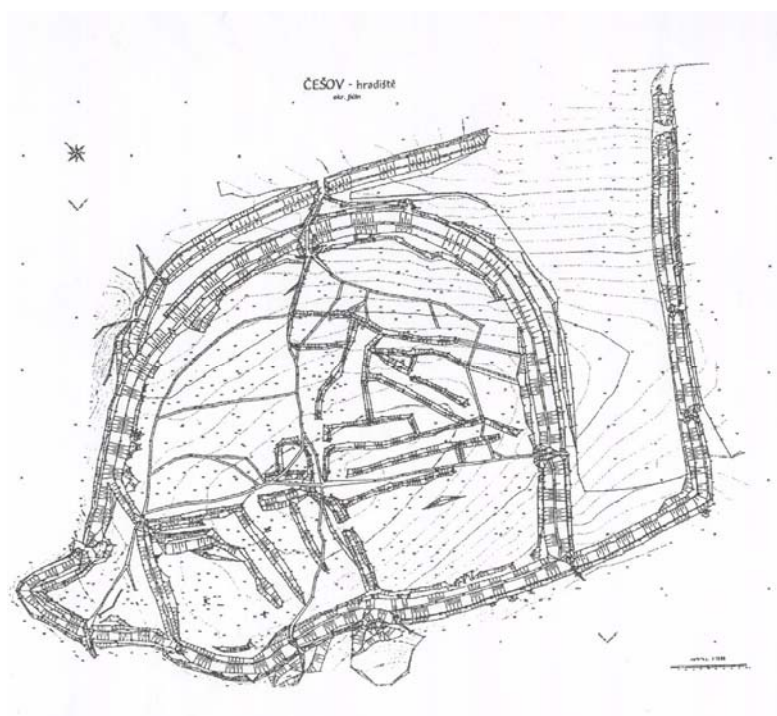
Obr. 8. Technika „Pfostenschlitzmauer“.

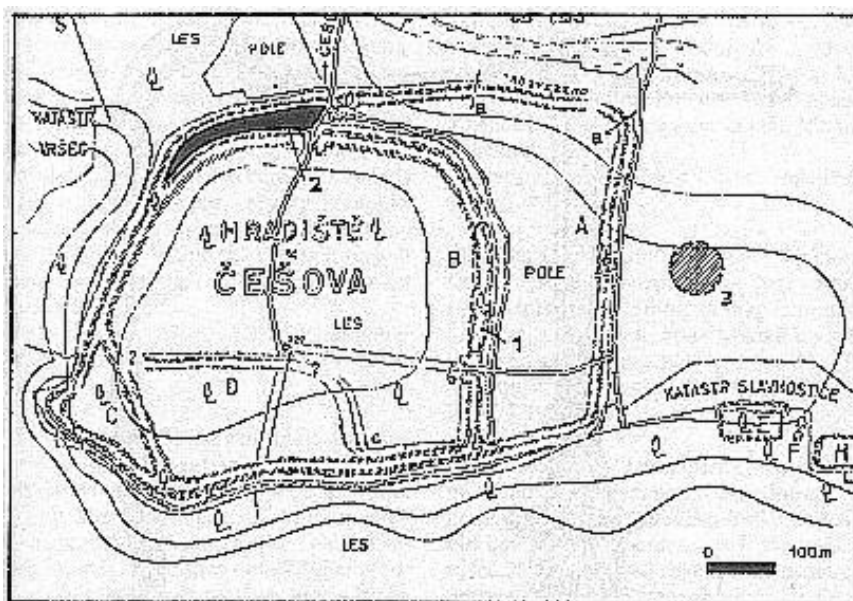
Obr. 9. Běstovice. Poloha hradiště nad osadou Darebnicí a pohřebiště s mohylou.

Obr. 12. Češov. Detailní zaměření z roku 1995.

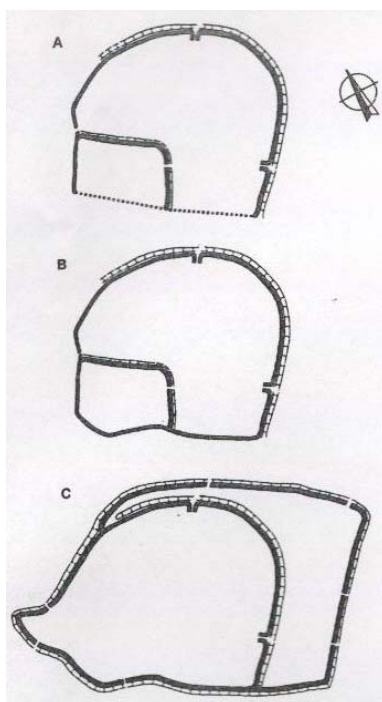

Obr. 13. Češov. Plán vyhotovený Památkovým ústavem Pardubice v roce 1995.
Originál pořízený v měřítku 1:1000.

Češov 1-3 a 5. Plán části středověkého hradiště s vyznačením tří míst s našelou keltské keramiky (1-3). Vpravo dole obdélníkové ploštiny neznámého stáří. Podle Filipa 1948 a Waldhausera 1996c.

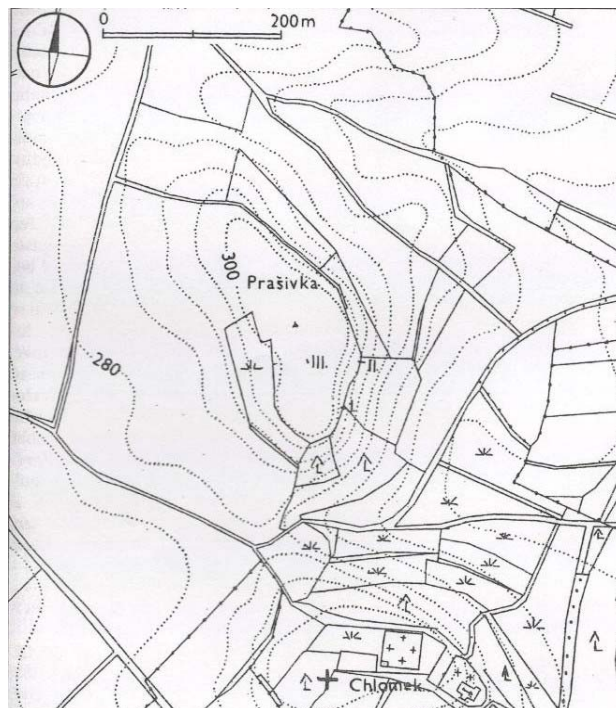
Obr. 14. Češov. Označení jednotlivých sekcí A-D.

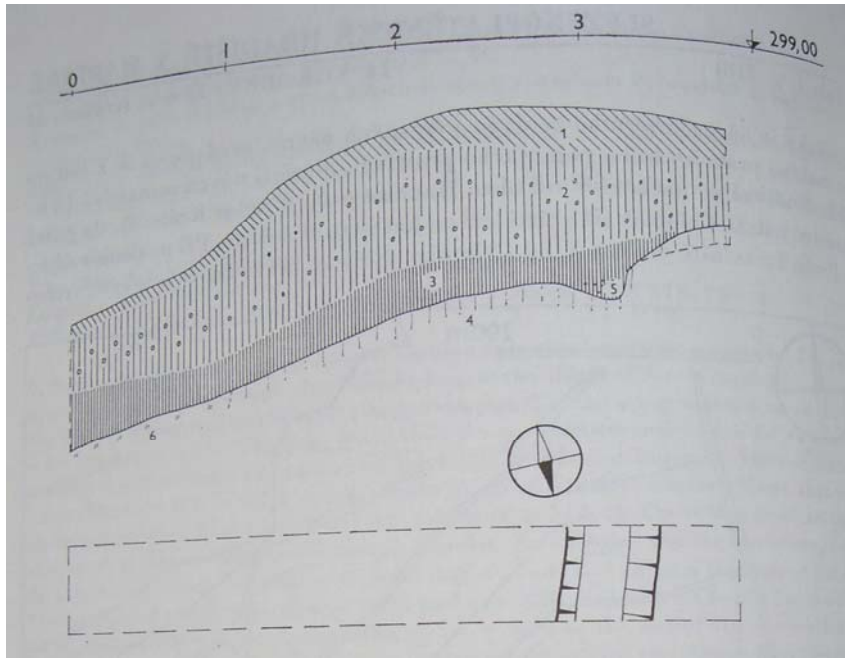
Obr. 15. Češov. A, B – variantní pokusy o rekonstrukci tvaru hradiště postaveného v pravěku až raném středověku, C – úpravy opevnění a dostavba zřejmě v průběhu třicetileté války.

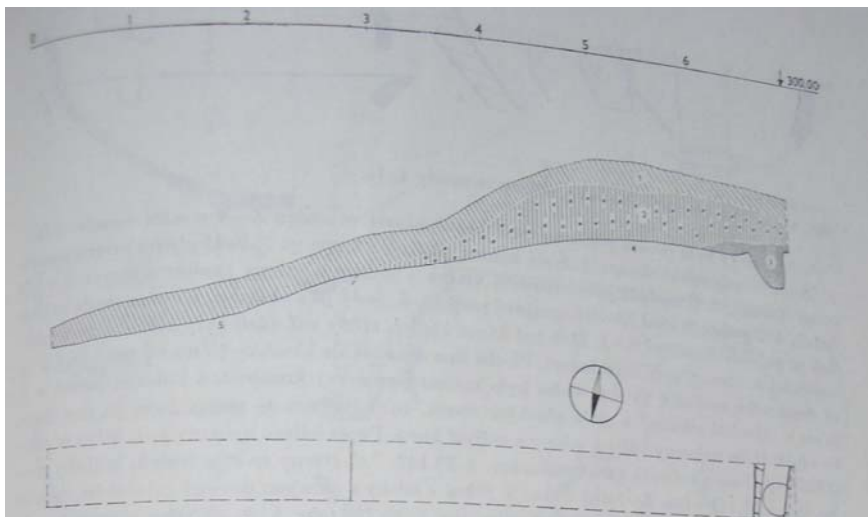
Obr. 17. Letecká fotografie Češovských valů.

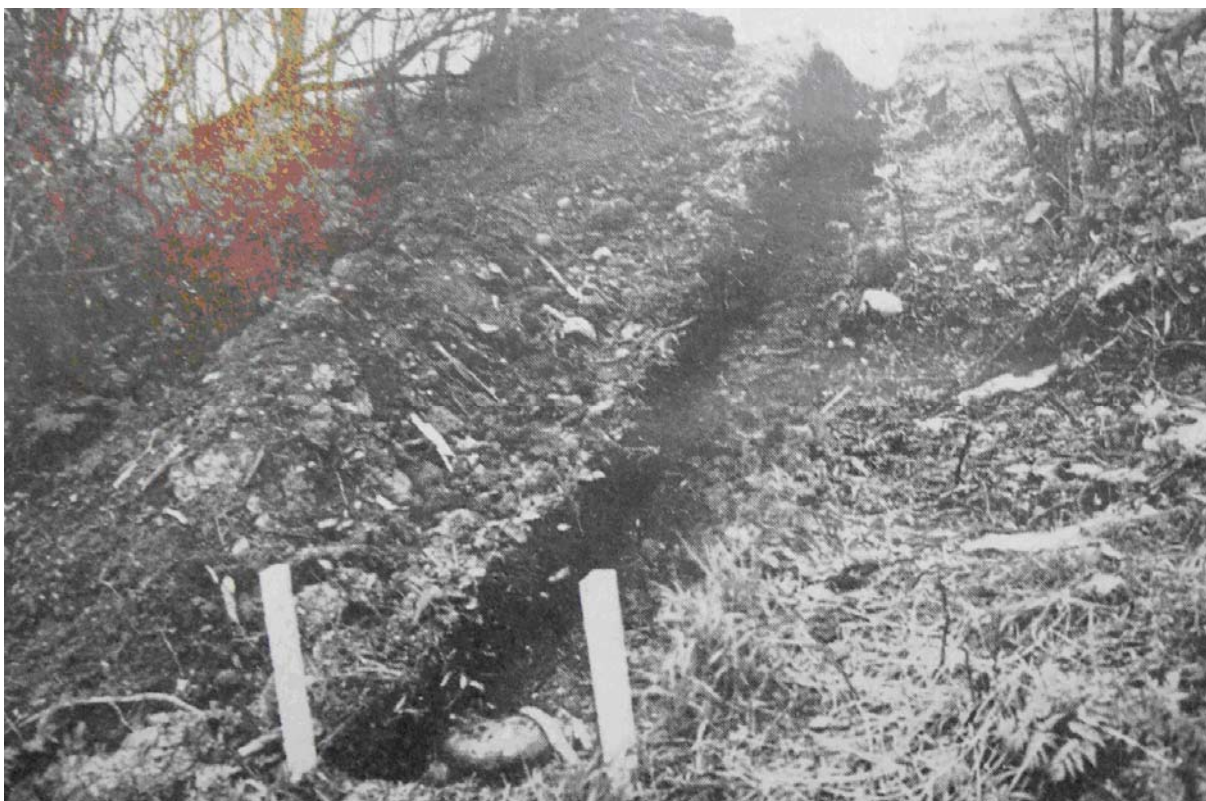
Obr. 18. Habřina I.

Obr. 19. Habřina I. Sonda I.

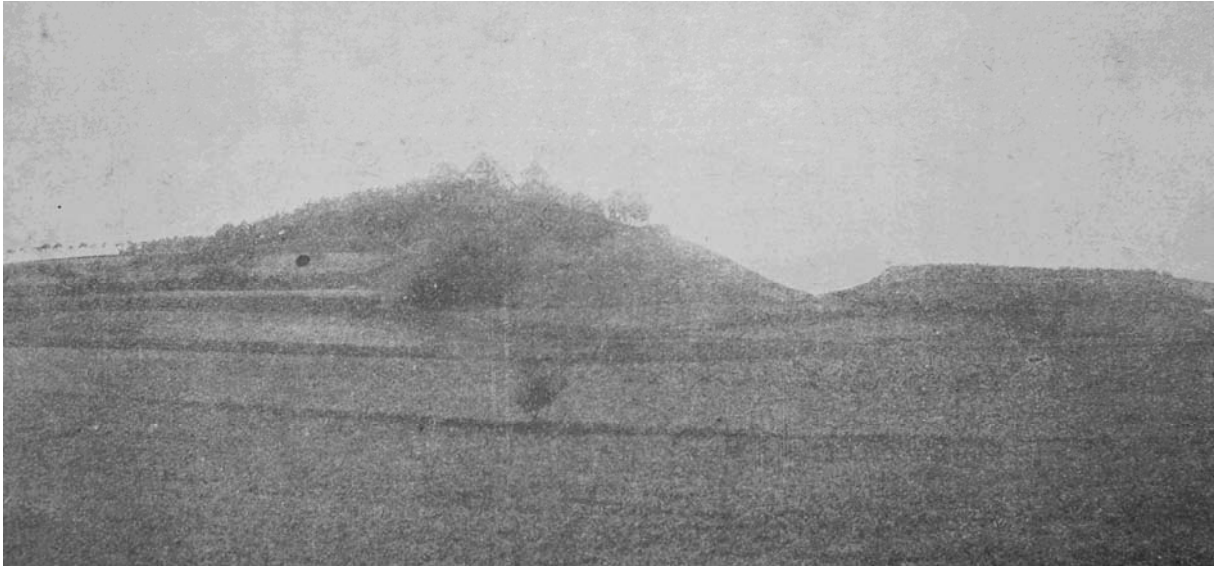
Obr. 20. Habřina I. Sonda II.

Obr. 21. Habřina I. Sonda II, od JZ.

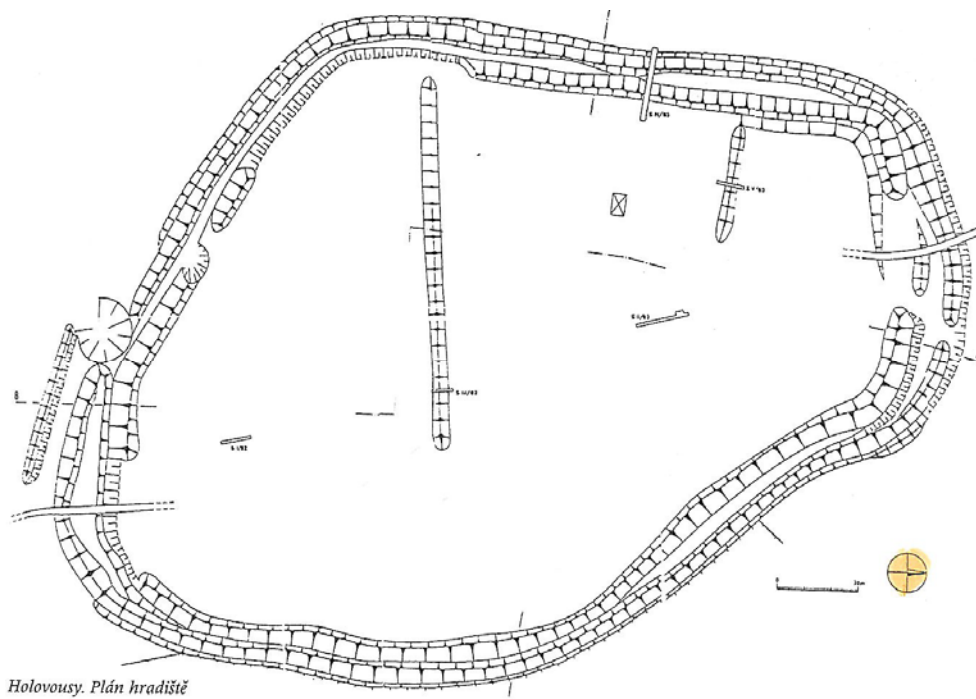
Obr. 22. Habřina I. Sonda III od J na ploše hradiště.

Obr. 23. Habřina I. Chlomek a Prašivka.

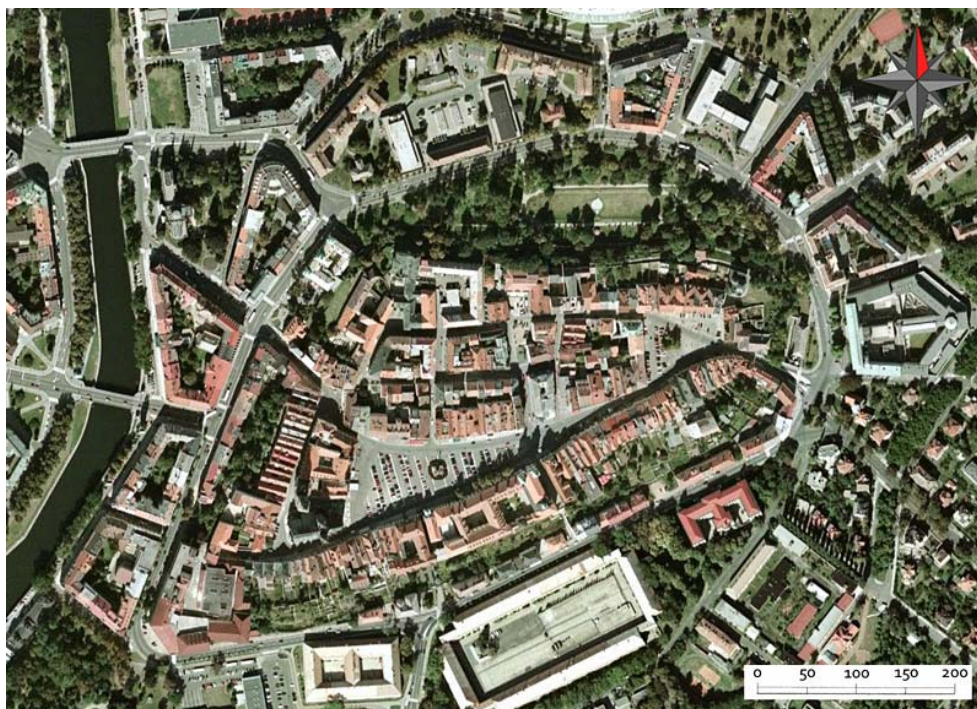
Obr. 24. Holohlavy.

Obr. 25. Holovousy.

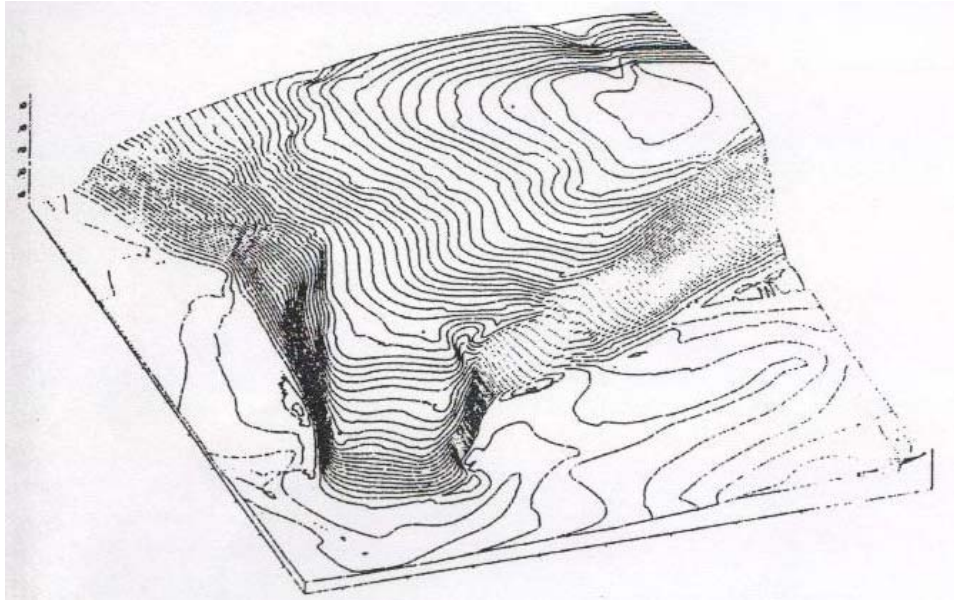
Obr. 26. Holovousy.

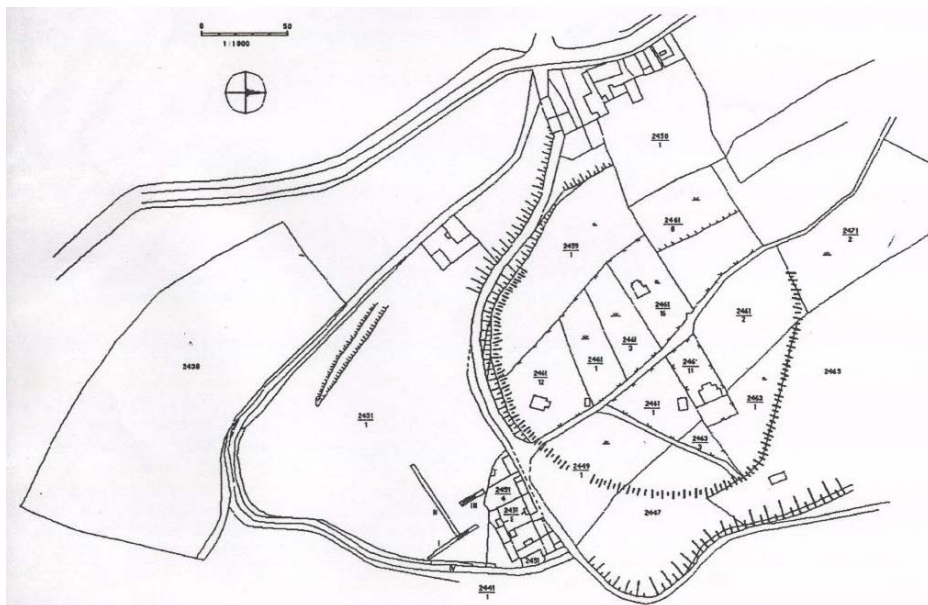
Obr. 27. Hradec Králové.

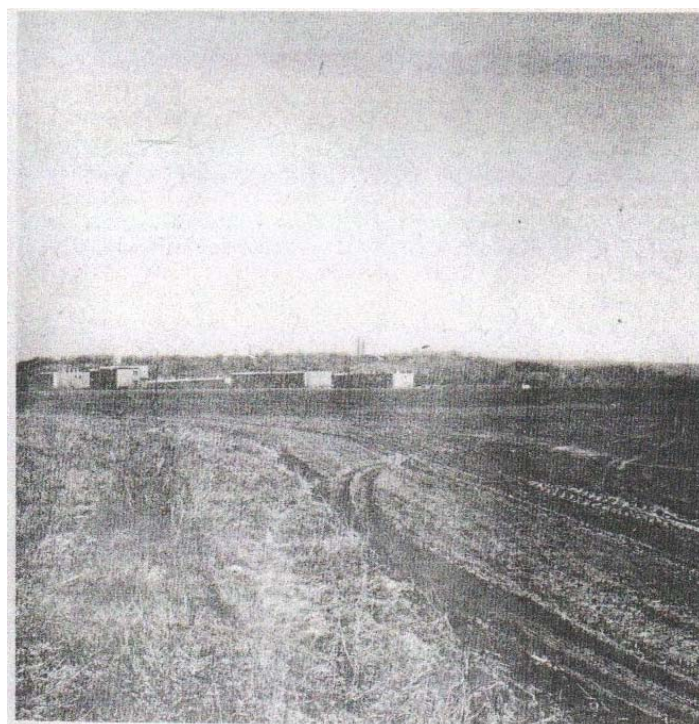
Obr. 28. Hradíšťko

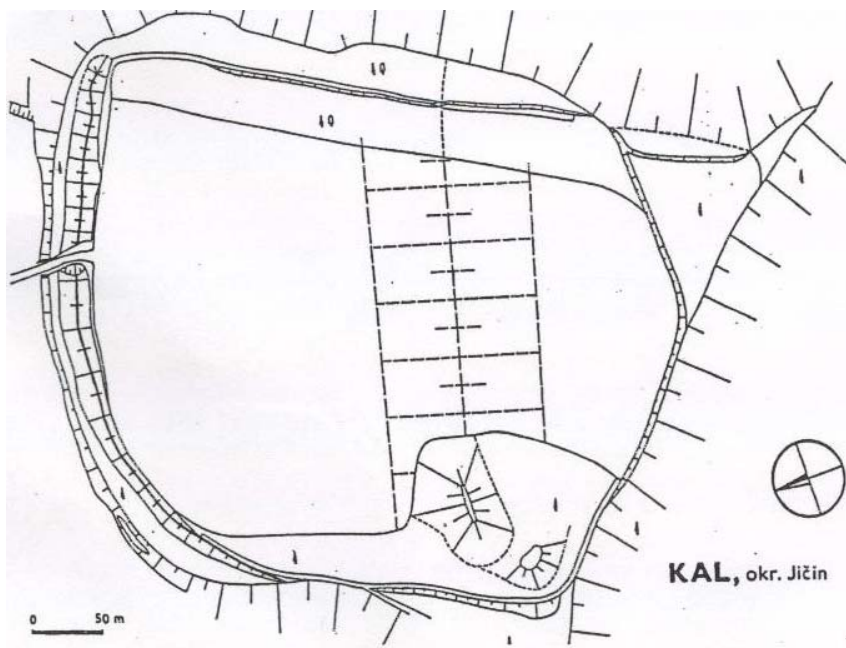
Obr. 29. Chrudim. Vrstevnicová rekonstrukce podoby ostrožny, na níž leží historické jádro města.

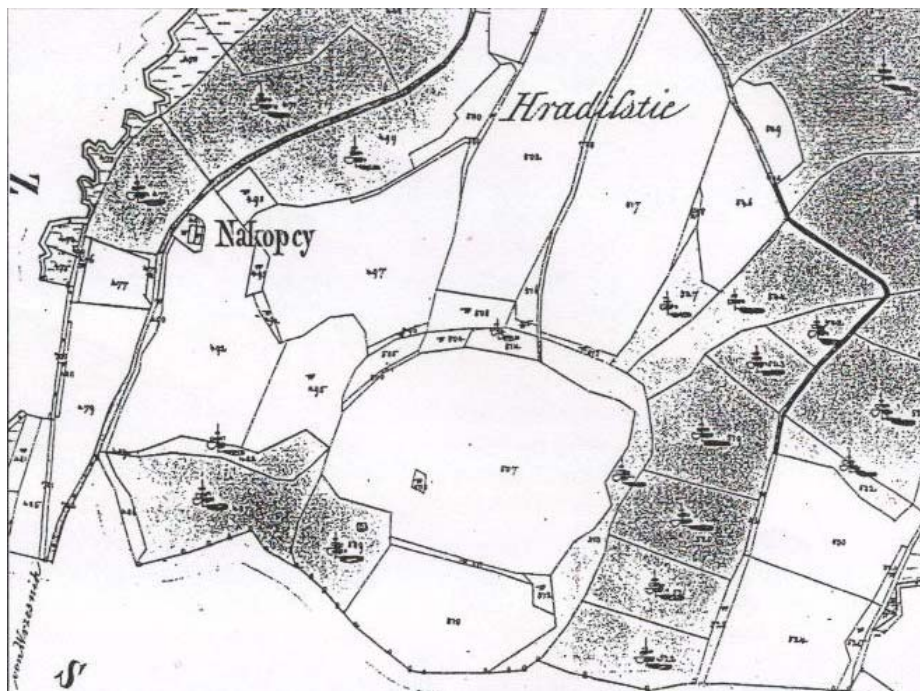
Obr. 30. Chrudim-Pumberka. Plán hradiště na návrší Pumberka.

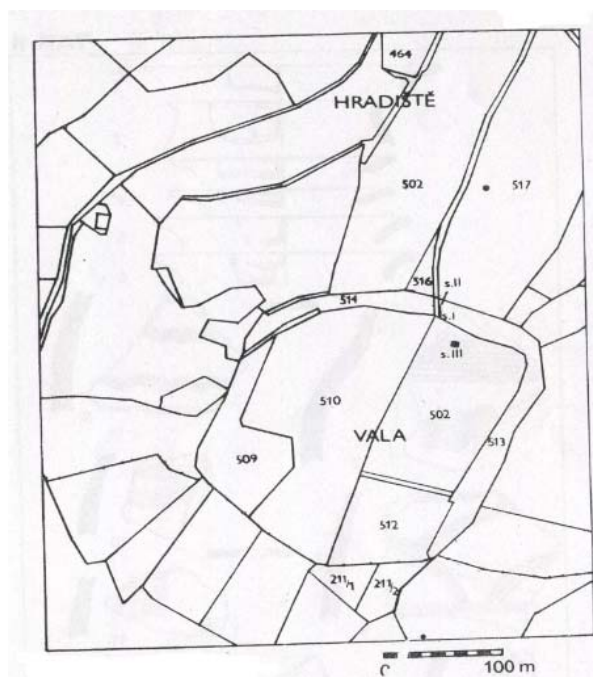
Obr. 31. Chrudim-Pumberka. Celkový pohled na lokalitu od JZ.

Obr. 32. Kal. Plán hradiště Vala z roku 1988.

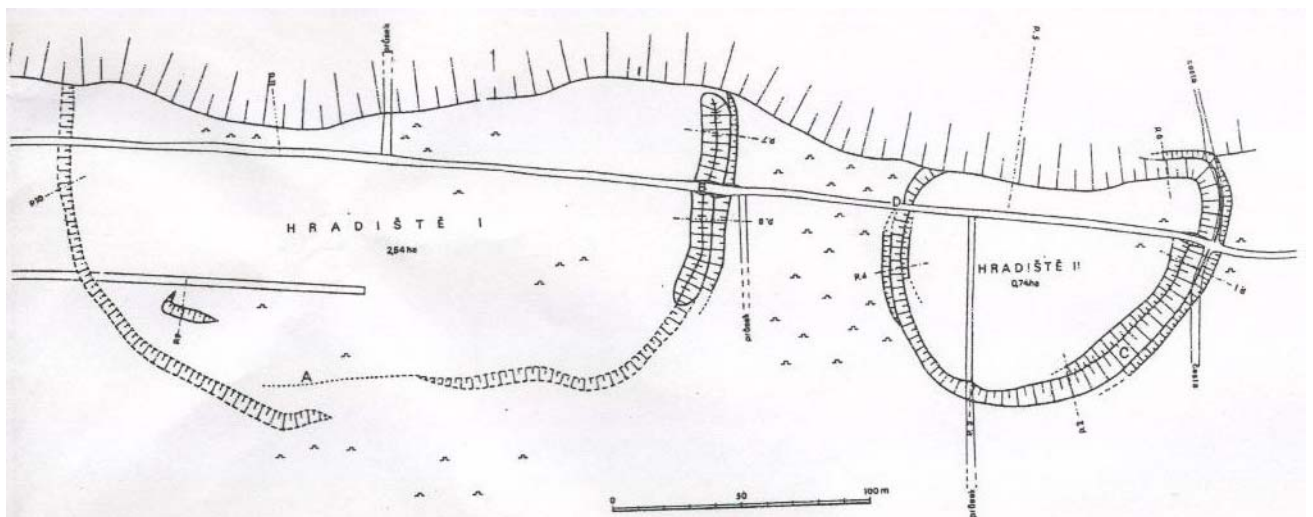
Obr. 33. Kal. Areál hradištie na mapě Stabilního katastru.

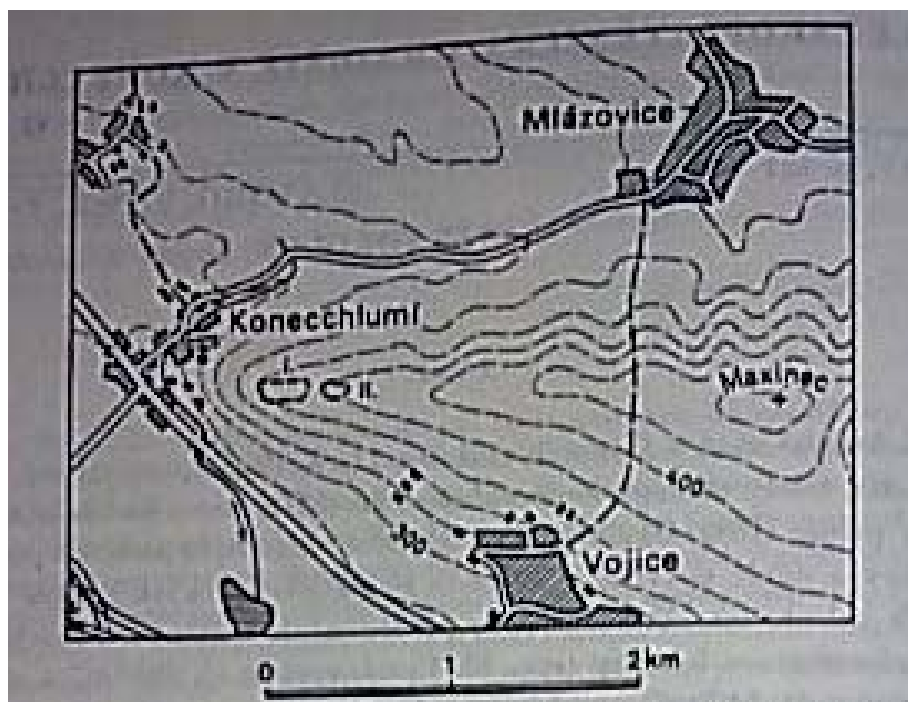
Obr. 34. Katastrální mapa polohy Vala.

Obr. 35. Kal. Letecký snímek.

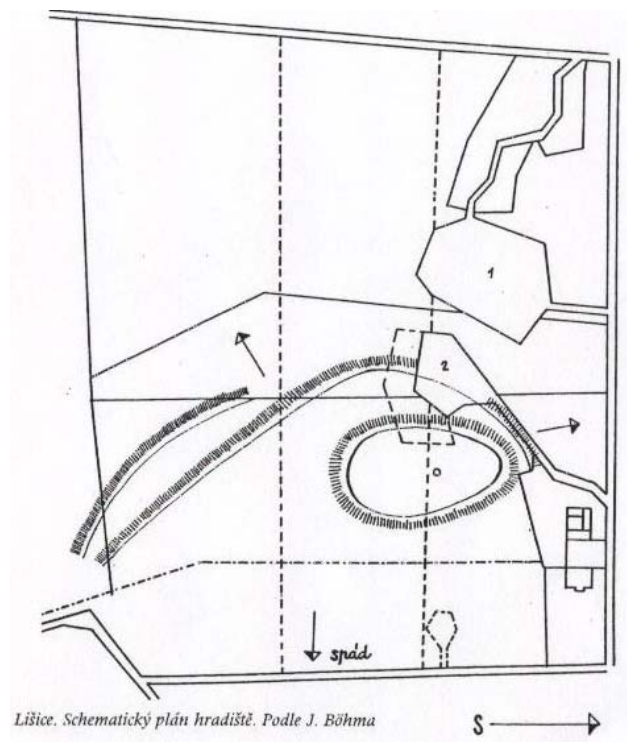
Obr. 36. Konecchlumí. Plán hradiště.

Obr. 37. Konecchlumí.

Obr. 38. Konecchlumí. Východní opevnění.

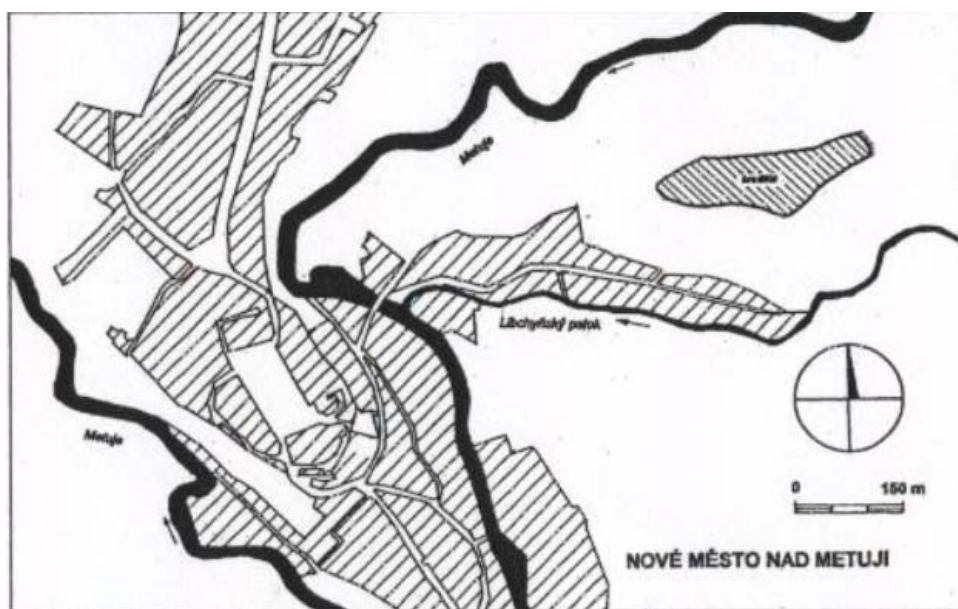
Obr. 39. Lišice.

Obr. 40. Moravská Třebová. Sonda I, profil E, F, se zachycenými vrstvami pravěkého příkopu.

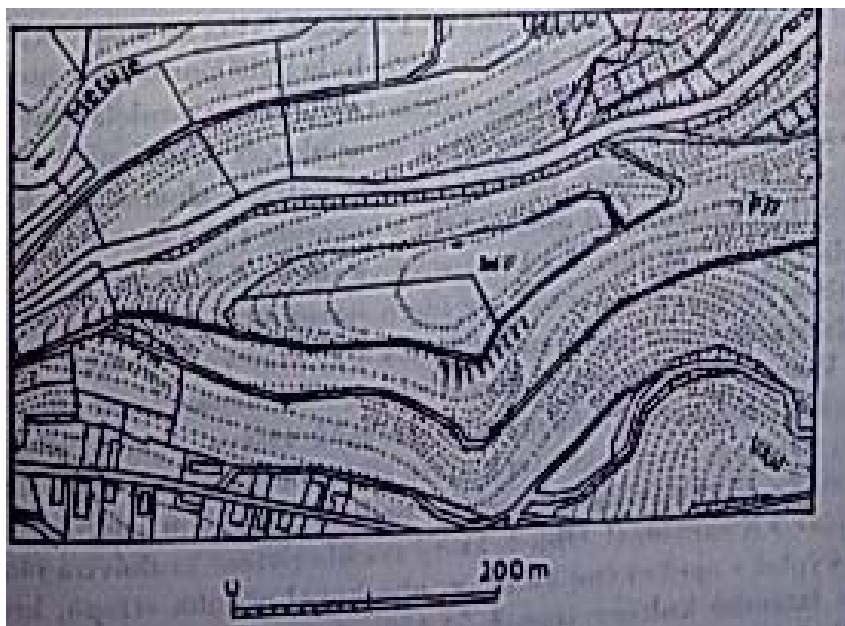

Obr. 41. Moravská Třebová. Severní kanalizační šachta s dobře viditelnou nálezovou vrstvou z pravěku.

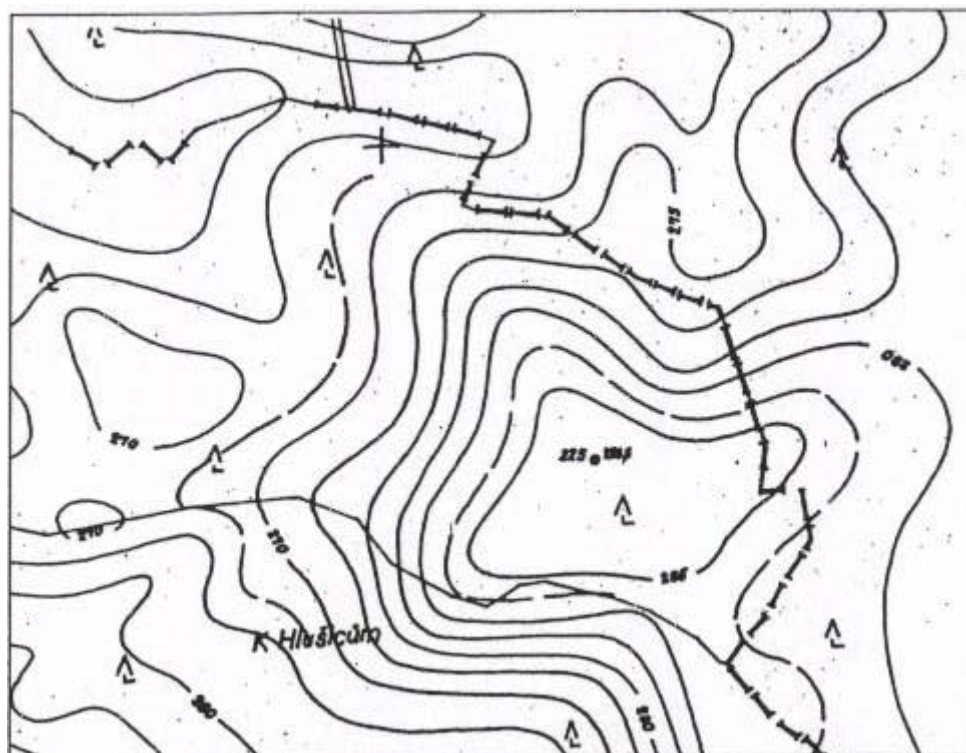

Nové Město nad Metují 1–2. Slezskoplatěnické hradiště (vpravo) a ostrožna s historickým jádrem města (domněle hradiště?). Podle J. Benešové

Obr. 42. Nové Město nad Metují.

Obr. 43. Nové Město nad Metují.

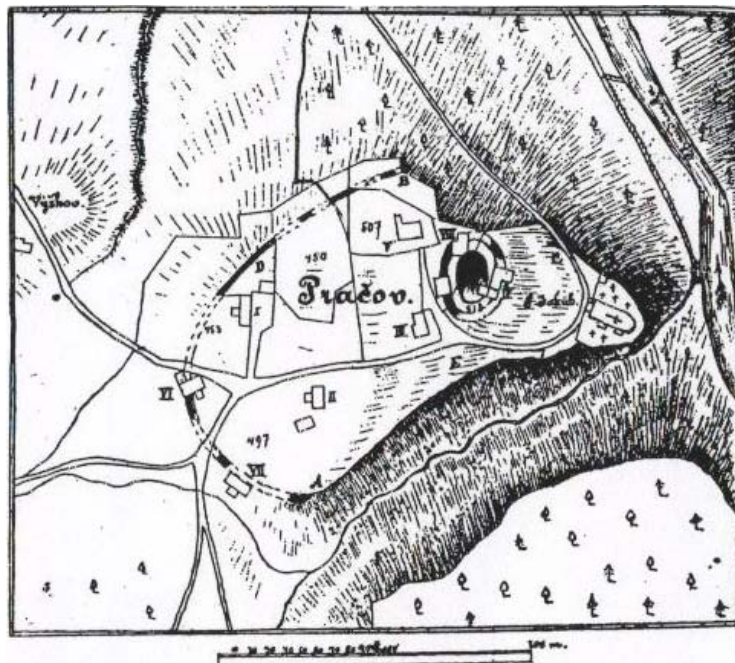

Osek – Sekeřice. Schematický plánek ostrožny s hradištěm. Podle H. Sedláčkové

Obr. 44. Osek/Sekeřice.

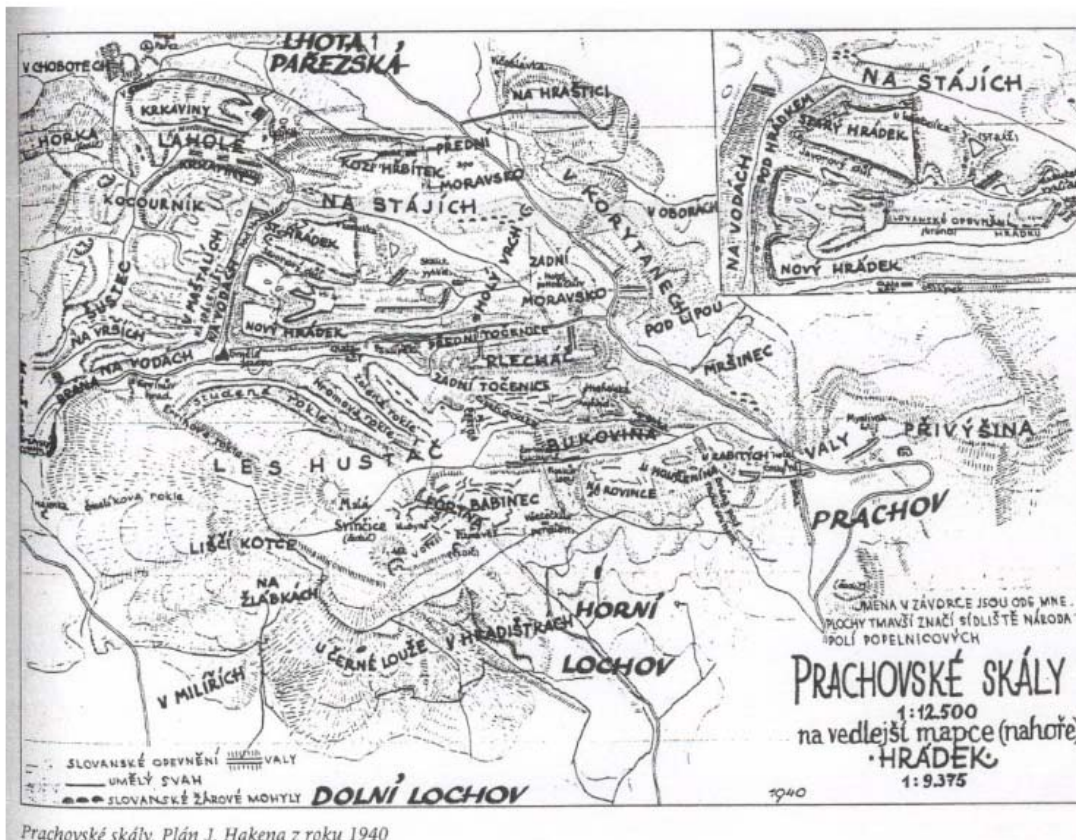

Obr. 45. Potštejn. Areál středověkého hradu.

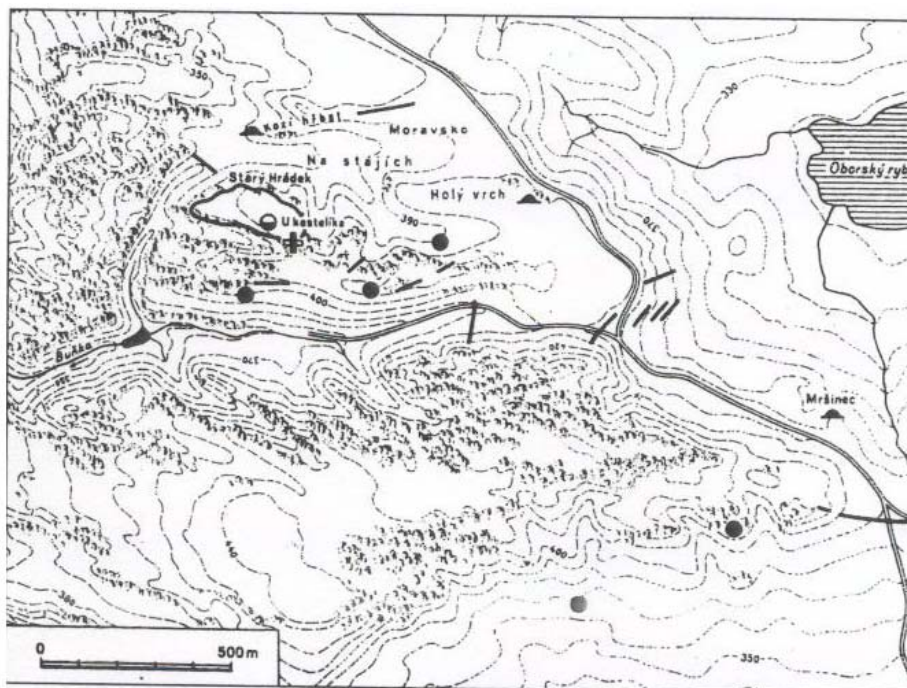

Svídnice u Slatiňan. Schematický plán hradiště Práčov. Podle V. Diviše-Čísteckého

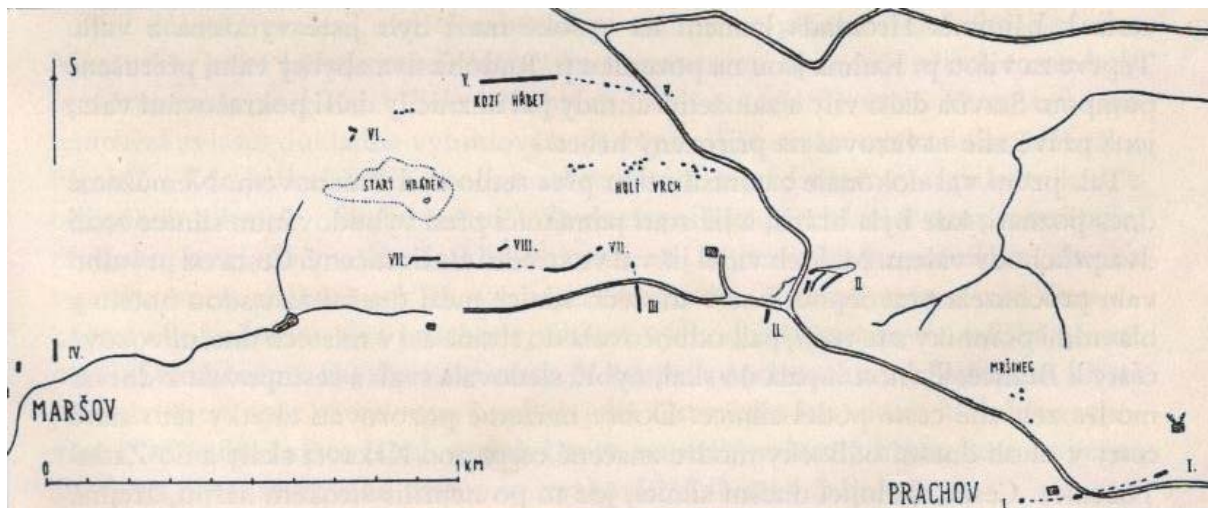
Obr. 46. Práčov.

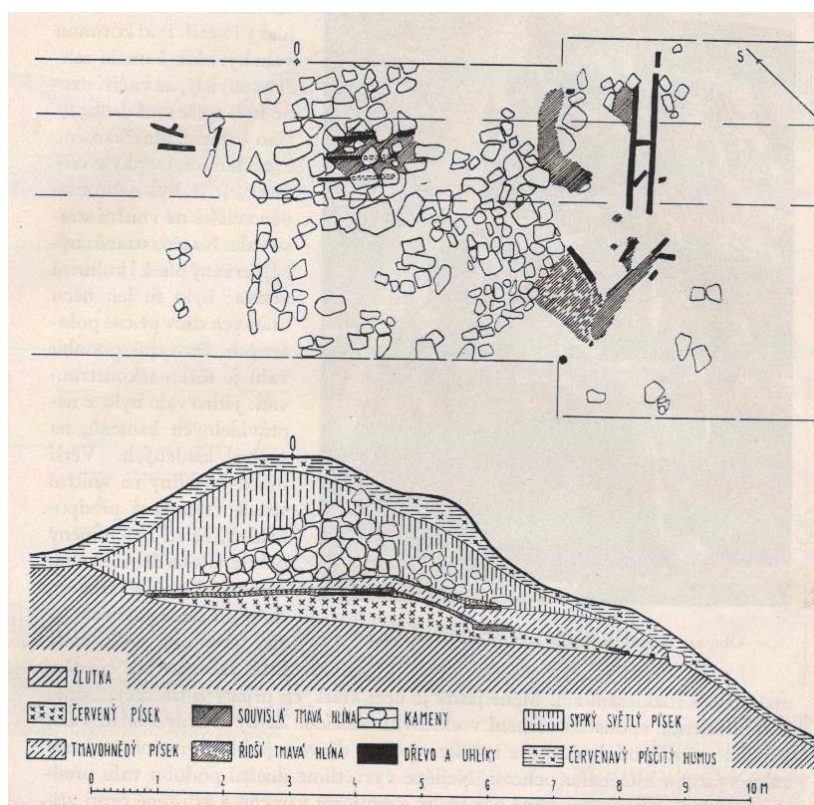
Obr. 47. Prachovské skály.

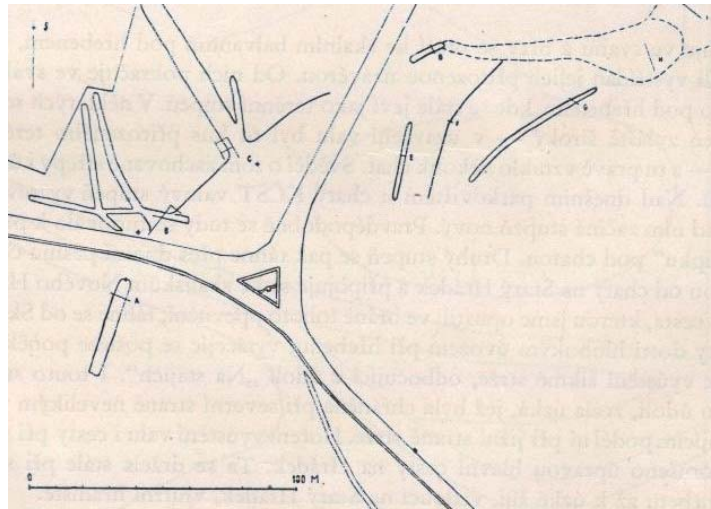
Obr. 48. Prachovské skály.

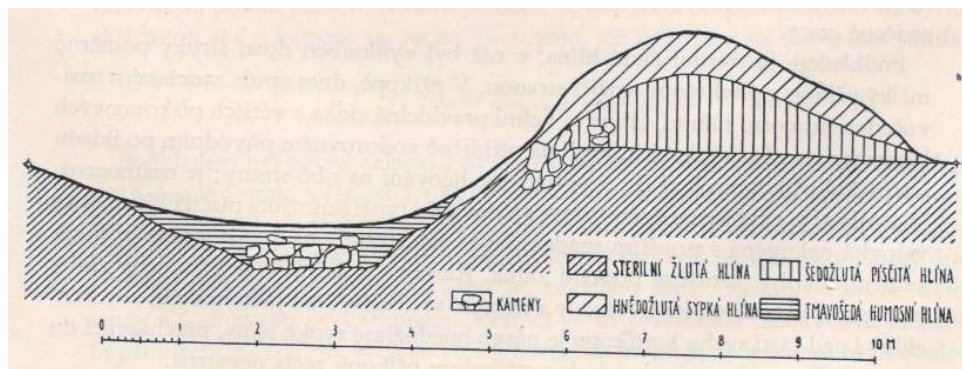
Obr. 49. Prachovské skály. Situační skica hradištních objektů.

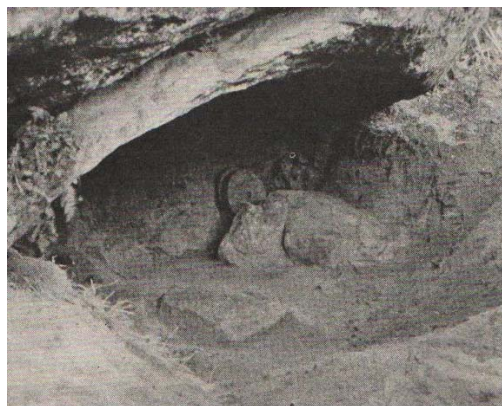
Obr. 50. Prachovské skály. Situace a řez sondy v prvním valu.

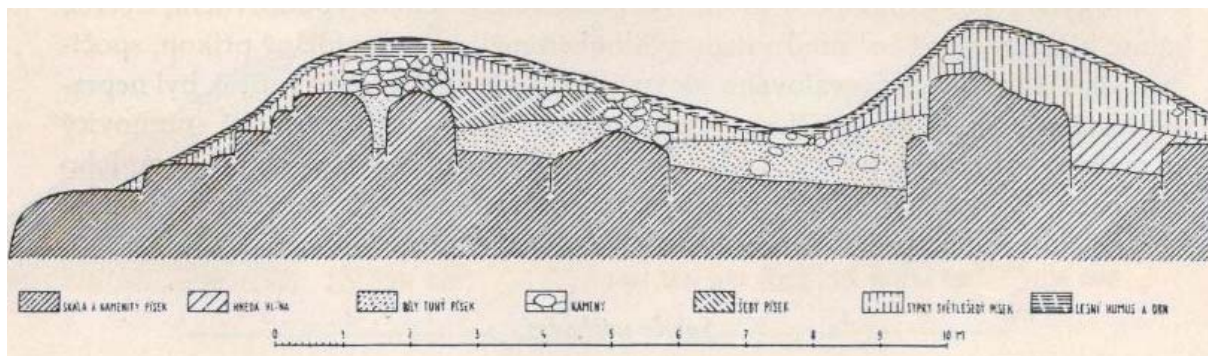
Obr. 51. Prachovské skály. Situace u druhého valu za Lepařovým památníkem a staré cesty před ním.

Obr. 52. Prachovské skály. Řez třetím valem.

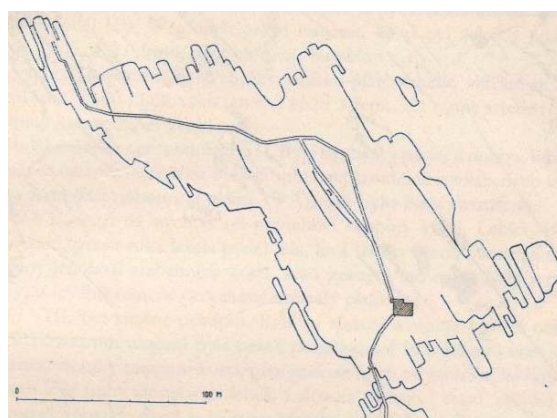
Obr. 53. Prachovské skály. Jeskyňka při třetím valu.

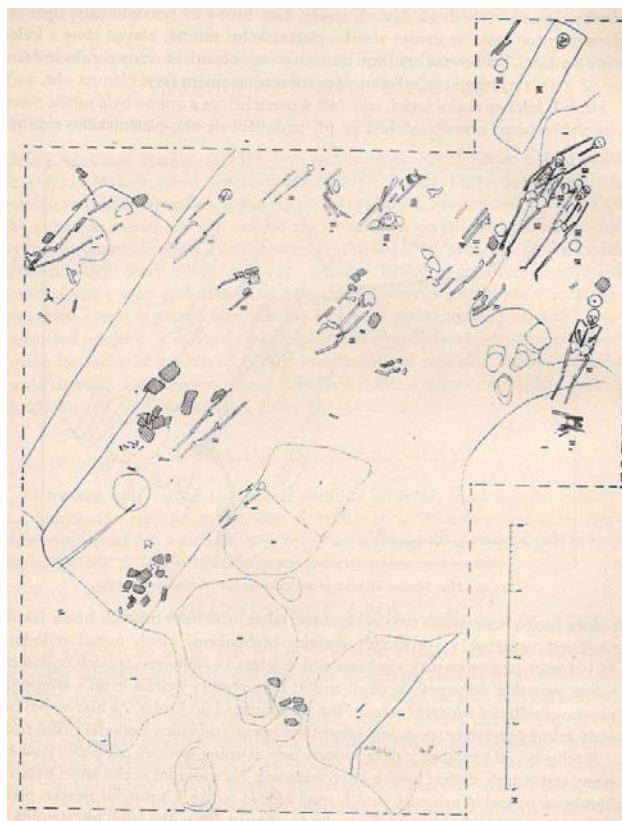
Obr. 54. Prachovské skály. Řez východním zbytkem valu na Kozím hřbetě.

Obr. 55. Prachovské skály. Zbytky opevnění na Kozím hřbetě.

Obr. 56. Plán Starého Hrádku. Zakreslená hlavní sonda z roku 1941.

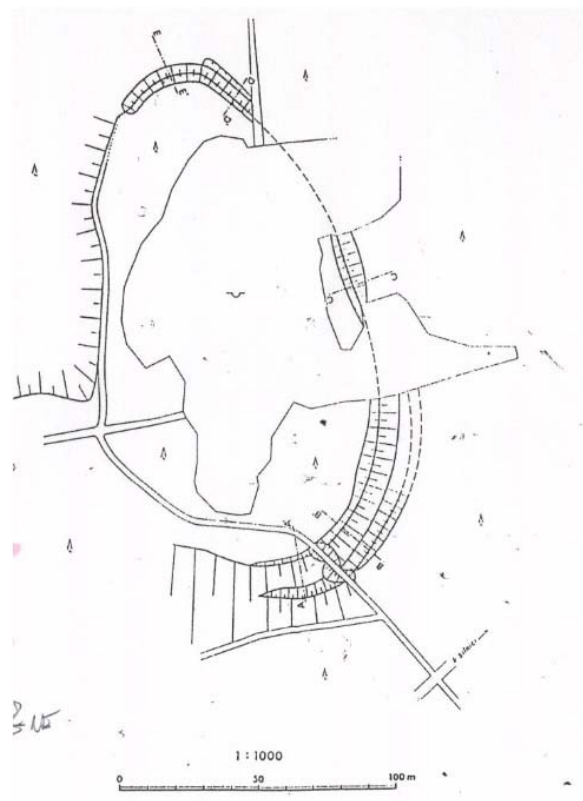

Obr. 57. Prachovské skály. Hlavní sonda z roku 1941 na Starém Hrádku.

Prachovské skály. Pohled z Veliše směrem na Prachovské skály. Podle R. Turka

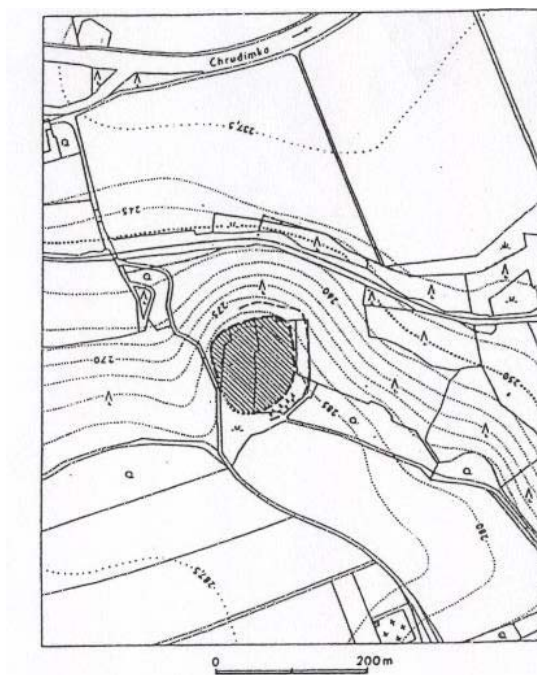
Obr. 58. Prachovské skály.

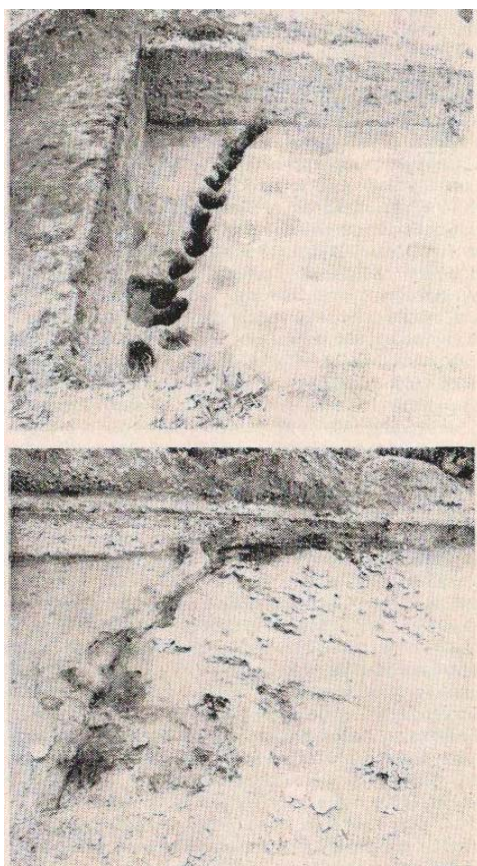
Obr. 59. Prasek.

Obr. 60. Sedliště/Hřmenín.

Obr. 61. Topol. Plán hradiště.

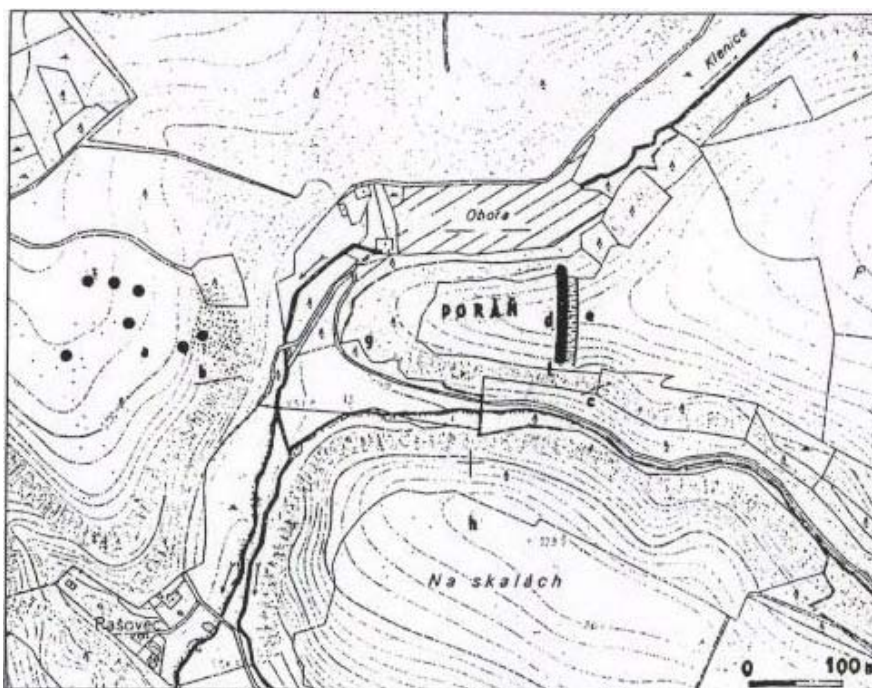
Obr. 62. Topol. Sonda 11/82. Lengyelská palisáda a situace nálezů nádob a kamenů u slezskoplatěnického valu. Pohled od severu.

Obr. 63. Velká Ledská.

Obr. 64. Velký Vřešťov.

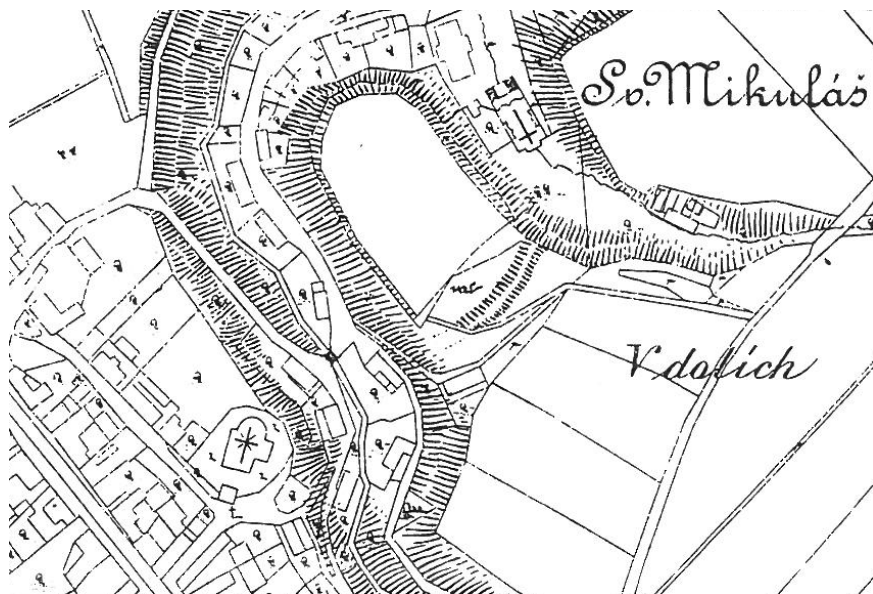
Vesec. Plán hradiště Porán. Podle M. Lutovského a J. Waldhausera

Obr. 65. Vesec.

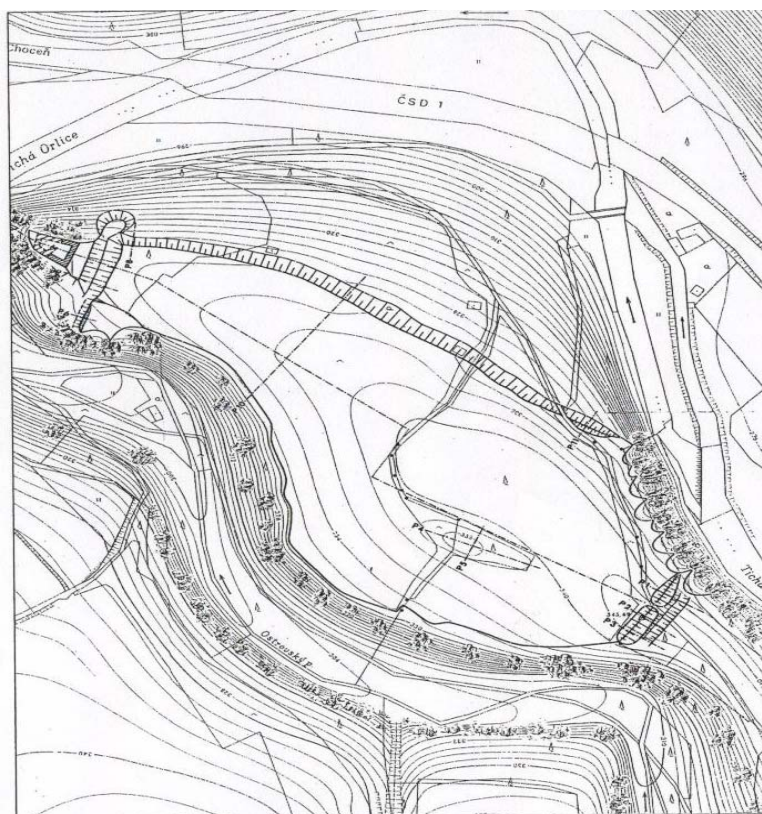

Vesec. Hradiště Porán. Foto M. Špelda

Obr. 66. Vesec. Letecký snímek.

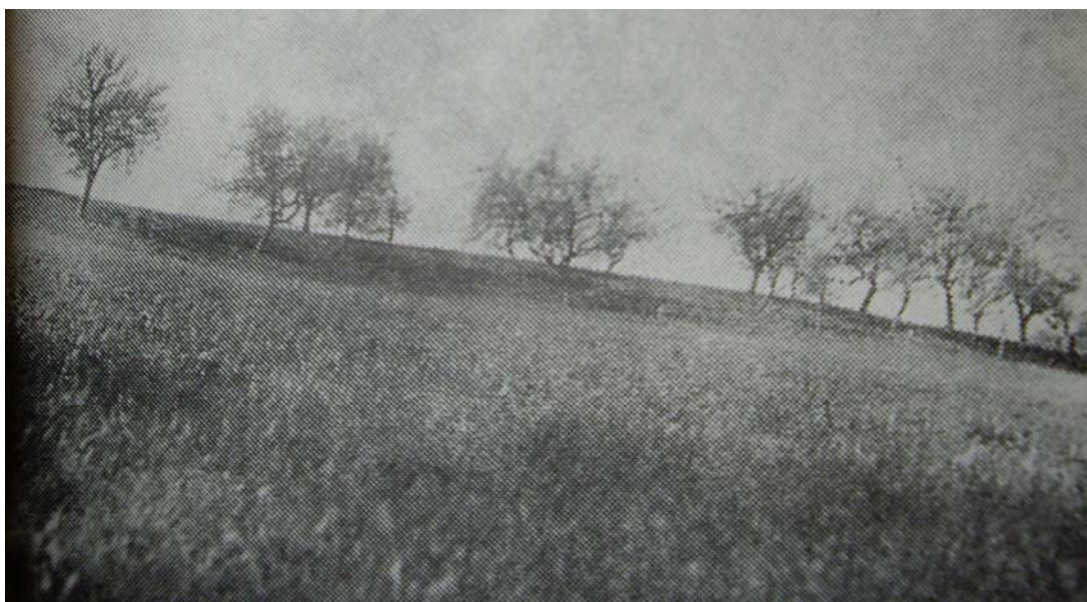
Obr. 67. Vraclav. Plán hradiště.

Obr. 68. Zářecká Lhota. Plán hradiště.

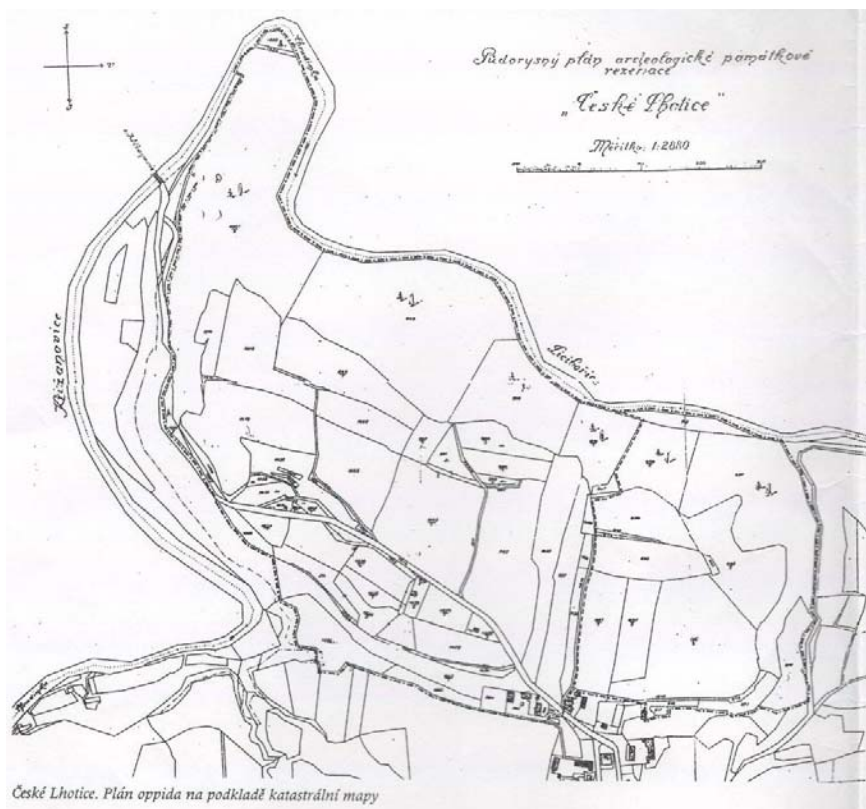
Obr. 69. Zářecká Lhota. Pohled na severní závěr východního valu z jihu.

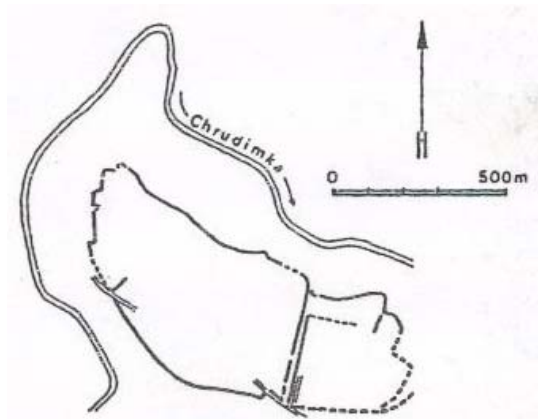
Obr. 70. Zářecká Lhota. Pohled na destrukci severního valu ze SV.

Obr. 71. Železnice I.

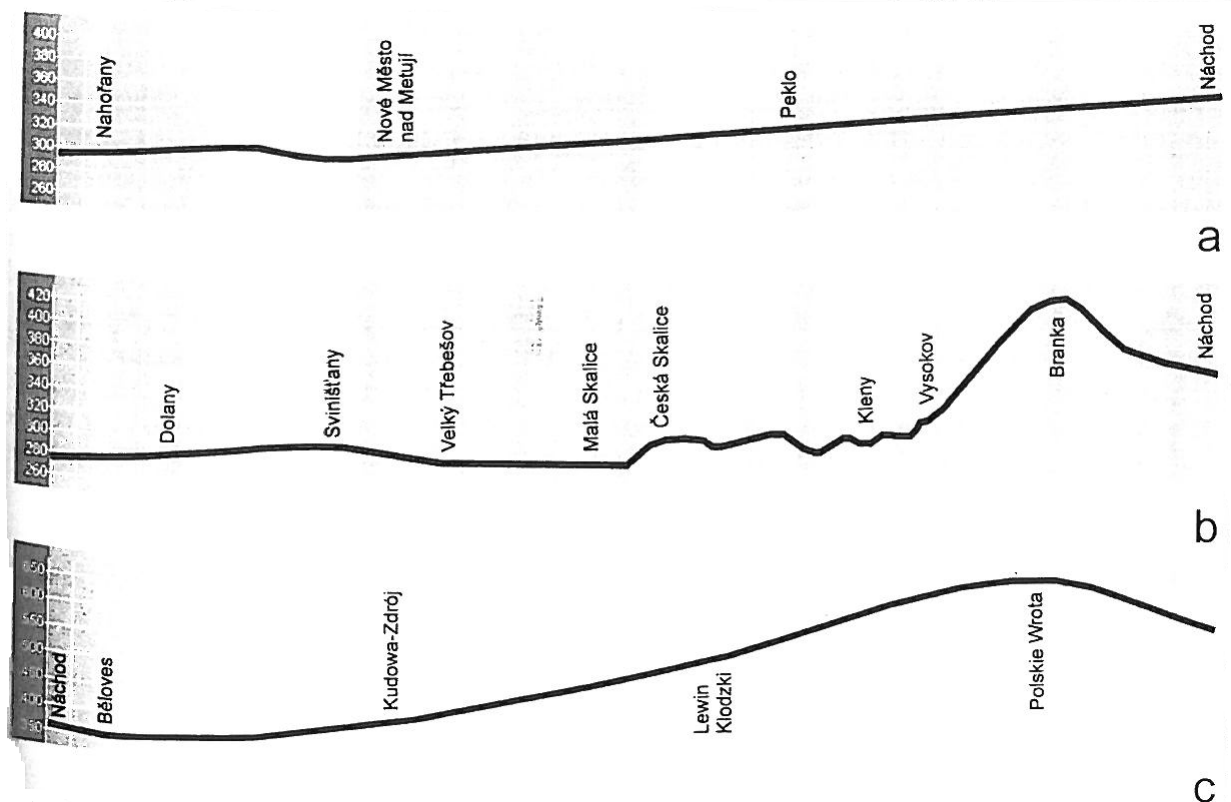

Obr. 72. České Lhotice.

České Lhotice. Schematický plán s vyznačením průběhu valů.
Podle J. Waldhausera

Obr. 73. České Lhotice.

Obr. 74. Profil variant komunikace mezi Čechami a Slezskem.

12. Přehled použité literatury a pramenů

Literatura:

- ČTVERÁK, Vladimír et al. *Encyklopedie hradišť v Čechách*. Praha, 2003. ISBN 80-7277-174-4.
- ČTVERÁK, V. – ULRYCHOVÁ, E. Komplex Češov (okr. Jičín) – fenomén v české archeologii? In *Archeologie ve středních Čechách* 5, 2001, str. 376 – 380.
- DANIELISOVÁ, A. – MANGEL, T. *České Lhotice. Keltské oppidum na úpatí Železných hor*. Nasavrky, 2008. ISBN 978-80-254-3577-9 .
- DIVIŠ – ČISTECKÝ, V. Pračov staré hradiště. In *Památky archeologické* 14, 1887, str. 45–50.
- DOMEČKA, L. Chlomek a Prašivka. In *Časopis Společnosti přátel starožitností českých* 28, 1922, str. 32-41.
- DUŠKA, J. Nálezy předhistorické v kraji Královéhradeckém. Hradec Králové, 1898.
- FELCMAN, O. – MUSIL, F. a kol. *Dějiny východních Čech. V pravěku a středověku (do roku 1526)*. Praha, 2009. ISBN 978-80-7422-003-6.
- FROLÍK, J. – SIGL, J. Záchrané výzkumy v Chrudimi v roce 1984. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech v Hradci Králové* 12/1, 1985, str. 91-97.
- FROLÍK, J. – SIGL, J. Pokračování zjišťovacího výzkumu ve Štěpánkově ulici čp. 85 v Chrudimi v roce 1990. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 18, 1991-92a, str. 69-72.
- FROLÍK, J. – SIGL, J. *Chrudim v pravěku a středověku. Obrazy každodenního života*. Chrudim, 1998.
- HUDEC, J. Záchraný archeologický výzkum na nádvoří zámku v Moravské Třebové. In *Pomezí Čech a Moravy* 2, 1998, str. 247-257.
- KALFERST, J – PROFANTOVÁ, N. Nové poznatky o hradišti Kal, okr. Jičín. In *Archeologie ve středních Čechách* 3, 1999, str. 293–335.
- KALFERST, J. – SIGL, J. – VOKOLEK, V. Archeologický výzkum hradiště v poloze Vala na k.ú. Kal (okr. Jičín) v roce 1985. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986, str. 59–66.
- LÜSSNER, M. Archeologické zprávy z Chrudimy. In *Památky archeologické* 3, 1858, str. 44-45.
- MALOCH, A.V. *Slovo o předhistorických náspech v Čechách*. 1855.

- NIEDERLE, L. (NOVOTNÝ, L.). Hradiště chodovické u Hořic. In *Český lid* 1. 1892a, str. 192-193.
- NOVÁK, M. K poznání periferie osídlení kultury popelnicových polí v severovýchodních Čechách. In *Vita Archaeologica. Sborník Víta Vokolka*. Hradec Králové – Pardubice, 2006, str. 225-229.
- NYGRÍN, J. „Hrádnyky“ – pravěké hradiště mezi Brandýsem nad Orlicí a Chocní. In *Od Trstenické stezky* 24, 1948-1949, str. 153.
- PÍČ, J. L. *Starožitnosti země České. Díl III. Čechy z doby knížecí. Sv. 1. Část archeologická*. Praha, 1909, str. 373-374.
- PLESL, E. – SEDLÁČKOVÁ, H. Osek, okr. Nymburk. In *Výzkumy v Čechách 1974*, 1977a, str. 135.
- PODBORSKÝ, Vladimír. *Dějiny pravěku a rané doby dějinné*. Brno, 2006.
- PRINC, M. Tři roky archeologického výzkumu v Hradišti u Lhotic. In *Chrudimsko 1974*, 1974b, str. 17 – 25. PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 6/1, 1979, str. 22 – 25.
- PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1979. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 8/1, 1981a, str. 5-8.
- PRINC, M. Archeologický výzkum oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1980. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 8/1, 1981b, str. 9-11.
- PRINC, M. Výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1981. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 9/1, 1982, str. 30-32.
- PRINC, M. Výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic v roce 1982. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 10/1, 1983, str. 29-30.
- PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1983. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11/1, 1984, str. 52-54.
- PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1984. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 12/1, 1985, str. 73-77.
- PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1985. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986a, 56-58.
- PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Českých Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1986. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 14/1, 1987, str. 52-55.

- PRINC, M. Archeologický výzkum keltského oppida v Hradišti u Č. Lhotic (okr. Chrudim) v roce 1987. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 15/1, 1988, str. 77-79.
- RICHTER, M. – VOKOLEK, V. První etapa výzkumu v Hradci Králové. In *Archeologické rozhledy* 23, 1971, str. 605–617.
- SEDLÁČKOVÁ, H. Pravěké hradiště u Oseka, okr. Nymburk. In *Polabí* 16, 1976, str. 111–115.
- SIGL, J. Hradištko, k. o. Žeretice, o. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1970*, 1973, str. 39.
- SIGL, J. Češov, okr. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1972*, 1975a, str. 30.
- SIGL, J. Hradištko, k. o. Žeretice, o. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1972*, 1975b, str. 59.
- SIGL, J. Hradec Králové. In *Výzkumy v Čechách 1990 – 1992*, 1995, str. 93.
- SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchrané výzkumy a další terénní akce AO KMVČ provedené v roce 1977. In *Zpravodaj muzea východních Čech* 5/1, 1978, str. 9.
- SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchrané výzkumy a jiné akce v terénu provedené v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 6/1, 1979, str. 8.
- SIGL, J. – VOKOLEK, V. Chronologické a kulturní zařazení hradiště u Holovous (o. Jičín). Zpráva o zjišťovacím výzkumu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 10, 1983, str. 37-40.
- SIGL, J. – VOKOLEK, V. Pokračování výzkumu slovanského hradiště u Holovous (okr. Jičín) v roce 1983. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11/1, 1984, str. 58 – 61.
- SIGL, J. – VOKOLEK, V. Záchraný výzkum na průkopu kanalizace v Hradci Králové na Velkém Náměstí. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 18, 1991-1992, str. 55-58.
- SKLENÁŘ a kol., *Archeologické památky. Čechy, Morava, Slezsko*. Opava, 1993.
- SKRUŽNÝ, L. Dějiny vraclovského hradiska. In *Zprávy východočeského muzea*. Pardubice, 1962, str. 8-13.
- ŠNAJDR, L. *Počátkové předhistorického místopisu země České a některé úvahy odtud vycházející*. Pardubice, 1881.
- TUREK, R. *Prachovské skály na úsvitě dějin. Výzkum hradiště a pohřebišť z VI. – X. věku*. Praha, 1946.
- ULRYCHOVÁ, E. Hradištko, o. Žeretice, okr. Jičín. In *Výzkumy v Čechách 1990 – 1992*, 1995, str. 94.
- ULRYCHOVÁ, E. Dvě halštatská hradiště na Jičínsku (Konecchlumí, Sedliště/Hřměnín). In *Sborník Miroslavu Buchvaldkovi*. Most, 261–263.
- VÁVRA, M. Zjišťovací výzkum v Topolu v roce 1978. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 6/1, 1979, str. 12–16.

- VÁVRA, M. – VOKOLEK, V. Výzkum hradiště v Topolu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 11/1, 1984, str. 40–43.
- VENCL, S. Hradiště Hlavačov a Hrádníky. In *Listy Orlického muzea* 6, 1971, str. 17–32.
- VENCL, S. Dolní Olešnice. In *Výzkumy v Čechách 1970*, 1973, str. 27.
- VENCL, S – VOKOLEK, V. Slezskoplatěnické hradiště v Konecchlumí, okr. Jičín. In *Archeologické rozhledy* 26, 1974, str. 339-347, 421-424.
- VOCEL, J. E. Keltické ohrady. In *Památky archeologické* 6, 1865.
- VOKOLEK, V. Pěšice, okr. Chrudim. In *Výzkumy v Čechách 1970*, 1973, str. 104.
- VOKOLEK, V. Prasek, okr. Hradec Králové. In *Výzkumy v Čechách 1971*, 1975, str. 124.
- VOKOLEK, V. Výzkum slezskoplatěnického hradiště v Topolu v roce 1981. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 9/1, 1982, str. 24 – 29.
- Vokolek, V. Slezskoplatěnické hradiště v Habřině. In *Archeologické rozhledy* 37, 1985, str. 607 – 614.
- VOKOLEK, V. Nálezy při stavbě vodojemu v Holohlavech. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 12, 1985a, str. 40 – 64.
- VOKOLEK, V. Výzkum v Chrudimi-Pumberkách. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 13/1, 1986, str. 50-55.
- VOKOLEK, V. Archeologický výzkum v Chrudimi-Pumberkách v roce 1986. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 14/1, 1987, str. 30-37.
- VOKOLEK, V. Hradiště slezskoplatěnické kultury v Novém Městě nad Metují. In *Archeologické rozhledy* 41, 1989, str. 379-385.
- VOKOLEK, V. Hradiště lidu popelnicových polí v Zářecké Lhotě. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 17/1, 1990, str. 54-59.
- VOKOLEK, V. *Počátky osídlení východních Čech*. Hradec Králové, 1993.
- VOKOLEK, V. *Výzkum lužického hradiště v Běstovicích*. Zpravodaj muzea v Hradci Králové 19, 1993, str. 49.
- VOKOLEK, V. Nové lužické hradiště v Habřině. In *Zpravodaj muzea v Hradci Králové* 23, 1997a, str. 77 – 81.
- VOKOLEK, V. – SEDLÁČEK, R. Halštatský dvorec a urbanistická struktura sídliště Opatovice nad Labem, okr. Pardubice, Čechy. In *Popelnicové polia a doba halštatská*. Nitra, 2010, str. 353-364.
- VOKOLEK, V. – SIGL, J. Zjišťovací výzkum hradiště Topolu. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 5/1, 1978, str. 22–26.

VOKOLEK, V. – VÁVRA, M. Výzkum hradiště v Topolu v r. 1982. In *Zpravodaj Krajského muzea východních Čech* 10/1, 1983, str. 19–23.

VOKOLEK, V. – ZÁPOTOCKÝ, M. Východní Čechy v raném eneolitu: lengyelská a jordanovská kultura. In *Archeologie ve středních Čechách* 13, 2009, str. 567-654.

WALDHAUSER, J. Laténské sběry dr. V. Mouchy na opevnění u Jičina. In *Pojizerský sborník* 3, 1996a, str. 91–93.

WALDHAUSER, J. *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha, 2001. ISBN 80-7277-053-5.

Internetové zdroje:

ČEŠOV. URL: < <http://www.cesov.wz.cz/> > [cit. 2011-02-15].

CHKO ŽDÁRSKÉ VRCHY. *Žďárské vrchy*. [cit. 2011-02-20]

URL:<<http://www.zdarskevrchy.cz/chko/>>.

KRÁLOVÉHRADECKÝ KRAJ. 16. 6. 2010 [cit. 2011-02-20] URL: <<http://www.kr-kralovehradecky.cz/cz/kraj-volene-organy/kralovehradecky-kraj/statisticke-udaje-108/>>.

OBEC VŠERUBY. *Archeologie ve Všerubech*. [cit. 2011-01-24] URL: <<http://www.obec-vseruby.cz/historie/>>.

PARDUBICKÝ KRAJ. *O kraji*. [cit. 2011-02-20]

URL:<<http://www.pardubickykraj.cz/index.asp?thema=2613&category=>>>.

SPRÁVA CHKO ŽELEZNÉ HORY. [cit. 2011-02-20]

URL:<<http://www.zeleznehory.ochranaprirody.cz/>>.

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Holohlavy/Big/zzzHolohlavyortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Holovousy/Big/zzzHolovousyortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15]

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Hradec%20Kralove/Big/zzzHradec%20Kraloveortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15]

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Hradistko/Big/zzzHradistkoortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15]

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<http://www.stredovek.com/list_photo.php?category=hradiste&object=Sedliste,%20Hrmeni> [cit. 2011-02-15]

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Velka%20Ledska/Big/zzzVelka%20Ledskaortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15].)

STŘEDOVĚK.COM.

URL:<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Velky%20Vrestov/Big/zzzVelky%20Vrestovortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15]

STŘEDOVĚK.COM. URL:

<<http://www.stredovek.com/photos/hradiste/Zeleznice%20I/Big/zzzZelezniceortofo.jpg>> [cit. 2011-02-15]

WIKIPEDIE. *Julius Caesar*. 2. 3. 2011 [cit. 2011-03-03] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Julius_Caesar>

WIKIPEDIE *Masiv Králického Sněžníku*. [cit. 2011-02-20] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Masiv_Kr%C3%A1lick%C3%A9ho_Sn%C4%9B%C5%BE%C3%ADku>.

WIKIPEDIE. *Orlické hory*. 30. 9. 2010 [cit. 2011-02-20] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Orlick%C3%A9_hory>.

WIKIPEDIE. *Pardubický kraj*. 27. 1. 2011 [cit. 2011-02-20] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Pardubick%C3%BD_kraj>

WIKIPEDIE. *Václav Krolmus*. 11. 9. 2010 [cit. 2011-01-24] URL:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%A1clav_Krolmus>

WIKIPEDIE. *Východočeský kraj*. [cit. 2011-02-15]

URL:<<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Vychodoceskykraj.PNG>>